

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Vliv volnočasových aktivit na resocializaci odsouzených

Vypracoval: Pavel Hulák
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2019

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 19. 4. 2019

Pavel Hulák

Poděkování

Rád bych zde poděkoval vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Olze Vaněčkové nejen za odborné vedení, trpělivost a vstřícnost při konzultacích, ale zejména za lidské jednání.

Děkuji také mým rodičům za celoživotní podporu.

Zvláštní poděkování však patří mé přítelkyni Táně, bez které by nebylo mého studia.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na funkci a vliv volnočasových aktivit při resocializaci odsouzených ve Vazební věznici České Budějovice. Teoretická část definuje nejen pojmy socializace a resocializace, ale zaobírá se také fenoménem výkonu trestu. Stěžejní část práce pak mapuje aktivity samotné. Zajímá nás jejich tvorba, podstata, ale zejména jejich využití v průběhu výkonu trestu. S tímto úzce souvisí i detailní popis činnosti jednotlivých odborných zaměstnanců při zařazování odsouzených do volnočasových aktivit. V empirické části byly za pomoci kvantitativního přístupu ve výzkumu zodpovězeny čtyři výzkumné otázky. Jako metoda sběru dat byl použit dotazník. Výsledky sice naznačují, že odsouzení se do aktivit ochotně zapojují, nicméně přínosnost aktivit pro budoucí život odsouzených je diskutabilní.

Klíčová slova: socializace, resocializace, penologie, výkon trestu, volnočasové aktivity

Abstract

The Bachelor thesis is focusing on the function and influence of freetime activities during resocialization of convicted man in Remand prison in Ceske Budejovice. The theoretical part of the thesis describes not just socialization and resocialization concepts but also deals with phenomenon of execution of the sentence. The key part of the thesis deals with the freetime activities itself. We are interested in their creation, nature but especially of these activities during the execution of the sentence in use. This is closely related to specific description of activities of individual professional employees who include convicted man into freetime activities. There were answered four research questions using the quantitative approach in this empiric part of the thesis. As data collection method, I used the questionnaire. The results show that the convicted men get willingly involved in the freetime activities however the benefit of freetime activities in the convicted men's life are questionable.

Key words: socialization, resocialization, penology, execution of the sentence, freetime activities.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Literární přehled.....	9
2.1	Socializace a resocializace	9
2.1.1	Socializace.....	9
2.1.1.1	Definice a význam	9
2.1.1.2	Průběh a činitele socializace	10
2.1.1.3	Disfunkční socializace a deviace	12
2.1.1.4	Resocializace jako převýchovný proces	13
2.1.1.5	Metody a přínos resocializace.....	15
2.1.1.6	Specifika resocializace v penitenciárním prostředí	16
2.2	Trest odnětí svobody jako právní a sociální norma.....	19
2.2.1	Teorie trestu	19
2.2.2	Účel trestu	21
2.2.3	Funkce trestu	23
2.3	Vstup do programů zacházení	27
2.3.1	Základní informace o programech zacházení	27
2.3.2	Tvorba programu zacházení.....	29
2.3.2.1	SARPO, prediktivní nástroj pro hodnocení odsouzených	30
2.3.3	Komplexní zpráva jako základ programu zacházení	31
2.3.4	Činnost odborných zaměstnanců při realizaci programů zacházení	33
2.3.4.1	Vychovatel	33
2.3.4.2	Speciální pedagog	34
2.3.4.3	Úkoly psychologa	35
2.3.4.4	Úkoly sociálního pracovníka	37
2.3.4.5	Úkoly pedagoga volného času	38

2.3.4.6	Vězeňský lékař.....	38
2.4	Programy zacházení v praxi	39
2.4.1	Standardizované programy používané ve Vězeňské službě.....	39
2.5	Aktivity vyplývající ze standardizovaných programů zacházení.....	44
2.5.1	Pracovní aktivity –pracovní výchova.....	44
2.5.2	Vzdělávací aktivity – výchova rozumová.....	45
2.5.3	Speciálně výchovné aktivity– mravní výchova	46
2.5.4	Volnočasové aktivity.....	47
2.5.5	Oblast utváření vnějších vztahů – výchova rozumová, mravní, pracovní a citová	49
2.5.6	Duchovní aktivity– útěcha, poznání a pastorační činnost.....	50
3	Praktická část	52
3.1	Cíl výzkumného šetření.....	52
3.2	Výzkumné otázky.....	52
3.3	Metodologie.....	53
3.3.1	Metoda sběru dat.....	53
3.3.2	Výběrový soubor.....	54
4	Výsledky	55
5	Vyhodnocení výzkumného šetření.....	75
5.1	Vyhodnocení výzkumných otázek	80
6	Závěr	83
7	Seznam literatury	85
8	Seznam zkratk	90
9	Seznam příloh.....	91

1 Úvod

Tématem a předmětem výzkumu této bakalářské práce je zjistit, zda volnočasové aktivity uplatňované v rámci standardizovaných programů zacházení mohou ovlivnit chování odsouzených do té míry, že lze hypoteticky uvažovat o jejich možné resocializaci. To znamená o stavu, který je v tomto případě nedílně spjat s bezproblémovým návratem odsouzeného jedince zpět do společnosti, která sice staví své základy na humánních a demokratických principech, ale člověka se stigmatem zločince přímá jen těžko.

Zvolené téma se logicky nabízí a je tak výzvou v mnoha ohledech. Prvním a hlavním je má dvanáctiletá zkušenost v práci s jedinci ve výkonu trestu, tedy s lidmi, kteří se dopustili trestného činu a po právu byli souzeni a odsouzeni. V tomto případě jsem vyslechl desítky lidských příběhů a mohl tak subjektivně zhodnotit míru sociální deviace jedince, mladickou nerozvážnost, či jen „pouhou“ recidivu. Druhým a neméně důležitým faktorem bylo sledování toho, jak odsouzení tráví svůj volný čas. Ve způsobu trávení volného času se totiž jasně odráží i skutečný život odsouzeného jedince tak, jak ho tráví na svobodě. Zkušený vězeňský psycholog či pedagog tak má možnost působit vhodným způsobem na pachatele různých trestných činů a směřovat je díky těmto aktivitám k symbolickému prolomení jejich negativního pohledu na svět a znovupřijetí morálního kodexu vlastního netrestané majoritní společnosti. A v neposlední řadě to byla motivace. Motivace je pomyslnou hnací silou pro zaměstnance, kteří musejí být přesvědčeni, že jejich práce má smysl a na druhé straně je motivace tím elementem, který přiblíží člověka trestaného, člověku netrestanému.

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se zabývá alfou a omegou celého tématu, tedy socializací a resocializací. Oba pojmy jsou nerozlučně spjaty s výkonem trestu samotného, proto jsou zde podrobněji definovány a doloženy patřičnými odbornými citacemi. Velký prostor je zde také věnován i průběhu a činitelům socializace, disfunkční socializaci a deviaci. Dále je zde vyzdvížen přínos resocializace jakožto převýchovného procesu a její metody v penitenciárním prostředí.

Druhá kapitola se věnuje fenoménu výkonu trestu a přiblíží na pozadí úryvku eseje Antonína Doláka teoretickou rovinu trestu. Podrobné analýze zde bude také podroben účel trestu a funkce trestu samotná.

Vstup do programů zacházení je název třetí kapitoly, která podává základní informace o programech zacházení jako způsobu pedagogického působení na odsouzené jedince. Seznámí i s jejich tvorbou a prediktivním nástrojem na hodnocení odsouzených- SARPO. V poslední řadě je zde zmíněna i tvorba komplexní zprávy, jakožto komplexní charakteristiky odsouzeného a činnosti osob (odborných zaměstnanců), kteří se podílejí na její tvorbě.

Samotným standardizovaným programům zacházení je věnována čtvrtá kapitola, v níž je přiblížena jednak návaznost těchto programů na hodnotící systém SARPO, ale i vliv těchto programů na budoucí možnou resocializaci vězňů. Jsou zde také popsány konkrétní programy používané v současné době v českých věznicích.

V páté a poslední kapitole teoretické části jsou přiblíženy jednotlivé aktivity vyplývající z programů zacházení. Nejvíce prostoru zde nacházejí informace o pracovní výchově (převýchově), která vytváří platformu pro osvojení správných sociálních návyků. Duchovní a náboženské aktivity tvoří závěr této kapitoly a jsou připomenutím, že nejen prací živ jest člověk.

Empirická část využije kvantitativního přístupu ve výzkumu a za pomoci dotazníkového šetření vyhodnotí čtyři výzkumné otázky položené výzkumnému souboru tvořenému odsouzenými muži z oddělení pro výkon trestu. Výsledek zpracovaných odpovědí pak poukáže na to, jak respondenti přijímají a hodnotí volnočasové aktivity a zda v nich spatřují přínosnost pro svůj budoucí život.

2 Literární přehled

2.1 Socializace a resocializace

2.1.1 Socializace

2.1.1.1 Definice a význam

Zkoumání úspěšné resocializace odsouzených je hlavním tématem mé práce, důležité je však vědět i to, jak je člověk socializován a jak socializace sama probíhá. K tématu socializace uvádějí Havlík, Kořa (2002) následující: *„socializací bychom mohli nazvat celoživotní biologické, psychické a sociální zrání spojené s přebíráním rolí, norem a hodnot, ale i opouštění rolí, které jsou již pro daný věk nežádoucí a nevhodné. Do života každého z nás zasahují události jednak jedinečné (narození potomka, smrt blízkého), tak celospolečenské (krize, válka). Asi k nejvýznamnějším patří takové, které se týkají většiny. Jde o zásadní události (škola, narození dítěte), které průběh a prožívání každodennosti zásadně mění, a to způsobem typickým pro množství lidí určité věkové skupiny, pohlaví a sociální skupiny. Neúspěšná socializace je pak problémem pro jedince (jeho společenské vyloučení), tak pro celou společnost- sociální deviace.“*

Podle Nakonečného (1999) je pro úspěch ve společnosti nutné osvojit si takové vlastnosti a dovednosti, které preferuje konkrétní společnost. Socializací pak lze nazývat osvojené společenské normy a přizpůsobení se společenskému životu.

Bauman (1995, s. 11) vystihuje důležitou funkci socializaci ve své knize následujícími slovy: *„procesům socializace přináležejí postavení probouzení chuti dělat to, co je člověk povinen dělat pro soudržnost celku, čili vštěpování přesvědčení o tom, v co věří ostatní, a že společenství víry a přesvědčení je pro všechny věci dobrou a pro každého užitečnou.“*

Pro zajímavost je možné uvést, že sociologie nahlíží na socializaci jako na postupné „vyladování“ jedince dle požadavku společnosti, kdy se jedinec stává duševně a duchovně dospělým. Člověk se totiž schopným a ochotným kultivovat své okolí rozhodně nerodí. Soucitu, ohleduplnosti a pokoře se musí nejprve naučit. Normy a hodnoty, které získává člověk v průběhu tohoto procesu, nepatří do přirozené

výbavy člověka a musí je proto převzít od klíčových subjektů socializace (Urban 2011, s. 169).

Matoušek (2005, s. 267) doplňuje tvrzení Nakonečného (1999) v případě požadavků konkrétní společnosti svými slovy: „*socializace chlapců v současné společnosti jednostranně zdůrazňuje tvrdost. Díky tomu se chlapec nenaučí rozeznávat svoje emoce a přiměřeně s nimi zacházet.*“

2.1.1.2 Průběh a činitelé socializace

Člověk reaguje na prostředí, ve kterém vyrůstá, určitým přizpůsobením, tedy adaptací na konkrétní podmínky života. Helus (1973) zdůrazňuje, že přizpůsobování má též podobu aktivního zásahu ze strany rodiny a nejbližšího okolí. Toto je možné označit primární socializací čili procesem, kterým jsou jedinci předávány základní normy, postoje a hodnoty. Sekundární a terciální socializace, které přicházejí plynule se vstupem do školního prostředí, vrstevnických skupin a pracovního kolektivu, nás pak formují a doprovázejí po zbytek života.

Zdárný průběh tohoto procesu podporují mechanismy socializace:

- **sociální činnost:** hra, práce, učení, výchova,
- **nápodoba:** uvědomělá a neuvědomělá imitace,
- **ztotožnění** (hlubší forma nápodoby), obraná a emoční identifikace, projekce,
- **sugesce** (nekritické přijímání názorů druhých).

Psychologie vyzdvihuje při interpretaci socializačního procesu fakt, že dítě, které dostatečně nepozná svět vztahů jako něco, co je třeba respektovat, neobjeví ani své já. Psychologové také zdůrazňují, že člověk socializací nabývá schopnosti sebereflexe. Proces socializace pak směřuje k vytvoření určité představy o vlastní osobě (Urban 2011, s. 171).

Ideálně socializovaný jedinec pak získává:

- dospělé sebevědomí, individualitu a identitu jedince,
- ucelenou představu o sobě samém- odpověď na otázku „kdo jsem?“
- zdravě kritický (nikoliv však extrémní a prvoplánový) vztah k autoritám,

Za hlavní činitele socializace pak můžeme označit sociální skupiny, do kterých je jedinec trvale a pevně začleněn a které na něj mohou dlouhodobě a přímo působit. Proto pedagogika i psychologie přisuzují největší význam především rodině, škole, skupinám vrstevníků, sociálním skupinám a hromadným komunikačním prostředkům (Kollárik a kol. 2004).

Na zdárném průběhu socializace se asi nejvíce podílí fungující rodina, rodina, která poskytuje základní normy a hodnoty dané společností. Rodina, která vede dítě ke společenskému životu v prostředí, ve kterém vyrůstá, dospívá a získává základní orientaci ve světě symbolů a neznámých pojmů. Rodinná výchova pak seznamuje dítě s kulturními vzorci (zákony, mravy, tabu) tím, že se dítě učí respektovat požadavky rodičů a je sankcionováno za jejich neplnění (Výrost, Slaměník 2008).

Tomuto tvrzení však odporuje Giddens (2000), podle kterého je dnes rodina zakládána jen kvůli emočnímu uspokojení rodičů, je málo stabilní, a proto mnoho dětí vyrůstá jen s jedním rodičem, který na výchovu v mnoha případech nestačí. Zážitek rozvodu pak v mnoha případech děti disponuje k těžkostem v psychologickém a sociálním fungování, a to na velmi dlouhou dobu.

„Přízpůsobivost na vlivy sociálního prostředí je největší právě u dětí útlého věku a podstatně se začíná zmenšovat po jedenáctém roce. Socializační proces probíhá ve společenském prostředí, a to právě působením přirozeného prostředí, do kterého dítě vrůstá a v němž bude i později žít. Za přirozené prostředí se pokládá společnost lidí zdravých (nepostížených), tj. nejdřív rodina, pak škola a později zaměstnání“ (Sovák 1980, s. 27).

V chování matky po porodu se zrcadlí i chování dítěte (rané připoutání) a také ono zrcadlí chování matky. Dobře fungující rodinu pak lze přirovnat ke hře orchestru bez dirigenta. Pokud však rodič nedokáže (a to opakovaně) přiměřeně reagovat na dětskou potřebu bezpečí, dítě si může vytvářet vlastní představu, kterou pak zobecňuje na ostatní lidi (Matoušek, Matoušková 2011).

Alan (1989) rozlišuje tři etapy socializačního procesu v dětství. První období se soustředí do prvních dvou let života, kdy se dítě identifikuje s matkou. Dobrý vztah s matkou je podmínkou stability systému osobnosti, jenž je předpokladem ke zvládnutí různých životních situací především tam, kde interpersonální vztahy

dostávají trhliny. Druhé období je spojeno s procesem osamostatňování. Zde se systém interakcí rozšiřuje o další blízké osoby. V této souvislosti se zdůrazňuje role otce. Ve třetím období pak začíná rodina ztrácet své dominantní postavení (vstup do školy, vliv médií). Zde se vlivem odhalování rozporu mezi ideálními schémata chování a přestupky společnosti rodí první zklamání.

Ranou formu socializace, která je pro člověka nejdůležitější, nazývá (Petrušek a kol. 1994) socializací **primární**. Probíhá v úzkém rodinném kolektivu a časově je soustředěna do etapy **dětství** (0–12 let), případně **puberty** (12–15 let). Následné socializace probíhající ve školních kolektivech a situacích přicházejících během života označuje jako **sekundární**.

Socializace probíhá celoživotně, i když v raném stádiu života je nejintenzivnější. Je mylné pohlížet na člověka jako na pasivního tvora bez vlastních představ o smyslu života, jako tvora neschopného vzdoru. Člověk je nadán schopností originální adaptace a chutí modifikovat okolí k obrazu svému. Umí, nebo by alespoň v ideálním případě měl umět říci tzv. nepřizní osudu a zlovůli mocných **ne** (Urban 2011, s. 169).

2.1.1.3 Disfunkční socializace a deviace

Jestliže chceme popsat termín nefunkční socializace (disfunkční socializace), je třeba v prvé řadě vymezit termín, co je sociální norma. Sociální norma se definuje jako obecné pravidlo, závazné pro všechny členy společnosti, podle nějž se všichni chovají. Je tedy spojeno s očekáváním toho, jak se bude člověk chovat (Maříková a kol. 1996).

Jandourek (2012, s. 131) označuje přizpůsobení se normám jako **konformitu**. Společnost konformitu podporuje kladnými ohlasy (odměna) a sankcemi (trest). Konformita ukazuje stabilitu společnosti a jako **nekonformní** naopak označuje jedince a skupiny, které se nějakým způsobem odklánějí od společenských norem.

Konformita souvisí s funkční socializací, tedy tou, která je otevřena růstu a vývoji osobnosti a dokáže překonávat omezení jednotlivých prostředí. Protiklad vytváří nefunkční socializace, která vyčleňuje člověka z prostředí lidské společnosti. Jedinec je tehdy ovládán hodnotami a normami, které ho orientují k životu proti

druhým lidem nebo na jejich úkor, přičemž zastavují jeho osobní růst tak, že je socializačně mrzačen (Helus 2007, s. 93–93).

Nabyla-li disfunkční socializace extrémní podoby tak, že vyvolává reakce společnosti (nápravné, ochranné), označují se její efekty za deviace. Tyto nejsou samozřejmě jen výsledkem nefunkční a dysfunkční socializace. Odborníci se věnují i faktoru biologickému (dědičným dispozicím, narušení funkcí vnitřní sekrece, poškození mozku atd.) (Helus 2007).

Sociální deviací lze nazvat vlastně jakoukoliv odchylku od sociální normy, při které dojde k porušení formálních či neformálních požadavků, které jsou kladeny na lidské chování v konkrétní společnosti (Munková 2001).

Procházka (2012, s. 135) uvádí, že: *„lidské chování se jako deviantní jeví jak v pozitivním slova smyslu (pozitivní deviací) – například při dovedení dodržování normy do krajní polohy, tak v negativním slova smyslu. Přičemž za porušení normy není považováno jen překročení právních či společensky formálně vyjádřených norem, ale také porušení očekávání ve spojení s neformálním chováním, porušení náboženských či etických norem vztahujících se k určitým zvykům, obyčejům či rituálům ve společnosti.“*

Deviantní chování má obvykle za následek společenskou reakci. V první řadě je to ochrana společnosti, následuje náprava devianta, a v poslední řadě jsou to preventivní opatření vedoucí k varování zbytku společnosti, že deviantní chování nebude tolerováno. Lze tvrdit, že při absenci normy neexistuje ani deviace. **Primární deviace** pak označuje porušení pravidla na základě určitého původního podnětu (reakce agresivitou na vyprovokování), **sekundární deviace** znamená adaptaci na to, že moje chování bylo označeno za deviantní (Urban, Dubský 2008).

2.1.1.4 Resocializace jako převýchovný proces

Resocializací je myšlen vlastně proces, který již předpokládá jistou dávku socializace a kontaktu s určitou sociální normou. Ne vždy však byla tato norma ve shodě s tou, kterou vyžadovala majoritní společnost. To je dáno i tím, že jedinec si ji již osvojil v rámci sociální interakce se skupinou, k níž náleží a jejíž hodnotový systém byl nebo je odlišný od hodnot, které zastává majoritní společnost (Jedlička a kol. 2004).

Slovu resocializace dnes rozumíme jako procesu opětovné socializace. Ta je důležitá u jedince, jehož je třeba z pohledu všech oblastí speciální pedagogiky opět začlenit do společnosti, tj. socializovat jej. Resocializace úzce souvisí se socializací, tedy s procesem, ve kterém si jedinec osvojuje normy života ve společnosti, a to výchovou, nápodobou, identifikací, vlastním stylem a samozřejmě ve vrstevnických skupinách.

Resocializaci lze chápat ze dvou hledisek:

- **V širším smyslu** je to přirozená resocializace, která doprovází jedince po celý život. Člověk se permanentně přizpůsobuje, osvojuje si nové normy a hodnoty a učí se novým formám chování, které jsou nezřídka spojovány se sociálním postavením (rodičovská role);
- **v užším slova smyslu** v etopedii a penitenciaristice je to resocializace specifická. Jde v podstatě o převýchovný proces mravně narušeného jedince, který se z hlediska socializace týká především adaptace, utility a inferiority (doživotní tresty odnětí svobody) (Jůzl 2012, s. 66).

V publikaci Černíkové a Sedláčka (2002, s. 101) je uvedeno, že resocializace je strukturovaný, široce pojatý proces, cíleně zaměřený na celkovou obnovu kriminální infekcí narušené, rozvrácené a disfunkční socializace. Autoři zde pamatují i na úskalí resocializace realizované ve výkonu trestu, neboť není vždy snadné najít „neuralgické body“ v procesu socializace, počátky dysfunkce a pokusit se o jejich analýzu.

V jiných případech může být míněna resocializací i další následná socializace jedince, který již tento proces jednou podstoupil. Z jeho strany může jít o úmysl sžít se s novým sociálním prostředím nebo spontánní touhu o zrychlení a regulaci celého procesu.

Kvalita resocializace se odvíjí od:

- schopnosti adaptace dané osoby na konkrétní sociální změnu, chuti podřizovat se společenské normě, měnit vžitě hodnoty a vzorce chování a samozřejmě akceptovat nové autority;
- na míře odlišnosti nového sociálního prostředí od starého;

- na ochotě „nového sociálního systému“ přijmout daného jedince (Biedermanová, Petras 2011).

„Poukazujeme-li na specifčnost výchovného resocializačního působení, musíme zdůraznit, že zamýšleným výsledkem takového působení je především změna postojů k určitým společenským očekáváním. Tato změna je založena na nahrazení negativních postojů postoji pozitivními a dosavadních pozitivních postojů postoji negativními.“ (Czapopow, Jedlevski 1981, s. 40–41).

2.1.1.5 Metody a přínos resocializace

V průběhu resocializačního procesu je důležité aktivovat u jedince ty zájmy, které jsou vzhledem ke stavu jeho osobnosti a podmínkám jeho existence reálné. Vychovatel, který přistupuje k výchovnému působení, neví, zda výsledkem jeho působení bude zájem jedince o sport, turistiku či hudbu. Ani v tom případě, když se vychovatel snaží upevnit tak hodnotnou proměnnou jako je inteligence, schopnost samostatného řešení problému či sympatie, neurčuje předem úroveň těchto dispozic ani úkoly na které má být chovanec připraven (Czapow, Jedlewski 1981 s. 98).

Výchovné metody používané při resocializaci vycházejí plně z klasických pedagogických metod, i když hodně pedagogů formuluje názor, že pokud speciální zacházení, pak také speciální metody (více penitenciární pedagogika v následující podkapitole). Snah klasifikovat formálním či neformálním způsobem resocializační metody bylo v minulosti dost. Zůstaly ty, které jasným způsobem ilustrují jejich vlastnosti. Základním kritériem jsou čas a místo použití, užívané techniky a prostředky působení s ohledem na osobu, která vychovává i je vychovávána.

Základní metody využívané při resocializaci:

- **přímý výchovný vliv**– předkládání návrhů, přesvědčování, osobní příklad, vyjadřování souhlasu/nesouhlasu a navozování situací, ve kterých je možná relace a komunikace mezi vychovatelem a vychovávaným;
- **nepřímý výchovný vliv** – uvědomování si negativních a pozitivních důsledků vlastního chování, využívání vlivu sociálních skupin a společnosti. Dále jsou to faktory, které zprostředkovávají funkcionální výchovný vliv prostřednictvím společenské situace a samozřejmě nesmí být zapomenut ani pozitivní vliv medií;

- **metoda samosprávy vychovávaných jedinců** – použití těchto metod v praxi naráží na trestní a civilní odpovědnost vychovatele, pravidla resocializační instituce a organizační řešení. Proto se častěji zavádějí do resocializační praxe prvky samosprávy využívající reprezentaci výchovných skupin s formální organizační strukturou (Jůzl 2012, s. 72).

U dospělých odsouzených a recidivistů však bývá resocializace velmi složitá a komplikovaná. Důvodem jsou osvojené kriminální návyky, myšlení a postoje, proto je nereálné klást si za cíl úplnou resocializaci. Bývá vhodnější zaměřit se na účelné, systematické změny v kriminálním chování pachatele či chovance (Černíková, Sedláček 2002, s. 101).

Pedagogické resocializační postupy mají hluboký význam pro jedince, kterého je snaha převychovat do takových projevů chování, které budou garancí optimálního zespolečenštění. S tím souvisí také celá řada hodnot a norem nezbytných pro tento proces. Ambicí resocializace (resocializační pedagogiky) je eliminovat problematické a škodlivé prvky mající vliv na jedince. Z hlediska pragmatismu je pak resocializace metodickým procesem převýchovy reality (Jůzl 2012).

2.1.1.6 Specifika resocializace v penitenciárním prostředí

Hovoříme-li o resocializaci, mějme na paměti, že se jedná o pouhý pojem, který nabývá úplného obrazu svým interdisciplinárním charakterem a diagnostickými metodami. V tomto pojmu jsou mimo jiné obsaženy prvky kriminologie, penologie a sociální práce. V následujících odstavcích bude krátce pojednáno o dvou disciplínách, které velmi často citují pojem resocializace a jsou dle mého názoru nezbytné pro naplnění jejího účelu ve vězeňském prostředí.

Penitencionární pedagogika se zabývá prací s vězněnými osobami, které tvoří poměrně malou sociální skupinu odrážející sociálně patologické jevy společnosti, jež jsou determinovány ekonomickými, sociálními, a politickými podmínkami a samozřejmě společností samou (Jůzl 2012, s. 63).

Mezi její hlavní úkoly patří:

- využívat poznatky speciální pedagogiky, včetně poznatků dalších vědních disciplín majících vztah k řešení penitencionární problematiky,

- provádět vlastní výzkum a získávat poznatky z praxe,
- rozvojem své teorie a praxe vytvářet nutnost dalších právních úprav výkonu trestu.

Úskalí této disciplíny je tvořeno spojením dvou prvků: **penálního** a **pedagogického**. Výkon trestu je jednak prostředkem trestní represe, ale zároveň má splňovat i funkci výchovnou. V tomto místě vyvstávají penitencionární pedagogice výchovné problémy dané:

- kumulací osob, které spáchaly nějaký trestní čin,
- rozpory, které výchovné působení přináší v realitě věznic,
- úrovní profesní přípravy personálu pro pedagogizaci výkonu trestu odnětí svobody (Čírtková 2008).

Penitencionární pedagog se při své práci (praxi) neobejde bez kvalitní kazuistiky, která ukazuje příčinu pádu lidské osobnosti. Jsou to pro něj cenná zjištění, neboť se autenticky seznamuje se smutnými příběhy jedinců, jejichž cesta končí ve věznicí. Paradoxně se při své práci setká s lidmi, kteří měli velmi trpké dětství na straně jedné a na straně druhé jsou to lidé z prostředí nadstandardního, avšak citově chudého, chladného a bez lásky (Jůzl 2010).

Etopedie má velmi blízko k penitencionární pedagogice, neboť se zabývá výchovou a vzděláváním jedinců s poruchami chování. To se promítá i do jejích úkolů, které úzce souvisejí s oblastí prevence, resocializace a následné péče.

Mezi konkrétní úkoly lze zařadit:

- zabezpečení narušených vztahů ke vzdělání, k výchově, k práci, a k lidem ve společnosti,
- posilování již existujících vztahů a hodnot, vypěstování nových vztahů a hodnot a naopak potlačení prvků, které směřují k mravní narušenosti,
- pevně fixovat pozitivní hodnoty, normy a vztahy již převychovaného jedince.

Hlavním cílem etopedie pak je zabezpečit výchovu a převýchovu mravně narušeného jedince v pokud možno všestranně a harmonicky rozvinutého člověka, který bude přijat většinovou společností se všemi atributy náležitými dobře resocializovanému jedinci (Jůzl 2012).

Jůzl a Olejníček (2004) uvádějí, že jedinec, který se dostane do péče etopeda, vykazuje celou řadu znaků. Tyto znaky se týkají oblasti psychologické, citové, mravní, sociální a morfologické.

- **psychologické** bývají nejčastější, týkají se intelektové úrovně jedince, která se pohybuje od nižšího průměru po nadprůměrné IQ. Z kognitivních procesů bývá narušena pozornost a schopnost učit se;
- **v oblasti citové a mravní** se projevují nedostatky v chápání hodnot, případně se může jednat o zastávání hodnot vyloženě protispolečenských či nežádoucích. Kromě toho lze sledovat poruchy empatie a citového prožívání;
- **v oblasti sociální a morfologické** je sledován věk jedince od jeho narození, přes rodinné zázemí, školní docházku, typ školy, pohlaví a sociální původ. V rodině se etoped zajímá o sourozence a jejich pořadí. Důležité je i vzdělání rodičů.

Výsledky práce etopedů a vězeňských pedagogů jsou velmi ceněny pro budoucí tvorbu programů zacházení, tedy způsobu možné resocializace odsouzeného. Problematika programů zacházení bude blíže popsána v kapitolách 2.3 a 2.4 této práce.

2.2 Trest odnětí svobody jako právní a sociální norma

2.2.1 Teorie trestu

Na výkon trestu je možné pohlížet jako na právní a sociální fenomén, ale nesmí být opomenuto, že trest má také svá historická a filozofická východiska. Proto v úvodu této kapitoly zazní několik myšlenek mladého českého filozofa Antonína Doláka, který se věnuje teorii výkonu trestu z hlediska filozofie.

Ve své eseji *Netrestat, ale léčit* hovoří Dolák (2011) o tom, že člověk má svobodnou vůli a pocit svobodné vůle neoddělitelně patří pro jeho spjatost s intencionalitou do struktury lidského vědomí. Jelikož předpokládáme u sebe i jiných svobodu, milujeme a nenávidíme sebe i jiné, jsme na sebe i jiné hrdí, klademe něco sobě i jiným za vinu. Z pocitu svobodné vůle tedy vyplývá morálka, která reguluje a hýbe celou lidskou společností.

Autor zdůrazňuje, že není důvod sebe či jiné chválit nebo vinit, protože celá idea vězeňství a soudnictví je od základu nevyhovující. Mnozí však oponují, že chybějící svobodná vůle by společnost destabilizovala, zavládla by anarchie a zesílila sociální anomie. Zájmem všech je tedy společenská stabilita a logicky zájmem všech je i pokračující existence soudů, věznic a samotného výkonu trestu. Trest by však neměl být represí, ale měl by pouze determinovat delikventy k nápravě. Dále tvrdí, že delikventi nejsou za své činy odpovědní, ale pro společnost jsou nebezpeční, proto je třeba se snažit o jejich nápravu nebo je v nenapravitelných případech izolovat.

Trestní sankce (výkon trestu) je zpětná vazba na selhání jedince, který porušil základní společenské normy. Černíková a kol. (2008, s. 29) dodává, že negativní zpětná vazba, může být pachatelem zpracována jako varování a podnět ke korekci jeho chování v budoucnosti. Mnohdy takto působí už samotné projednávání trestného činu v trestním řízení, kdy si jedinec mnohdy uvědomí protisociální závažnost svého činu s důsledky, které z něho pramení. Mnozí pachatelé však nejsou schopni tyto zpětné vazby vyhodnotit (recidiva) a společnost je pak nucena přistoupit v rámci ochrany sebe samé k razantnějším opatřením (dlouhodobé tresty).

Trest lze analyzovat v mnoha teoretických rovinách a polohách. Trestní proces je velmi složitou myšlenkovou konstrukcí skupiny osob, která se snaží doložit a prokázat okolnosti trestného činu spáchaného konkrétním pachatelem. Ve složité soustavě rozhodování o vině či nevině je analyzován trest v těchto aspektech:

- **kvalitativní stránka trestu**, tedy zda hodnocení skutkové podstaty trestného činu je nebo není v souladu s ustanovením trestního zákona a zda je plně respektována preventivně-ochranná funkce trestu;
- **kvantitativní stránka trestu** odpovídá závažnosti trestu, která se promítne v odpovídající délce trestu vůči spáchanému deliktu;
- **psychické a osobnostní vlastnosti pachatele**, které se projeví odnětím svobody a umístěním odsouzeného do vězeňského prostředí;
- **morální profil pachatele** je stanoven již spáchaným trestným činem a je považován za veličinu s kriminální charakteristikou;
- **přijetí, zvnitřnění trestu odsouzeným** – zde je důležitá schopnost a ochota odsouzeného připustit si vinu za spáchaný delikt. Přijetí a katarze je velmi složitý a dlouhodobý proces zejména tehdy, jedná-li se o pachatele, u něhož degeneroval smysl pro morálku;
- trest jako kategorie umožňující odsouzenému návrat a reálnou adaptaci do života po opuštění věznice;
- a konečně trest může být kategorií zabraňující odsouzenému v opakování trestné činnosti.

Teorie trestu je pak v souladu s obecným zájmem chápána jako velmi důležitý nástroj ochrany společnosti a jednotlivce před trestnou činností (Černíková, Sedláček 2002, s. 49–50).

Do teorie trestu odnětí svobody lze směle zahrnout i rozdílné, mnohdy velmi laické pohledy společnosti na tento represivní ochranný prvek. Veřejnost by měla být informována o tom, jaké kroky vyvíjejí vězeňští specialisté při zařazování (diferenciaci) odsouzeného do samotného procesu výkonu trestu.

Vždy se vychází z poznání pachatele samotného, pachatele, který překročil rámec společenských norem, ohrozil své okolí deviantním chováním a prokázal tím svůj kriminální sklon. Ale vždy, i u těžké recidivy, by měl být hledán též člověk, kterému dává společnost možnost odčinit to, co napáchal.

Individuálním a intenzivním přístupem zohledněným ve speciálních programech zacházení (viz kapitoly 3,4) je pak tento jedinec podněcován ke změnám vedoucím k jeho úspěšné (neúspěšné) reintegraci (resocializaci) do společnosti. Myslím, že výkon trestu nemá svůj počátek v momentě nástupu jedince do nápravného zařízení,

ale již v kriminálním konfliktu se společností počínaje, přes trestní řízení, uvědomění si vlastních chyb, až po výstup z výkonu trestu a opětovné začlenění do společnosti. Ani tam však jeho proces resocializace nekončí. Úlohu výchovného působení, osvojení si správných vzorců chování a přijmutí „dobrého života“ přebírá probační mediační služba a různé jiné státní či nestátní organizace, které poskytují těmto lidem možnost zaměstnání, ubytování a nové orientace.

V závěru se přikloním k názoru Netíka, Netíkové a Hájka (1997), že smyslem trestu je náprava trestaných a smyslem msty je zadostiučinění trestajících.

2.2.2 Účel trestu

V historickém vývoji společnosti a její trestně právní praxi se pojetí účelu trestu proměňuje a nově koncipuje v závislosti na úrovni sociálního vědomí, zastávaných sociálních hodnotách a převládajících filozofických směrech. Historický vývoj tak podnítl vznik některých teoretických koncepcí účelu trestu. V odborné literatuře je uváděno rozdělení nejznámějších teorií. Hovoří se o teorii absolutní, relativní a smíšené (Kalvodová 1995, s. 8).

Absolutní teorie – trest zde představuje spravedlivou odplatu (trestá se, protože bylo spácháno zlo). Trestem se vyrovnává trestný čin, kterého se pachatel dopustil v minulosti. Trest není namířen k samotné osobě pachatele, jde o trest samotný, čili vyhovět požadavku absolutní spravedlnosti. Trest by měl odpovídat povaze provinění a obsahovat tolik utrpení, kolik způsobil trestný čin samotný. Podle I. Kanta (1720–1804), velkého zastávce absolutní teorie, je jediným účelem trestu uskutečňování spravedlnosti, jež má být zárukou dobré funkce státu.

Relativní teorie – zatím co předchozí teorie sledovala odplatu za trest samotnou a opírala se mnohdy o středověké teologické zákoníky, zde lze poprvé zahlédnout zrod preventivních aktivit spojovaných s účinkem trestu. Hrozba z trestu zde vyvolává nejen strach z odsouzení samotného, ale také psychické zábrany v pokračování trestné činnosti. Samotný zrod myšlenky prevence v oblasti výkonu trestu pak můžeme pozorovat s nástupem osvícenství, které ovládlo Evropu ve všech směrech lidského života v polovině osmnáctého století. K průkopníkům relativní teorie můžeme řadit F. Liszta (1851–1919), který rozlišoval tresty odstrašovací pro

příležitostné pachatele, tresty výchovné pro zločince „ze zvyku“ a tresty pro nepolepšitelné zločince (recidivisty).

Smišená teorie – tato teorie usiluje o spojení myšlenky odplatné a účelové funkce trestu. Zde se jednak hovoří o předcházení trestné činnosti formou preventivního působení na potencionálního pachatele, ale také o speciální prevenci v případě pachatele, o kterém se právě rozhoduje. Dá se říci, že prvky této teorie v minulosti posloužily k tvorbě našeho (dnes již bývalého) trestního zákona.

Při dlouhodobém věznění může docházet k tomu, že samotný účel trestu začne zanikat vzhledem k délce věznění. Odsouzený jedinec zastává časem názor, že není vězněn za své protispolečenské jednání, ale že je vězněn vinou společnosti nebo lidí, kteří ho „nechtějí“. V tomto přesvědčení je mnohdy podporován některými jednotlivci, skupinami či sdělovacími prostředky. Hendrych (2010, s. 10) dále uvádí, že tito výše uvedení často nechápu **účel trestu a problém trestu** samotného, dochází pak často k tomu, že vězněný zločinec neprožívá trest negativně, jelikož jeho nazírání na trest je významně odlišné od nazírání na trest běžným občanem.

Popsané účely trestu v sobě obsahují i funkci k odstrašení pachatele od další trestné činnosti (penologové hovoří o individuální prevenci) a mimo to i funkci k odstrašení všech od podobné činnosti (generální prevence). Pojetí účelu trestu obsažené v bývalém trestním zákonu je maximalistické a v praxi neuskutečnitelné. Naproti tomu minimalistické pojetí výkonu trestu znamená, aby alespoň nedošlo ke zhoršení situace před výkonem trestu (Mařádek 2005, s. 114–115).

Naše zákonodárství definovalo účel výkonu trestu v bývalém trestním zákonu č. 140/1961 Sb., v §23 jako ochranu společnosti před pachateli trestných činů, kterým je nutno zabránit v dalším páchání trestné činnosti a vychovávat je k tomu, aby vedli řádný život, a tím působili výchovně na ostatní členy společnosti. V současném znění trestního zákoníku, zákonu č. 40/2009 Sb., však tato formulace obsažena není, proto je namístě hledat účel i funkci trestu v ustanovení *zákona o výkonu trestu* č. 169/1999 Sb. nebo ve *vyhlášce o výkonu trestu* č. 345/1999.

Trest a odměnu lze pokládat za základní dvojici výchovných prostředků. Jak již bylo řečeno, účelem trestu je ochránit společnost před pachateli trestných činů, ale poslání trestu je nutno vidět i v jako prevenci. Podmínkou účinnosti trestu je individuální přístup, a trest by měl samozřejmě následovat v co nejkratší době po trestném činu.

Represe by v tomto případě měla být tak účinná, aby pachatel pocítil vinu a přijal trest, jako odpověď společnosti za své deviantní chování (viz předchozí kapitola, aspekty trestu). Značná část recidivistů však vinu nepocítuje a ani nejsou schopni akceptovat, že trest je logickým vyústěním jejich protispolečenského chování. Pak můžeme jen těžko doufat v jejich nápravu či posun k socializovanému způsobu chování. Za skutečný účel trestu tedy můžeme považovat snahu o možnou resocializaci a reintegraci jedince s přihlédnutím k jeho individualitě (Vězeňská služba České republiky 2019).

Smysl účelu trestu vidí Novotný a kol. (1997, s. 198–201) zejména v ochraně společnosti před pachateli trestných činů, kdy trest má zejména ochrannou funkci, která má pachateli zabraňovat v páchání další trestné činnosti a působit výchovně na jeho další život. V praxi to znamená přimět pachatele k respektování zákonů nebo docílit alespoň toho, aby se nadále nedopouštěl trestné činnosti. Prostřednictvím systému trestů uvedených v trestním zákoně by mu toto mělo být znemožněno. Vedle toho by si pachatel měl během výkonu trestu vytvořit psychické zábrany, které by ho odradily od další trestné činnosti.

Novotný a kol. (1997) dále zmiňují problematickou výchovu pachatele, zejména co se týče dosažení pozitivních účinků v rámci výkonu trestu u recidivistů. Výchovné prostředky zde mají za úkol dosažení změn v psychice pachatele natolik zásadních, že povedou k pozitivnímu vývoji jeho osobnosti. Toho je však možno docílit jen výchovnou součinností s pachatelem samým. Černíková a kol. (2008, s. 24–25) dodává, že účel trestu přímo odpovídá historickému vývoji společnosti a je závislý na úrovni právního vědomí, zastávaných sociálních hodnotách a převládajících filozofických směrech, které vystupují na pozadí každé společnosti. Lze tedy říci, že historický vývoj stojí za vznikem několika koncepcí účelu trestu, dnes uváděných v odborné literatuře.

2.2.3 Funkce trestu

Penologie nazývá základní funkci trestu funkcí **regulativní**. Předpokladem této funkce ve vězeňství je uplatňování progresivního výkonu trestu s diferencovaným zacházením s různými skupinami odsouzených. Další funkce trestu je nazývána **vyrovnávací**. Ta si klade za cíl eliminovat nebo alespoň kompenzovat negativní emoce a postoje poškozených. Důležitým aspektem této funkce je to, že pachatel

dostává příležitost a prostor k zamyšlení nad tím, co vlastně spáchal, dále je nucen vyrovnat se s pocitem viny a přijmout odpovědnost za svůj čin se všemi důsledky, které z něj vyplývají (Vězeňská služba České republiky 2019).

Obdobně hovoří o základních funkcích trestu i Černíková a kol. (2008), která nachází v počátečních formách trestního práva především **vyrovnávací – odplatnou** funkci, jejímž účelem bylo emocionální uspokojení poškozeného (popřípadě pozůstalých) újmou způsobenou zločinci (popřípadě kompenzace škody). Tato funkce trestu však byla pouze represivním pohledem a nemohla zajistit ochranu společnosti, proto byla postupem času doplněna funkcí **regulativní**. Účel regulativní funkce pak spočíval v ochraně společnosti před nebezpečným deviantním chováním prostřednictvím trestní odpovědnosti a ukládáním trestů pachatelům trestných činů.

Další funkce trestu zmiňuje Pribáň (1996, s. 163–168), který hovoří ve spojení s trestem i o funkci **preventivní**, která zajišťuje ochranu společnosti prostřednictvím výchovného působení na konkrétního pachatele (možné potencionální pachatele) a o funkci **represivní**, jakožto ochraně společnosti individuálním represivním působením na pachatele trestného činu za použití represivních prostředků jasně vymezených zákonem.

Významný český penolog Jan Sochůrek ve své trilogii **Kapitoly z penologie** (2007) podává rozšířený výklad funkce trestu a poznamenává následující: „*mezi reakcemi společnosti na zločinnost zaujímají důležité místo dva aspekty: prevence a trest. A právě trest je v celospolečenském kontextu používán jako významný obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla nebo normy, tedy i delikventním jednáním, přičemž systém trestů je vymezen právem.*“

Na trest lze v užším pedagogickém pojetí nahlížet jako na jednu z forem negativního motivačního působení, jako na záměrně navozený následek nesplněného nebo špatně splněného úkolu (Průcha a kol. 1995).

Psychologický aspekt výkonu trestu vyzdvihuje Hendrych (2010, s. 10–11), kdy společně se Sochůrkem (2008) zastává názor, že trest by měl být pro zločince neúměrným rizikem ve smyslu vysoké pravděpodobnosti dopadení a neodvratnosti odsouzení.

Dále Hendrych (2010) uvádí, že trest by měl být pro pachatele **citelný**, měl by následovat **co nejrychleji po provinění** a **měl by být až na výjimky jistý**. K výše uvedenému váže i následující funkce trestu již dříve citované a hlouběji rozvedené dalšími penology:

- **informační funkce**, která konstatuje nesprávnost chování;
- **motivační funkce**, která má za úkol zlepšit chování a prospěch;
- **vztahová funkce** vyjadřuje negativní vztah (často domnělý);
- **preventivní funkce** je zaměřená na vyvarování se před tím, co vedlo k trestu.

Pakliže má trest plnit svou výchovnou funkci či funkce, musí být odsouzeným přijat, což v praxi znamená, že musí být nanejvýš objektivní, přiměřený a spravedlivý. Pak má odsouzený tři možnosti (vzorce chování), dle kterých se může zachovat a odborný personál věznice tak může v budoucnu hovořit o úspěchu či neúspěchu funkce trestu.

Odsouzený může pasivně přijmout výchovné působení, aniž by se na něm nějak výrazně sám podílel, nebo rezignuje na výchovné aktivity a ty mu pak nemohou přinést nic pozitivního. Může ale také vědomě a dobrovolně přijmout svůj díl viny a trestu, jakož i výchovnou činnost, jako důsledek svého trestního chování, což znamená, že je ochoten aktivně a vědomě pracovat na své resocializaci (Černíková, Sedláček 2002).

S funkcí i účelem výkonu trestu úzce souvisí dílo francouzského filozofa Michela Foucaulta (1926–1984) **Dohlížet a trestat**, ve kterém spisovatel rozvádí na filozofické rovině termíny vězeňství a vztah společnosti k této instituci. Zde často upozorňuje na to, že věznice je pouze represivní nástroj společnosti a slouží k pouhé izolaci odsouzených, což se v konečném důsledku musí negativně projevit i v jejich snahách o nápravu. Sám Foucault (2000) k tomu uvádí zcela odlišný náhled na funkci trestu a instituci vězení, než jakou lze zaznamenat u většiny autorů věnujících se této problematice.

„Ve vězení se ocitají často jen lidé, kteří jsou jiní a vymykají se společenskému průměru a díky tomu jsou vykázáni tam, kde je ti tzv. slušní nevidí. Vězení totalizuje vše jiné, znásilňuje individualitu jedince a neumožňuje jeho seberealizaci. Jedinec,

aby ve společnosti obstál, musí potlačit sám sebe, nebo bude společností potrestán vězněním, či umístěním v psychiatrické léčebně“ (Foucault 2000).

Základní a nejdůležitější funkcí trestu přesto zůstává samotná ochrana společnosti před pachateli trestných činů, jejich převýchova a zabránění v dalším pokračování jejich trestné činnosti, a současné výchovné působení na zbytek členů společnosti. **Samotný trest pak musí zůstat pouze prostředkem, jímž se společnost brání před pácháním trestných činů** (Černíková a kol. 2008, s. 27).

2.3 Vstup do programů zacházení

2.3.1 Základní informace o programech zacházení

Programy zacházení definuje zákon č. 169/1999 Sb., *o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů*, jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Program zacházení zde odsouzenému jasně stanovuje okruh činností, které jsou pro něj povinné a aktivity, které si může vybrat dle svého uvážení. Program zacházení je předepsán na základě zpracované komplexní zprávy, ve které jsou vždy zohledněna všechna rizika a potřeby odsouzeného. Při stanovení cílů programu zacházení jsou respektována doporučení jednotlivých odborných zaměstnanců věznice. Program zacházení obsahuje konkrétně zaměřený cíl, který vystihuje individualitu odsouzeného, a metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení tohoto cíle. Vzhledem k naplňování **účelu a funkce** trestu je nesmírně důležité umožnit odsouzenému výběr z těch alternativ programu zacházení, které přicházejí v úvahu vzhledem k délce jeho trestu, charakteristice jeho osobnosti a příčinám jeho trestné činnosti. Základní povinností odsouzeného je pak důsledně plnit úkoly vyplývající z pro něj stanovených činností a zvolených dobrovolných aktivit (Interní materiál VSČR 2017).

Problematiku programů zacházení, jejich definici a tvorbu zmiňuje ve své práci i Doňková (2010), která uvádí, že program zacházení tvoří jádro penitenciární pedagogiky a jde v podstatě o aplikaci složek výchovy do penitenciární praxe v procesu resocializace vězněné osoby. Dále uvádí, že v nedávné minulosti tyto programy nesly ještě označení „resocializační programy“ což je vzhledem k jejich podstatě zavádějící.

K termínu resocializační program se v tomto směru vyjadřuje i Jůzl (2012, s. 113–114), který se shoduje s Doňkovou (2010) na tom, že pojem „resocializace“ v penitenciární praxi není adekvátní průběhu a zejména výsledku tzv. **resocializace** (viz 1. kap.), proto byl nahrazen v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly pojmem **program zacházení** s vězni. Vycházelo se přitom z faktu, že ne každý vězeň po propuštění je zcela nebo částečně resocializován, o čemž svědčí jeho

návratnost do výkonu trestu odnětí svobody (recidiva). Přesto se resocializace, obecně užívané i v jiných zemích v penitenciární praxi, nelze zříkat. Stále platí, že zde existuje vztah s programy zacházení, jejichž výsledkem by měla být resocializace vězněného jedince, ale vždy se to nezdaří (dáno vnitřními – endogeními i vnějšími – exogeními vlivy).

V praxi je sice na jednu stranu důležité zachovávat k určité skupině odsouzených jednotný přístup, ale programy zacházení samotné musejí být zpracovány s ohledem na každého jedince zvlášť. Vycházejí totiž z celkového chování odsouzeného a mohou se tudíž stát žádoucí motivací psychologickou i sociologickou, která ovlivňuje jejich pozitivní přizpůsobivost v rámci vězeňského prostředí. Tyto programy by neměly být zaměřeny pouze na změny chování odsouzeného (nejde odhadnout ani definovat), mohou však být počátkem pozitivnější komunikace mezi odsouzeným a vězeňským personálem (Jůzl a Olejníček 2004).

Informace o programech zacházení dále doplňuje a zpřesňuje i Biedermanová a Petras (2011, s. 15), kdy ve své práci věnované účinnosti programů zacházení citují zákon o výkonu trestu, konkrétně § 2 odst. 2. Ten stanovuje povinnost jednat s odsouzenými ve výkonu trestu tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovat takové postoje a dovednosti odsouzených, které jim pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život.

Zákonná podpora programů zacházení je zde tudíž více než zřejmá, a proto povinnosti vyplývající ze zákona musí být zohledněny v jednotlivých programech. Musí být totiž brát na zřetel na to, že většina odsouzených (mimo doživotních) se po skončení trestu vrací zpět mezi většinovou společnost.

Program zacházení obsahuje pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity s diferenciovaným přístupem ke každému odsouzenému. Tyto programy jsou vytvářeny ve spolupráci s každým odsouzeným vykonávajícím trest delší než tři měsíce, za účasti odborných zaměstnanců věznice. Odsouzený má tak možnost zvolit si z těch programů, které věznice považuje za odpovídající jeho provinění a které je schopna pomoci svých zaměstnanců případně s pomocí externích organizací zajistit. Pokud si však odsouzený žádný z těchto programů nezvolí,

účastní se povinně **minimálního programu zacházení**, který je stanoven vnitřním řádem věznice (Biedermanová, Petras 2011, s. 15).

Minimální program zacházení je určen pro ty odsouzené, kteří si nevyberou žádnou z předpokládaných nabízených alternativ věznice. Skládá se z aktivit, které jsou pedagogicky a organizačně řízeny či vedeny pracovníky věznice v celkovém rozsahu přibližně dvaceti hodin týdně, jejich garantem pak bývá speciální pedagog.

Minimální program zahrnuje zejména tyto aktivity:

- pracovní činnost pro věznicí,
- sebeobslužné činnosti (praní, žehlení, údržba oděvu, domácí práce),
- sociální dovednosti související s bezproblémovým životem,
- právní minimum,
- základy zdravovědy a hygieny, tělovýchovné činnosti,
- možnost uplatňování své případné záliby (Černá 2012).

Lze tady říci, že programy zacházení s pachateli mají dvojí funkci:

- nabízejí odsouzeným možnost ověřit si, zda oni sami jsou schopni podstoupit konfrontaci se svými předchozími i současnými problémy;
- dávají větší prostor vězeňskému personálu pro porozumění vzorových prvků chování odsouzených (Jůzl a Olejníček 2004).

2.3.2 Tvorba programu zacházení

Ve druhé kapitole věnované výkonu trestu odnětí svobody bylo řečeno, že trestem je zabráněno pachateli v pokračování trestné činnosti, ale též je tímto aktem zkoušeno zajistit jeho nápravu a ochranu společnosti po dobu jeho výkonu trestu a sekundárně i po jeho propuštění. Vězeňský systém je do jisté míry spoluodpovědný za možnou recidivu odsouzeného, proto vyvinul společně s předními českými penology a Probační – mediační službou řadu intervenčních metod, které mají za cíl shromáždit a vyhodnotit tolik informací, aby bylo možné zjišťovat, jaká rizika hrozí při práci s konkrétním odsouzeným, jak tento jedinec vystupuje ve vztahu k ostatním odsouzeným, jak se zapojuje do volnočasových aktivit a konečně jaká z těchto

poznatků vyplývá šance na jeho možnou resocializaci. Jako nový a ve střední Evropě ojedinělý prediktivní nástroj slouží již několik let v České republice k zařazování odsouzených do programů zacházení a vyhodnocování jejich možné budoucí recidivy **SARPO** – souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených.

2.3.2.1 *SARPO, prediktivní nástroj pro hodnocení odsouzených*

SARPO je jednotný, objektivní, strukturovaný a cílený nástroj určený k penitenciárnímu hodnocení odsouzených. Obsahuje ověřené výpočty statistického a dynamického rizika a identifikaci specifické trestné činnosti. Zaměřuje se na riziko újmy, rizikové faktory a obsahuje zhodnocení motivace a sebereflexe odsouzeného. Účelem hodnocení je především predikovat pravděpodobnost rizika recidivy a dle míry rizikových faktorů tomu uzpůsobit další zacházení. SARPO však v žádném případě nenahrazuje stávající psychodiagnostické nástroje a není určeno k vyhodnocování vnitřní bezpečnosti. Je tvořeno a funguje tak, aby bylo možné s jeho pomocí vytvořit komplexní zprávu o odsouzeném a tím se zrychlilo a usnadnilo jeho zařazení do programů zacházení (NGŘ č. 36, §3).

SARPO se skládá z těchto částí:

- **statické faktory** obsahují hodnocení údajů o spáchané trestné činnosti a uložených sankcích v minulosti a současnosti s důrazem na specifickou trestnou činnost (násilná, sexuální, drogová). Výstupem pak je výpočet míry statistického rizika;
- **dynamické faktory** obsahují hodnocení vybraných základních oblastí lidského života (bydlení, zaměstnání, finance, rodina a sociální kontakty). Výstupem pak je výpočet míry dynamického rizika;
- **riziko újmy** obsahuje hodnocení údajů týkajících se okolností, faktorů a pohnutek, které vyplývají z aktuální specifické trestné činnosti. Výstupem je odhad stupně pravděpodobnosti způsobení újmy u potenciálních obětí;
- **protektivní faktory** obsahují hodnocení těch faktorů, které mají ochrannou funkci proti působení rizikových faktorů. Výstupem je výčet projektivních faktorů;
- **dotazník sebehodnocení** obsahuje sebereflexi vlastního života odsouzeného v oblastech sebeobsluhy, interpersonálních vztahů, postojů a životního stylu. Výstupem je sebehodnocení odsouzeného;

- **adaptace v nástupním oddělení** obsahuje hodnocení jednání a chování odsouzeného ve vztahu k ostatním odsouzeným a personálu věznice a hodnocení dodržování vnitřního řádu věznice. Výstupem je hodnocení úrovně adaptace odsouzeného na podmínky věznění.

Výsledky výše uvedeného jsou strukturovány v podobě Komplexní zprávy. Finální interpretace zde zachycených údajů a jejich přetavení do programu zacházení je klíčovým předpokladem pro efektivní cílené zacházení směřující k dosažení pozitivních výsledků v podobě snížení nebezpečnosti odsouzeného a jeho recidivy (Interní materiály Vězeňské služby).

Se zaváděním SARPO tak vstupuje do vězeňství nová metodologie penitenciárního vstupního posuzování, jež nahrazuje metodologii starší. Na počátku hodnocení jsou stejně jako dříve obvyklé zdroje informací, a na konci opět jako dříve komplexní zpráva, ovšem s novou strukturou a obsahem jako podkladem pro program zacházení. Hodnotitelé nyní nemusejí věnovat tolik času „slohovým cvičením“ a překrývat se v nich navzájem, ale mohou nově získaný čas využít k rozhovoru s odsouzeným a soustředit se v něm na relevantní informace. Informace, které zjistí, pak mohou za jasně definovaných podmínek vzájemně sdílet a díky nové struktuře se v nich mohou okamžitě orientovat (Žák 2013, s. 14–20).

2.3.3 Komplexní zpráva jako základ programu zacházení

Aby bylo možné odsouzeného zařadit do odpovídajícího programu zacházení, musí být nejprve dokonale poznána jeho osobnost a k tomu slouží komplexní charakteristika (zpráva) o odsouzeném. Tato zpráva obsahuje kompletní diagnostiku osobnosti odsouzeného, na které se podílejí určení odborní zaměstnanci věznice.

Obsahem komplexní zprávy je konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, resp. čeho chceme u konkrétního jedince prostřednictvím působení programu před jeho propuštěním dosáhnout. K tomu se volí i adekvátní metody zacházení s ním a pravidelné vyhodnocování programu zacházení, případně inventura a úprava plnění programu, neboť ne každý odsouzený jedinec je schopen či ochoten program plnit (Jůzl 2012, s. 117).

Osobnost člověka je dána fyzickými i psychickými dispozicemi – dynamičností osobnosti, inteligencí a charakterem. K tomu Doňková (2010) uvádí, že odborníci a vězeňští specialisté, kteří zpracovávají charakteristiku odsouzeného, musejí zohledňovat všechny jeho zvláštnosti (věk, závislosti, choroby, kriminální kariéru a její příčiny). Důležité jsou však i rodinné vazby, zájmy a schopnosti, vzdělání a projevy chování.

To vše je pak konfrontováno s dalšími spisovými materiály, které odsouzeného provázejí a současně s tím jsou zhodnocována rizika a potřeby daného jedince. Již v tomto místě dochází k rozlišení osobnosti odsouzeného.

Čepelák (1982) rozlišuje při tvorbě programu zacházení **čtyři základní osobnosti odsouzeného:**

- prosociální
- asociální
- antisociální
- pseudosociální.

Komplexní zpráva o odsouzeném se zpracovává na nástupním oddělení, kde vedle diagnostických poznatků jsou brány v potaz i informace získané z přímého pozorování odsouzeného. Kvalitně zpracovaná komplexní zpráva pak dává slušný základ pro dobře fungující program zacházení. Lze říci, že komplexní zpráva se dnes převážně zpracovává ve shodě s výše uvedeným nástrojem SARPO a plně využívá jeho funkcí (NGŘ č. 36, 2013).

Podle vězeňských odborníků má vstup nástroje SARPO do tvorby komplexní zprávy zásadní vliv na:

- **pozitivní rozvoj schopností a možností vězněného**, které jsou předpokladem pro změnu sebehodnocení, pro reálnější, případně pozitivnější sebehodnocení a sebeúctu. Program zacházení je příležitostí k rozvoji individuálních, prosociálně zaměřených schopností;
- **zjištěné potřeby a problémy vězněného**, které souvisejí s kriminálními faktory spáchané trestné činnosti, na rizika recidivy trestné činnosti či rizika narušení bezpečnosti věznic. Toto zaměření je cílené a vede k výběru aktivit, které se těmito problémy zabývají (drogy, alkohol). Cílem je zmírnit

problémovost odsouzeného a podněcovat ho k seberegulaci, která může vyplývat z rozvoje pozitivních vlastností vězněného;

- **zájmovou a preferenční oblast aktivit** vězněného, prostřednictvím kterých může dojít k navázání příznivějšího kontaktu pro výchovné působení personálu (Černíková 2008, s. 152).

Komplexní charakteristika (zpráva) odsouzeného je velmi pružný nástroj, používá se v nástupním oddělení pro základní zařazení odsouzeného do programu zacházení, ale slouží i 3 měsíce před propuštěním jedince k tomu, aby byl díky ní zpracován **program před propuštěním z výkonu trestu**. Ten by pak měl co nejvíce zohledňovat vytváření podmínek pro samostatný způsob života odsouzeného po propuštění (Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu č.15/2007).

2.3.4 Činnost odborných zaměstnanců při realizaci programů zacházení

Odborní zaměstnanci provádějí za pomoci nástroje SARPO a výstupů komplexní charakteristiky odsouzeného rozsáhlou diagnostickou činnost, jejímž cílem je efektivně působit na konkrétní skupinu odsouzených a tím naplňovat nejen účel výkon trestu, ale připravovat vězněného na plnění úkolů vyplývajících z programu zacházení. Činnost těchto zaměstnanců ovšem nesestává „pouze“ z tvorby programu zacházení, ale poskytují též individuální pohovory, při kterých řeší se svým „klientem“ jeho náročné životní situace (rozvod, úmrtí) a tím de facto provádějí poradenskou, pedagogickou a právně-sociální pomoc. V souladu s právní ochranou osobních údajů patří k jejich každodenní činnosti také zpracování velkého množství dokumentace

o zacházení s odsouzenými (interní materiály Vazební věznice České Budějovice).

2.3.4.1 Vychovatel

Vychovatel je členem skupiny, jejímž základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a s tím související socializaci a resocializaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice. Vychovatel úzce spolupracuje se speciálním pedagogem a je podřízen vedoucímu oddělení pro výkon trestu.

Při práci s odsouzenými plní vychovatel zejména tyto úkoly:

- realizuje svěřenou kázeňskou pravomoc, zpracovává návrhy na přerušení výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, účasti odsouzených na akcích mimo věznici, návštěv bez zrakové či sluchové kontroly a přeřazování odsouzených do jiného typu věznice nebo jejich přemístění, podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce;
- zná odsouzené mající sklony k sebepoškozování, útěkům, odsouzené vytypované jako možné objekty napadení nebo možné pachatele násilí, odsouzené, kteří jsou obžalováni z další trestné činnosti a ty, jimž by měl být nařízen další nepodmíněný trest nebo přeměněn trest podmíněný na nepodmíněný, vytipované odsouzené s aktuálními psychickými problémy a upozorňuje na ně odpovědné zaměstnance věznice;
- vypracovává sociální posouzení, sociální diagnózu a individuální socioterapeutický plán v rámci komplexní zprávy s příslušným doporučením pro program zacházení, přičemž výběr metod je na jeho uvážení;
- vede osobně nejméně jednu aktivitu programu zacházení, a to převážně v oblastech sociálního skupinového poradenství a v oblastech zájmových aktivit vedoucích k získání sociálních dovedností odsouzených (Černíková 2008, Hendrych 2010, Jůzl 2012).

Dle mého názoru je vychovatel klíčový element, který dokáže maximálně přiblížit odsouzenému vnější svět a tím zlidštit výkon trestu.

2.3.4.2 *Speciální pedagog*

Speciální pedagog odpovídá ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými v souvislosti s jejich komplexní zprávou. Je přímo podřízen vedoucímu oddělení pro výkon trestu a současně je odborným poradcem ředitele věznice v oblasti pedagogických aspektů výkonu trestu, a to z hlediska všech zúčastněných (odsouzených i zaměstnanců).

Speciální pedagog se samostatně podílí na těchto úkolech:

- provádí pedagogickou diagnostiku a zpracovává pedagogické posouzení v rámci komplexní zprávy s příslušným doporučením pro program zacházení, přičemž výběr diagnostických metod je na jeho uvážení;
- vede osobně podle svého odborného zaměření nejméně jednu průběžnou aktivitu programu zacházení z oblasti speciálních výchovných nebo vzdělávacích aktivit a zajišťuje k tomu nezbytnou dokumentaci. Sleduje kvalitu účasti svěřených odsouzených v programu zacházení a změny v jejich chování, přičemž vhodné změny podněcuje a upevňuje;
- ve spolupráci se sociálním pracovníkem a zákonným zástupcem mladistvého řeší přípravu mladistvého na budoucí povolání, podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce a zabezpečuje všeobecné a odborné vzdělávání odsouzených v případě, že ve věznici není zřízeno odloučené pracoviště středního odborného učiliště či odborného učiliště vězeňské služby;
- spolupodílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí ve vztahu k vězněným osobám a navrhuje z pedagogického hlediska příslušná opatření vedoucí k jejich řešení, prevenci a eliminaci;
- provádí orientační pedagogické pohovory z podnětu odsouzených, zaměstnanců nebo na základě vlastních poznatků, poskytuje poradenskou pedagogickou pomoc v souladu s povahou a podmínkami daného případu, zabezpečuje individuální pedagogickou péči o odsouzené, kteří jsou v krizových psychických stavech (Černíková 2008, Hendrych 2010, Jůzl 2012).

2.3.4.3 Úkoly psychologa

Psycholog je odborným zaměstnancem oddělení, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programu zacházení. Vězeňský psycholog plní též svoji poradenskou funkci i pro celé spektrum zaměstnanců věznice, neboť jejich práce je po duševní stránce velmi náročná a riziko vyhoření či selhání je velmi pravděpodobné.

Mezi úkoly vězeňského psychologa patří zejména

- diagnostikovat psychologicky v potřebné míře svěřené odsouzené a zpracovávat jejich psychologické posouzení v rámci komplexní zprávy,

včetně jejich doporučení pro individuální program zacházení. S tím je spojen i monitoring jednotlivých odsouzených z hlediska jejich zapojování do programů zacházení, vyhodnocování pozitivních i negativních změn v jejich chování a vytváření závěrů v postupu práce s jednotlivými odsouzenými;

- provádí s odsouzenými orientační psychologické pohovory jak z podnětu jich samých, tak z podnětu ostatních zaměstnanců věznice. Součástí pohovorů je péče formou individuální nebo skupinové psychoterapie v závislosti na daném případě či podmínkách. U vytipovaných odsouzených pak provádí na žádost lékaře psychodiagnostickou činnost;
- zvláštní pozornost věnuje vzniku mimořádných událostí a navrhuje příslušná opatření k jejich eliminaci, řešení a předcházení z psychologického hlediska. V souvislosti s tím vypracovává společně se speciálním pedagogem a psychologem seznamy možných pachatelů či obětí násilí a s těmito pak seznamuje všechny zaměstnance, kteří s nimi přicházejí denně do styku;
- v návaznosti na změny chování odsouzeného pak provádí aktualizace či případné změny v jeho programu zacházení a v případných kolapsových stavech doporučuje umístění odsouzeného na celu se zvláštním technickým vybavením či do bezdrogové zóny. Navrhuje zvláštní postupy v zacházení s odsouzenými v krizových psychických stavech a s jedinci se závažnějšími sociálními problémy. Spolu se speciálním pedagogem se podílí na poskytování pedagogické péče osobám odmítajícím stravu, osobám, které se sebepoškozují a pokoušejí se o sebevraždu;
- na výstupním oddělení zajišťuje ve spolupráci se sociálním pracovníkem intenzivní kontakt se sociálním zázemím odsouzeného za účelem opětovného zařazení do občanského života. Tento kontakt probíhá zejména s rodinou a blízkými příbuznými. Se sociální péčí také souvisí jeho činnost za účelem upevnování každodenních hygienických návyků a sebeobslužné činnosti (Černíková 2008, Hendrych 2010, Jůzl 2012).

Na práci vězeňského psychologa považují osobně za nejdůležitější správně analyzovat osobnost pachatele z hlediska intelektových schopností, emoční stability, hodnotové orientace a motivace. Protože na těchto ukazatelích, které tvoří pomyslnou kostru komplexní zprávy, pak závisí průběh resocializačního procesu odsouzeného.

2.3.4.4 Úkoly sociálního pracovníka

Hlavním úkolem sociálního pracovníka je samostatná sociální práce zaměřená na plynulý přechod odsouzeného do řádného života. Při naplňování své činnosti dbá zejména na dodržování standardů kvality poskytovaných služeb. Jeho zájem je směřován zejména na rodinu, děti a vyživovací povinnosti odsouzeného a s tím spojené i poradenství při řešeních finančních krizí jeho rodiny i jeho samého. Kvalifikovaný vězeňský sociální pracovník by měl projevovat snahu při seznamování odsouzeného s právním minimem týkajícím se zejména sociální stránky života a brát v potaz jeho (ne)zdatnost v písemném či mluveném projevu.

Mezi úkoly sociálního pracovníka patří zejména

- ze své pozice poskytovat sociálně právní poradenství a provádět výchovnou a sociálně výchovnou poradenskou činnost pro odsouzené. V rámci svého působení udržovat pracovní kontakty s orgány státní správy, církvemi, charitativními a zájmovými občanskými sdruženími v místě věznice a dle potřeby i v místě trvalého pobytu odsouzeného. Orgánu sociálně právní ochrany dětí umožnit sledování vývoje dítěte, o které pečuje odsouzená žena během svého výkonu trestu;
- v rámci své práce je v kontaktu s blízkými osobami jemu svěřených odsouzených a pomáhá řešit v rámci zákona jejich rodinné situace a problémy vzniklé uvězněním. Pakliže to vyžaduje situace, má možnost si po poradě se speciálním pedagogem vyžádat opis zprávy orgánu péče o mládež a vyjadřovat se k přípravě mladistvého na budoucí povolání, či o zařazení do bezdrogové zóny.

Sociální pracovník je tou osobou, která vypracuje sociální posudek, diagnózu a individuální socioterapeutický plán v rámci komplexní zprávy, což umožní odsouzenému při výstupu lepší rozhled v občanském životě. Na základě své diagnózy pak v souladu s příslušnými předpisy podá návrh na výši sociální výpomoci při výstupu z trestu (Hendrych 2010, s. 66).

Sociální pracovník dokáže pracovat se skupinou, ale musí zvládat i práci s jedincem, přičemž bere v potaz individualitu osobnosti. Skupinová terapie bývá náročnější

v ohledech na sociální rozdíly panující v terapeutické skupině a nesmí se zapomínat i na časté národnostní či jazykové odlišnosti.

2.3.4.5 Úkoly pedagoga volného času

Pedagog volného času realizuje individuální, skupinové a sebeobslužné činnosti jemu svěřených odsouzených a podle potřeby a svých zkušeností dohlíží na odbornou a terapeutickou činnost svých kolegů. Zpravidla je účasten také na sportovních, rukodělných a kulturních aktivitách v zájmu věznice.

- samostatně pak vede nejméně čtyři průběžné aktivity programu zacházení, rozložené v průběhu celého týdne, včetně dnů pracovního volna a klidu. S tím souvisí i organizace hromadných akcí volnočasového charakteru (návštěvy kina či divadla, hokejová utkání);
- v rámci své odbornosti se spolupodílí na zpracování průběžného hodnocení odsouzeného a také na zpracování hodnocení zasílaných příslušným orgánům (obecní úřady, odbory sociální péče). Podílí se na zkoumání příčin a vzniku mimořádných událostí a navrhuje příslušná opatření k jejich budoucí eliminaci (Hendrych 2010, s. 67).

2.3.4.6 Vězeňský lékař

Po vstupu odsouzeného do věznice zjišťuje lékař jeho skutečný zdravotní stav a provádí vstupní diagnózu. Ve vstupní diagnóze se pak odráží následná zdravotní klasifikace či případná zdravotní omezení, sloužící k možnému pracovnímu zařazení (nezařazení) odsouzeného. Z této vstupní prohlídky a chorobopisu z civilního života jsou pak též důležitá i zjištění o drogové závislosti odsouzeného, nebo případná dietologická omezení určující způsob stravování (Jůzl 2012).

K jednotlivým charakteristikám celkové komplexní zprávy o odsouzeném jedinci se však mohou vyjádřit i ostatní zaměstnanci věznice, kteří mohou mít neocenitelné postřehy o odsouzených. Jůzl (2012, s. 118) uvádí, že jejich diagnostická výhoda spočívá v tom, že odsouzený před nimi nic nepředstírá a chová se přirozeně, takový, jaký skutečně je. Mezi takové zaměstnance pak lze počítat především dozorce, zdravotní sestry a zbytek civilních zaměstnanců, se kterými přijdou odsouzení do styku.

2.4 Programy zacházení v praxi

2.4.1 Standardizované programy používané ve Vězeňské službě

Systém standardizovaných programů se opírá o dlouhodobě naplňované koncepční záměry rozvoje českého vězeňství v oblasti diferenciaci odsouzených a programů zacházení a koncepční záměry rozvoje českého vězeňství v oblasti psychologické a terapeutické služby. Současně systém navazuje na klasifikační principy predikčního, hodnotícího nástroje SARPO a pracuje s jasně definovanými cílovými skupinami odsouzených. Tyto postupy často nacházejí své uplatnění po výstupu odsouzeného z výkonu trestu v jeho soukromém životě a mají tak nemalý vliv na jeho budoucí resocializaci (interní materiály Vězeňské služby 2017).

Základním cílem Vězeňské služby je aplikovat konkrétně zaměřené, strukturované, odzkoušené a moderní penitenciární programy pro vybrané cílové skupiny odsouzených a rizikové pachatele. U těchto programů je kladen důraz zejména na snížení rizika opakování trestného činu (recidiva). Jejich funkčnost souvisí s předem stanoveným standardizovaným postupem, který je neustále prověřován a doplňován. Tyto programy byly již vyvíjeny a zkoušeny v mnoha demokratických evropských zemích. Z výsledků je patrné, že efektivní intervenční programy staví zejména na empirických datech zjišťujících příčiny trestné činnosti a zejména recidivy velké části odsouzených mužů a žen. Důležitou složkou je také hodnocení programu a fakt, že s programy musejí pracovat školení lektori (Vize českého vězeňství do roku 2025, interní materiál 2015).

Standardizací programů se zabývají ve své publikaci i Biedermanová a Petras (2011, s. 32), kteří zastávají názor, že diagnostická kritéria či kritéria na základě trestné činnosti sama o sobě nemohou být jediným parametrem pro zařazení odsouzeného do konkrétního programu, už jen vzhledem ke značnému počtu odsouzených, kterých se to týká. S ostatními odborníky na resocializaci odsouzených jsou zajedno v názoru, že při vzrůstajícím počtu programů by bylo obtížné naplňovat požadované podmínky týkající se zejména počtu, klasifikace personálu a supervize.

S procesem zařazování jednotlivých odsouzených do konkrétních programů a jejich klasifikací s přihlédnutím ke specifikům jejich trestné činnosti a možné chytěné i nechtěné resocializace pracuje odbor výkonu vazby a trestu. Ten ve

spolupráci s externími odborníky vytvořil tzv. standardizované programy zacházení. Tyto jsou pak do jednotlivých věznic zaváděny postupně a uváženě.

Standardizovány jsou zejména programy zaměřené na snižování rizika recidivy u odsouzených:

- za sexuálně motivované trestné činy,
- za násilné trestné činy včetně domácího násilí,
- za nenásilné trestné činy (krádež, dopravní nehoda),
- za trestné činy spáchané pod vlivem návykových látek,
- připravujících se na propuštění z výkonu trestu svobody.

Standardizací se chápe zpracování projektu programu tak, aby naplňoval potřebu ochrany společnosti (snižování rizika recidivy) a současně splňoval předem daná formální kritéria na:

- vytvoření programu
- vyškolení lektorů
- pilotáž a supervizi
- vyhodnocení
- schválení standardizovaného programu
- zavedení do praxe
- periodické hodnocení (NGŘ č. 35/2011).

Standardizované programy jsou konstruovány a uplatňovány tak, aby při výběru konkrétního programu bylo možno bez velkých obtíží využít nástroj pro hodnocení rizik a potřeb odsouzených SARPO. Zároveň s tímto jsou do novel zákona o výkonu trestu zapracovávány všechny významné změny týkající se problematiky standardizovaných programů, stanovení jednotlivých aktivit (dobrovolných, povinných) z programů vyplývajících a též způsobů vyhodnocování (NGŘ č. 35/2011).

Níže popsané programy jsou vytvořeny, pilotovány a koordinovány v přímé spolupráci se zaměstnanci odboru výkonu vazby a trestu, jakož i s jednotlivými věznicemi a externími spolupracovníky, kteří se orientují v penitenciární problematice. Je třeba zdůraznit, že sebedokonalejší program se mine účinkem,

pakliže odsouzený jedinec odmítá přijmout náročnou cestu své resocializace a úspěšného návratu do společnosti (Biedermanová, Petras 2011).

Mezi používané standardizované programy patří:

Program 3Z

Program 3Z (Zastav se, Zamysli se a Změň se) je výsledkem společné práce vězeňských a probačních úředníků ve spolupráci s britskými lektory. Je zaměřen na recidivisty souzené za páchaní majetkové trestné činnosti před podmíněným propuštěním a staví na kognitivně-behaviorálních základech. Odsouzený je v tomto programu veden k vytvoření odpovídajícího náhledu na svou trestnou činnost a také nucen přijmout důsledky z ní vyplývající. Odsouzení jsou dále podněcováni ke změně svých postojů a myšlenek a tím motivováni k získávání nových sociálních dovedností a soběstačného způsobu života po propuštění (Biedermanová, Petras 2011, s. 33).

GREPP– intenzivní reedukační program

GREPP (z angl. Reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou) je reedukační vzdělávací program určený pro práci s odsouzenými, kteří spáchali trestný čin násilí na dětech (týrání dětí, sexuální zneužívání dětí). Program je sestaven jako tzv. „program narovnání“, je krátkodobý (7 týdnů) a probíhá vždy 2× ročně ve skupinách po 12 odsouzených v jednom turnusu. Program byl zaveden jako standardizovaný v roce 2011, výsledky účinnosti tohoto programu se zkoumají vždy po dvou letech od propuštění obviněného, čili míra recidivy se ukáže vždy s dvouletým zpožděním, což může být některými odborníky považováno za nedostatek. Pravdou však je, že míra resocializace jedince je individuální proces, který vyžaduje určitý čas (Biedermanová, Petras 2011, s. 34).

GREPP 2– dlouhodobý terapeutický program

Tento program navazuje na předchozí program GREPP a je považován za dlouhodobý terapeutický program (10 měsíců), jehož účelem je snížení možné recidivy u odsouzených po jejich propuštění. Struktura tohoto programu byla vytvořena ve spolupráci s předními sexuology z psychiatrické léčebny v Praze-Bohnicích a pilotní program tohoto programu proběhl ve věznici Heřmanice. Pilotáž

byla úspěšná, neboť programem prošlo 8 z 10 vybraných odsouzených a program byl poté zařazen mezi standardizované (interní materiály Vězeňské služby 2018).

Program TP 21 Junior

Program byl kompletně sestaven ve věznici Všehrdy, kde je též začleněn do vnitřního řádu věznice a řadí se tak mezi povinné aktivity programu zacházení jako speciální aktivita. Probíhá 2× ročně a u většiny mladistvých je zaznamenáno snížení problémů v oblasti agresivního jednání, neboť hlavním cílem tohoto programu je snižování násilí mezi mladistvými odsouzenými a jejich agresivních projevů vůči zaměstnancům věznice. Vyústěním programu je vytvoření pozitivního náhledu na nevhodnost řešení konfliktních a zátěžových situací agresivním jednáním a uvědomění si vlastní zodpovědnosti za své jednání (interní materiály Vězeňské služby 2018).

Jednotný model zacházení s doživotně odsouzenými

V roce 2010 byl schválen a vyzkoušen nový společný pilotní projekt věznic Valdice, Karviná a Mírov, který se zabývá zacházením s kategorií doživotně odsouzených vězňů. Cílem koncepce tohoto programu je jednoznačně snížení nebezpečnosti těchto odsouzených s důrazem kladeným na tři principy:

- **přenositelnost** – model bude kontinuálně přenositelný v rámci návaznosti při přemístění odsouzeného do jiné věznice;
- **fáze** – model je rozčleněn z obsahového a časového hlediska na přehledné etapy;
- **práce s trestnou činností** – je položen důraz na práci s trestným činem odsouzeného jako základní východisko pro další zacházení.

Tato značně různorodá a specifická skupina odsouzených je umístěna již ve více věznicích a určitá míra sjednocení výkonu se z hlediska délky trestu a přemísťování odsouzených ukazuje jako potřebná. Cílem tohoto programu je působit na tyto odsouzené takovým způsobem, aby společnost byla chráněna ve smyslu snižování rizik souvisejících s vnitřní bezpečností (prostředí věznice) a s kriminogenními riziky (po eventuálním podmíněném propuštění). Pilotáž tohoto modelu je zaměřena na zjištění, zda zvolené metody, formy a přístupy zacházení jsou způsobilé k dosažení tohoto cíle (Vězeňská služba České republiky 2019a).

Pardon– program pro pachatele dopravních nehod

Tento program byl vytvořen Vězeňskou službou ve spolupráci s Centrem dopravního výzkumu a je zaměřen na pachatele dopravních nehod tak, aby jejich návrat do silničního provozu a do společnosti byl bezrizikový a jejich negativní životní zkušenosti byly využity k bezproblémové řídičské praxi (interní materiály Vězeňské služby 2018).

Program zaměřený na pachatele násilí

V tomto programu byly využity poznatky a zkušenosti z práce s pachateli různých forem násilí (specializované oddělení, externí organizace) a je připraven jako terapeutický program pro pachatele obecného násilí. Cílem je určit hlavní příčiny rizikovosti odsouzeného jako pachatele domácího násilí nebo jiných forem násilného chování a změnit jeho postoje související s pácháním této trestné činnosti (interní materiály věznice Vinařice 2018).

V závěru kapitoly bychom měli zmínit, na základě jakých kriminogenních prvků chování zařazujeme odsouzeného do konkrétního standardizovaného programu zacházení a jakého cíle tím chceme dosáhnout. Vždy bychom měli mít na paměti individualitu jedince a cíle pružně přizpůsobovat v závislosti na resocializačních změnách v chování odsouzeného.

- agrese, odmítání, sebepoškozování – cíl: adaptace a bezpečnost;
- závažná trestná činnost – cíl: sebenáhled a redukce vysokých rizik;
- méně závažná trestná činnost – cíl: režim a práce;
- vybraná méně závažná trestná činnost – cíl: sebenáhled a redukce středních rizik (interní materiály Vazební věznice České Budějovice 2018).

2.5 Aktivity vyplývající ze standardizovaných programů zacházení

2.5.1 Pracovní aktivity –pracovní výchova

Osvojení si návyku pracovat patří k nejdůležitějším předpokladům pro správnou sociální adaptaci, ale také anticipaci vězňů. Práce je proto po celou dobu v systému zacházení s vězni ve výkonu trestu odnětí svobody jak v minulosti, tak v současnosti, chápána jako významný prvek resocializace. Práce má podíl na rozvíjení psychomotorických i manuálních dovedností jedince a vede i k utváření morálně volních vlastností (sebekázeň, disciplína, preciznost, houževnatost). Práce představuje pro odsouzeného také jednu z možností, jak se vyvarovat jednotvárnému a někdy nudnému průběhu výkonu trestu. Jeví se též vhodným prostředkem k uspokojení potřeb a zájmu velkého množství jedinců. Během pracovní doby se odsouzení nacházejí mimo celu (věznici), a to je jedna z cest, jak bojovat s nahromaděným stresem a případnými konflikty, které mohou vznikát v přeplněné cele. Práce (zejména fyzicky náročná) také významně přispívá ke snižování psychického napětí a samozřejmě nejde přehlédnout ani ekonomické důvody. Faktem také je, že vězeň, který pracuje, může plnit své dluhy a pohledávky (Jůzl 2012, s. 121).

Cílem pracovních aktivit je vytvořit pracovní návyky u těch odsouzených, kteří takové návyky vytvořeny nemají, případně nikdy nepracovali. A současně je snaha zachovat takové návyky u osob, které před vstupem do výkonu trestu pracovaly a mají snahu pracovat i ve výkonu trestu. Biedermanová a Petras (2011, s. 16) se s ostatními autory popisujícími tuto tematiku shodují v tom že: *„smysluplná, dobře řízená a organizovaná práce rozvíjí pracovní návyky, a s tím související vlastnosti osobnosti. Takto uspořádaná práce odsouzených, vykonávaná navíc v podmínkách odpovídajících mimovězeňskému standardu, utváří v žádoucím směru vztah odsouzeného k práci vůbec i k práci jako prostředku uspokojování dalších potřeb a zájmů člověka (u odsouzených to však není vždy samozřejmost).“*

Pokud je odsouzený práceschopný, je povinen podle zákona o výkonu trestu pracovat. Evropská vězeňská pravidla o zacházení s vězni považují práci vězňů za nejdůležitější sociální, integrační a psychologický činitel. Naopak nečinnost a nezaměstnanost patří k největším rizikovým faktorům ve vězeňském prostředí

a mají negativní dopady na resocializační úsilí zaměstnanců věznice. Ne každý odsouzený má možnost pracovat na vnějším pracovišti, a z toho důvodu jsou pracovní aktivity rozděleny následovně:

- práce potřebné k zajištění chodu věznice ve vnitřním provozu (kuchyně, dílny, knihovna, prádelna);
- práce a zaměstnání ve výrobních provozovnách podnikatelských subjektů;
- střediska hospodářské činnosti provozovaná konkrétní věznicí;
- pracovní terapie vedená odbornými zaměstnanci vězeňské služby (interní materiály Vězeňské služby 2018).

2.5.2 Vzdělávací aktivity – výchova rozumová

Jůzl (2012) zastává názor, že hlavním cílem vzdělávacích aktivit je snazší zařazení propuštěného jedince z výkonu trestu zpět do společnosti. Tyto aktivity jsou zaměřeny zejména na dokončení základního vzdělání, získání výučního listu či zapracování v oboru, kterému by se odsouzený mohl v budoucnu věnovat. Tyto možnosti se uskutečňují na Středních odborných učilištích a školicích střediscích Vězeňské služby ČR. Nedostatek v tomto systému však spočívá v tom, že školící vzdělávací střediska provozují svou činnost jen ve vybraných věznicích, takže ne všichni odsouzení si mohou doplnit odpovídající vzdělání.

Dva základní způsoby vzdělávání odsouzených:

Formální vzdělání se uskutečňuje ve spolupráci se školskými vzdělávacími středisky, SOU a OU VS ČR, dále jde o již zmiňované doplnění základního vzdělání, které probíhá ve spolupráci s příslušnými vzdělávacími instituty v místě dislokace věznice.

Neformální vzdělání probíhá v rámci konkrétního programu zacházení, kde je výchovou a vzděláváním odsouzený směřován k vedení řádného a samostatného života, ke správně nastavenému žebříčku společenských hodnot a k tomu, aby plnil svou společenskou funkci. Převážná část vzdělávacích aktivit v rámci programu zacházení směřuje v současné době do oblastí odborných, zejména krátkodobých kurzů. Jde zejména o kurzy výuky cizích jazyků, kurzy právního minima, práce na PC, společenského chování či jazykové kurzy pro cizince. Některé z těchto kurzů

jsou ukončeny dokladem o absolvování (obsluha nízkotlakých kotlů, obsluha vysokozdvížných vozíků, školení svářečů apod.). V této oblasti vyvíjí Vězeňská služba značnou snahu o to, aby tyto volnočasové aktivity, případně vzdělávací aktivity, měly zásadní podíl na změnách chování odsouzených a byly jim přínosem po propuštění z výkonu trestu. Je také nutno dodat, že úroveň vzdělání v jednotlivých věznicích je značně rozdílná a přímo závislá na finančních, prostorových a regionálních možnostech na jedné straně a subjektivních faktorech (schopnosti a temperament odsouzených) na straně druhé (interní materiály Vězeňské služby 2018).

Struktura vzdělávání ve VS ČR

Formální	Neformální
Školská vzdělávací střediska SOU a OU VS ČR	Programy zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody
Středoškolské vzdělání	Programy zacházení ve výkonu vazby
Vysokoškolské vzdělání	X

(zpráva Generálního ředitelství VS ČR 2017)

2.5.3 Speciálně výchovné aktivity– mravní výchova

Pod tyto aktivity spadá individuální a skupinová pedagogická péče. V té jsou obsaženy různé druhy terapií, zejména arteterapie, ergoterapie a další individuálně volené podle typu odsouzených. Jsou zde zařazeny i tréninky na zvládání vlastní agresivity, sociálně právní poradenství, skupinové poradenství a rozhovory s psychologem a speciálním pedagogem. Významným prvkem jsou také abreaktivní rozhovory (odlehčující tenzi) a logoterapie. Speciálně výchovné aktivity lze do určité míry nazvat také nedirektivními metodami výchovy, založenými na dobrovolnosti utváření soustavy motivačních prvků. Dle zaměření a specializace vězeňských specialistů však může být těchto aktivit mnohem víc (Jůzl 2012, s. 120).

Speciální výchovné aktivity probíhají ve všech typech a odděleních věznic, ale uplatnění nacházejí hlavně v odděleních specializovaných pro výkon trestu odsouzených s duševními poruchami, poruchami chování, poruchami osobnosti a chování způsobenými užíváním psychotropních látek, nebo s mentální retardací ve

vazebních věznicích a věznicích. Jejich úkol spočívá v omezování a snižování nebezpečnosti a pravděpodobnosti recidivy u rizikových pachatelů trestné činnosti vykonávajících trest odnětí svobody a přispívají tak ke zvyšování ochrany společnosti po jejich návratu do civilního života. Jejich cílem pak je vytvořit takový systém zacházení s odsouzenými, který by působil na snižování rizika páčání trestné činnosti a nabídl jim možnosti jak měnit a změnit své vzorce chování a motivovat je k resocializování jejich osobnosti (NGŘ č.42/2009; §1 odst. 2, 3).

V současné profilaci vězeňství v různých typech věznic fungují tato specializovaná oddělení:

- oddělení pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací,
- oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování,
- oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek,

Oddělení zabývající se výkonem ochranné léčby:

- oddělení výkonu trestu ochranné léčby protialkoholní a léčby patologického hráčství,
- oddělení specializované pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického,
- oddělení specializované pro výkon sexuologického ochranného léčení,
- specializované oddělení pro výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných odsouzených (NGŘ č. 42/2009).

Vězeňská terapie je diametrálně odlišná od té za branami věznice, neboť vedle běžných problémů je nucena řešit i problémy s kriminálním podtextem ve skupinách různorodých jedinců a nelze tak mít jistotu, že informace získané v průběhu terapeutických lekcí tyto odsouzení nezneužijí (interní materiály Vězeňské služby 2018).

2.5.4 Volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity jsou velmi důležitou složkou standardizovaných programů zacházení, a pokud nelze uplatnit pracovní aktivity, jsou i nosnou částí těchto programů. Lze je rozdělit z hlediska estetické výchovy a z hlediska tělesné výchovy. Jejich smyslem je naučit odsouzené po výstupu z trestu odnětí svobody

smysluplně trávit svůj volný čas a navodit tak pozitivní změny v jejich životech. Tyto aktivity také pomáhají udržet si tělo v psychické i fyzické kondici a snižují tak jeho prizonizační tenzi. Jde o uspokojování zájmů, koníčků a ostatních činností odsouzeného, což je v penitenciární praxi vítáno. Volnočasové aktivity a jejich podíl na resocializaci odsouzených je i ústředním tématem mé bakalářské práce, neboť zde dostává plné uplatnění Komenského „škola hrou.“ Odsouzený, který se dokáže zabavit a věnovat se i ve výkonu trestu svému koníčku, dokáže i lépe najít cestu zpět do civilizované společnosti (Jůzl 2012).

Volnočasové aktivity estetického a výchovného charakteru

Tyto aktivity naplňují veškeré cíle estetického charakteru a přinášejí odsouzenému duševní a fyzické uspokojení, protože si je zvolil sám. Zde mohou být ještě rozděleny na stránku aktivní a receptivní.

Aktivní stránka představuje účast jedince na utváření kulturních hodnot a esteticko-výchovných aktivit. Jde o účast v různých kroužcích: řezbářský, modelářský, hudební či pěvecký. Řada těchto aktivit je zřejmě nevyčíslitelná a do jisté míry přímo závislá na tradicích jednotlivých věznic v tomto směru. Také záleží na vychovatelích a dalších zaměstnancích, čemu rozumějí, co dovedou a jak dokážou účastníky usměrnit a zapojit do konkrétních kroužků. Z hlediska motivace je důležité pořádat z jejich výtvorů výstavy, soutěže a tím v nich probouzet zdravou touhu vyniknout v jiných směrech než kriminálních. Za připomenutí stojí i oblíbené stolní a karetní hry, které zpravidla osloví odsouzené všech generací.

Receptivní stránka zahrnuje převážně aktivity, které umožní odsouzenému v klidu během relaxace sledovat filmy, poslouchat hudbu, ale také mu umožní účast na živých vystoupeních hudebních skupin, nebo přímou účast na divadelních vystoupeních za branami věznice. Podstata těchto aktivit je taková, že i když se jedinec přímo nepodílí na vytváření umění, může být i přes to silně angažován ve svém prožívání a nelze proto tudíž hovořit o pasivní činnosti (interní materiály Vazební věznice České Budějovice 2018).

Volnočasové aktivity zaměřené na sport a tělovýchovu

Tento typ aktivit je celosvětově oblíben a vychází z několika faktorů, jež samy o sobě přispívají k inhibici nežádoucí agresivity, nudy a negativních myšlenek

mnohých vězňů. Velké oblibě se těší zejména kondiční posilování, ping pong a stolní fotbal. Vycházkový dvůr pro odsouzené pak nabízí zejména fotbal, nohejbal a ostatní míčové hry. Vězeňská služba tímto způsobem tělesně kultivuje osobnost jedince, jež chápe pohybové aktivity jako nezbytnou součást životního stylu, a proto podporuje tyto aktivity organizováním turnajů a soutěží s oceněním vítěze (interní materiály Vazební věznice České Budějovice 2018).

Jůzl a Olejníček (2004) zdůrazňuje, že aktivní a receptivní stránka je zřejmá i u sportovních aktivit, kdy jedinec nejen sám provozuje sport, ale dokáže sledovat i sportovní pořad na kulturní místnosti. Důraz na tyto aktivity dává zejména u práce s mladistvými odsouzenými, kteří disponují velkým množstvím energie.

Černíková (2005, s. 87) navazuje na Jůzla a Olejníčka (2004) a dodává, že tyto aktivity obsahují nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, kteří rozvíjejí u odsouzených schopnosti, vědomosti, sociální dovednosti, a které jsou předpokladem naplňování resocializační funkce trestu odnětí svobody. Dále uvádí, že motivovat odsouzené ke správnému využití volného času na svobodě je práce velmi náročná, ale neřešitelná. Na tomto místě se vždy ukáže, jak kvalitně bylo s odsouzenými po dobu výkonu jejich trestu pracováno a jak vysokou odborností vládl personál penitenciárního zařízení.

2.5.5 Oblast utváření vnějších vztahů – výchova rozumová, mravní, pracovní a citová

V tomto případě je sledováno a podporováno udržení původních vztahů se světem a vytváření nových vztahů, které by napomohly hladšímu přechodu jedince z vězeňského do civilního prostředí. Lze zde hovořit o vytváření vztahů „za zdí“, čili extramurálních vztahů. Důležitost této činnosti je zřejmá zejména při zařazování odsouzeného do výstupního oddělení. To je zpravidla šest měsíců před výstupem z trestu odnětí svobody, kdy je odsouzený systematicky připravován na civilní život a tento program tak má pro něj ryze praktický charakter. Pomáhá totiž řešit základní a nejdůležitější otázky jeho budoucího života. Speciální pedagog a vychovatel, kteří zejména dohlížejí na tuto etapu prizonizace, musejí brát na zřetel rodinné zázemí odsouzeného a v případě, že rodinu lze považovat za nefunkční, nebo měla-li tato rodina svůj podíl na trestné činnosti odsouzeného, přizpůsobit tuto oblast vztahů

konkrétní situaci tak, aby míra resocializace byla co možná nejvyšší (Mezník a kol. 1995).

Mezník a kol. (1995) dále uvádí a doplňují, že osu těchto aktivit vytváří zejména styk s blízkými osobami formou návštěv a je-li to možné, také písemná, telefonická či osobní komunikace s institucemi, které se budou podílet na jeho opětovném zařazení do společnosti (Úřad práce). Společně s Biedermanovou a Petrasem (2011, s. 28) dělí extramurální aktivity na tyto oblasti:

- udržení a posílení vazeb mezi rodinou a přáteli,
- navázání kontaktů s charitativními a sociálními organizacemi,
- vyřízení osobních dokladů před propuštěním z výkonu trestu,
- nastavení vhodných sociálních podmínek po propuštění z výkonu trestu.

Tyto aktivity nacházejí své uplatnění zejména u dlouhodobých a střednědobých trestů odnětí svobody, kdy vliv vězeňské subkultury a vězení samotného přerušuje mnohdy na dlouhou dobu kvalitní kontakt odsouzeného se společností a odsouzení tak mnohdy zapomínají běžné sociální návyky tolik nutné pro běžný život. Uplatnění zde nacházejí zejména naučné výlety městem a návštěvy historických památek. Odsouzený bude v tomto prostředí lépe motivován k pozitivním změnám ve svém životě a snáze přijme výchovné působení odborného zaměstnance, který ho doprovází (interní materiály Vazební věznice České Budějovice 2018).

2.5.6 Duchovní aktivity– útěcha, poznání a pastorační činnost

Duchovní aktivity se odehrávají zejména pod patronací vězeňských kaplanů a kaplanek, kteří jsou vysíláni do penitenciárních a obdobných zařízení svou církví a jejichž hlavním úkolem je poskytnout vězňům duchovní útěchu s případnou pastorační pomocí. Zmiňovaná pastorační pomoc pak může spočívat v hledání a upevňování víry u věřících klientů, ale také v možnosti řešit konkrétní situace doprovázející jedince v nápravném zařízení (NGŘ 28/2015).

K metodám práce vězeňského kaplana patří nejčastěji individuální či skupinový rozhovor, během kterého se snaží v odsouzeném vzbudit naději a najít novou cestu životem po jeho propuštění z výkonu trestu. V práci vězeňského kaplana se tím snoubí křesťanské poslání člověka pomáhat, s prací vězeňského psychologa

a sociálního pracovníka. V mnoha případech již zkušenost prokázala, že odsouzení přijmou výchovná slova od zástupců církve snáze, nežli od odborných zaměstnanců věznice (Opatrný 2001, s. 7–8).

Duchovní aktivity se zaměřují zejména na řešení:

- existenčních problémů – nové zaměstnání, schopnost komunikace,
- rodinných problémů – návrat do rodiny, hospodaření s penězi,
- společenských problémů – izolace, pocity vyřazenosti, zvládání situací běžných pro ostatní lidi (Mitáš 2007).

Duchovní aktivity mapují lidské příběhy zevnitř jedince a nikoliv očima soudního úředníka, přesto je nutné, aby byl zřejmý jejich odmítavý postoj ke spáchanému zločinu a právem byly zařazeny na stranu zákona a spravedlnosti.

3 Praktická část

3.1 Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem bakalářské práce bude zjistit, jestli volnočasové aktivity programu zacházení ovlivňují život, myšlení a případnou resocializaci odsouzených ve výkonu trestu ve vazební věznici České Budějovice. Dále se pokoušíme zjistit, jakými volnočasovými aktivitami tyto osoby prošly a procházejí a co mělo vliv na jejich volbu. Zajímá nás, jaké konkrétní aktivity daná věznice nabízí, jestli je jejich nabídka dostatečná a zda jsou odsouzení spokojeni s jejich odborným vedením, případně jaké přístupy ze strany odborných zaměstnanců preferují, a které by naopak označili za nevhodné. Cílem také je, jestli zájem o volnočasové aktivity pochází z jejich civilního života a pokračují v tomto zájmu i během výkonu trestu a zda byl jejich výběr ovlivněn rodinným klimatem. Z toho logicky vyplývá i podstata informací týkajících se rodinného zázemí a toho jestli i ve výkonu trestu udržují kontakt se svou rodinou a jsou jí navštěvováni. Podstatné také je zjištění, zda se do těchto aktivit ochotněji zapojují jedinci s vyšším vzděláním, nebo ti bez vzdělání či se vzděláním nižším. Tyto informace poslouží jako hodnotný základ pro zodpovězení výzkumných otázek mé práce.

3.2 Výzkumné otázky

Práce s odsouzenými v jejich volném čase je velmi rozsáhlé a členité téma čerpající převážně z oblasti pedagogiky, penitenciární pedagogiky, sociální pedagogiky a pedagogiky volného času. Po prostudování odborných publikací použitých v teoretické části práce věnované vlivu volnočasových aktivit na resocializaci odsouzených jsem pro svůj výzkum zvolil následující čtyři výzkumné otázky.

- které volnočasové aktivity jsou odsouzenými nejvíce využívány?
- považují odsouzení výběr volnočasových aktivit za dostatečný, a jaké další aktivity by případně uvítali?
- co má na výběr volnočasových aktivit konkrétní vliv?
- jak hodnotí odsouzení význam volnočasových aktivit?

Již bylo zmíněno, že práce s odsouzenými v jejich volném čase a fenomén trestu odnětí svobody s jeho přímým vlivem na resocializaci odsouzených jsou velmi široká témata. Je tedy možné, že v praktické části budou zjištěny i odpovědi i na jiné otázky, nežli výše uvedené.

3.3 Metodologie

Zodpovězení výzkumných otázek bylo provedeno za pomoci kvantitativního přístupu ve výzkumu. Vzhledem k prostředí vazební věznice a stávajícímu klimatu mezi odsouzenými se tento přístup v dané chvíli jevil jako relevantní.

Gavora (2000) ve své publikaci uvádí, že principem kvantitativního přístupu je získat informace od většího počtu respondentů, neboť to slouží zejména pro získání jejich postojů, pocitů a stanovisek. Dále uvádí, že tento výzkum je proveden díky otázkám, které jsou pokládány každému respondentovi stejně.

V případě penitenciárního zařízení je velkou výhodou dotazníku nestrannost, anonymita a rychlý sběr dat vhodný zejména pro procentuální vyjádření námi položené otázky v přiloženém grafu.

3.3.1 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsem použil dotazník vlastní konstrukce vytvořený pouze pro účel mé bakalářské práce. Součástí každého dotazníku je také písemný souhlas odsouzeného s prováděným výzkumem, tímto je také zaručena jeho anonymita během výzkumného šetření.

Gavora (2000, s. 121) hovoří o dotazníku jako o ekonomickém výzkumném nástroji, s jehož pomocí lze získat množství informací při malé investici času.

Dotazník je součástí přílohy č. 1. a celkem obsahuje 18 otázek, z toho některé jsou otevřené, polo uzavřené a některé uzavřené. Ne všichni respondenti, odpověděli na všechny otázky. U otázky č. 17 byla použita 5-stupňová škála, tato otázka však nebyla i přes osobní vysvětlení patřičně pochopena a údaje v ní obsažené tedy nemusí přímo korespondovat s jejím zamýšleným účelem.

3.3.2 Výběrový soubor

Výběrový soubor čítal 30 mužů z oddělení pro výkon trestu starších 18 let. Nejpočetnější část zde tvořili odsouzení s trestem v rozpětí 1–3 roky a věkovou hranicí 36–45 let. Návratnost dotazníku byla stoprocentní. Podmínkou dotazníkového šetření byl také nezbytný souhlas ředitelky vazební věznice.

Protože není možnost zkoumat celou populaci, vybíráme tzv. reprezentativní soubor. Jedná se v podstatě o malou část skupiny, která má být zkoumána. Jestliže je soubor vybrán správně, můžeme výsledek šetření zobecnit na celou populaci, píše Gavora (2000, s. 75).

V případě vězeňské subkultury však o zobecnění na celou populaci nelze hovořit, jedná se tedy jen o popis určité kategorie odsouzených, zejména se stejnou výší trestu.

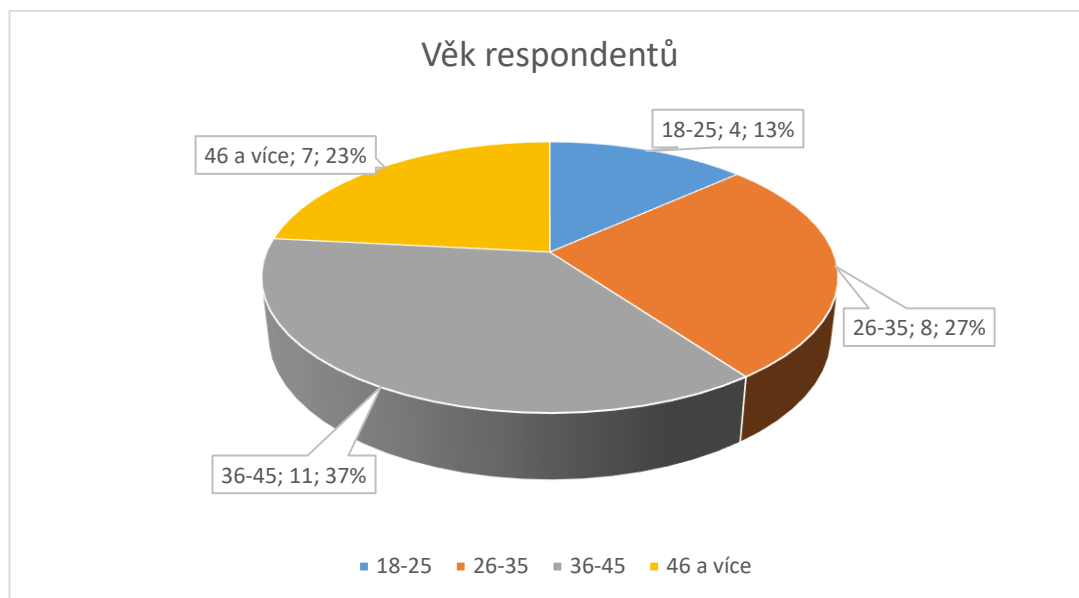
4 Výsledky

V této části jsou zpracovány jednotlivé položky dotazníku. Každá otázka je zde patřičně okomentována a následně zanesena do grafu.

Zpravidla se jedná o grafy koláčové (výsečové), které vymezují celý soubor, ale jsou použity i grafy sloupcové, zachycující poměr odpovědí u jednotlivých odsouzených.

Celkem se průzkumu zúčastnilo 30 respondentů, mužů. 22 dotazníků bylo kompletních, zbývajících 8 dotazníků nelze kvůli chybějící odpovědi za kompletní považovat. Výsledky jsou pro větší přehlednost zpracovány graficky v procentech i přes to, že výzkumný soubor byl malý.

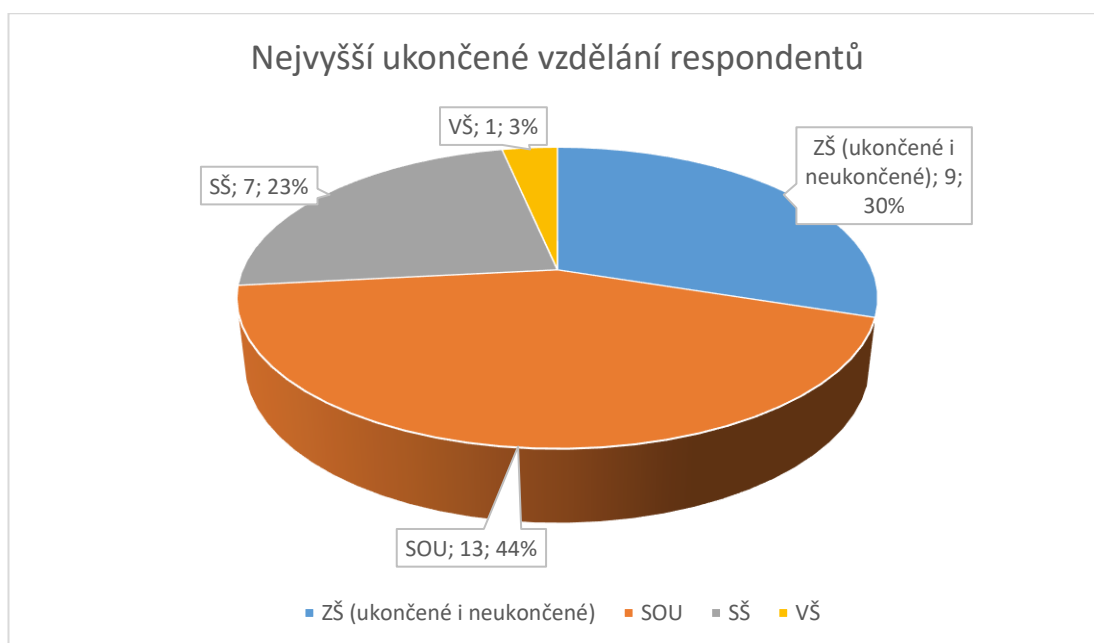
Otázka č. 1 – Kolik je vám let?

Graf č. 1: Věk respondentů

Na otázku č. 1 odpověděli všichni respondenti. V grafu č. 1 je vidět věková struktura respondentů. Největší podíl, 37 % měla věková skupina 36–45 let, kterou tvořilo 11 respondentů. Druhou nejvíce zastoupenou byla skupina 26–35 let (27 %, 8 respondentů). Třetí pak skupina osob ve věku 46 let a starších (23 %, 7 respondentů) a nejméně zastoupenou byla skupina ve věku 18–25 let (13 %, 4 respondenti).

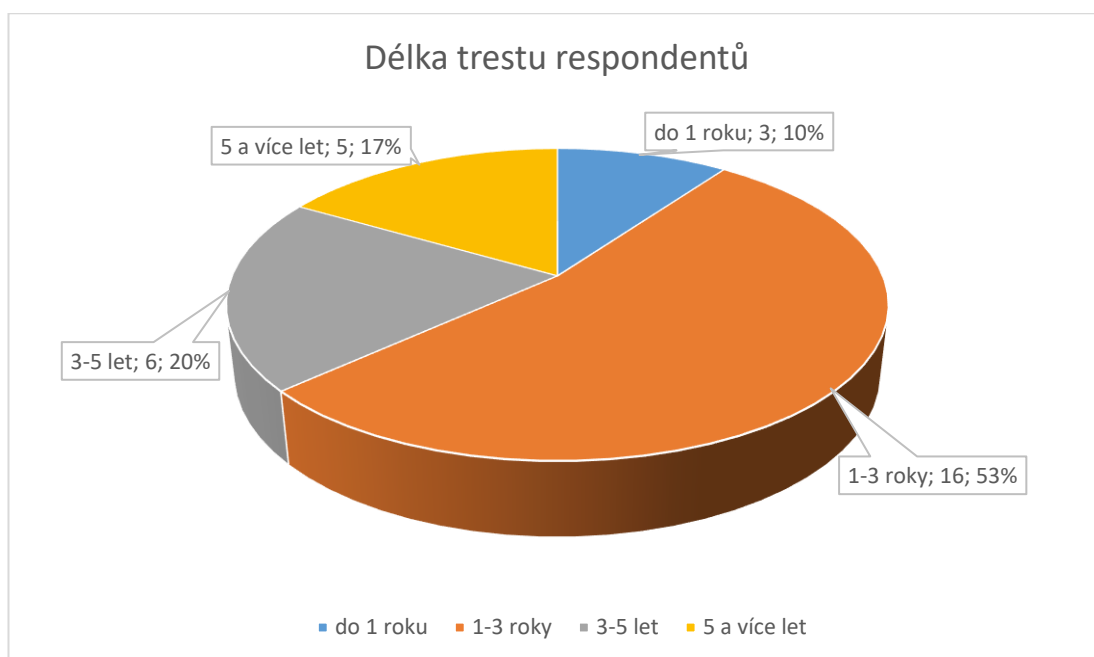
Otázka č. 2 – Jaké je vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

Graf č. 2: Nejvyšší ukončené vzdělání respondentů

Co se týče vzdělání, nejvíce respondentů (13, čili 44 %) vystudovalo střední odborné učiliště. Druhou největší skupinou byli respondenti s ukončeným i neukončeným základním vzděláním, kterých bylo 9(30 %). Střední školu vystudovalo 23 % respondentů (7) a vysokou školu 3 %, tj. jeden respondent, jak ukazuje graf č. 2.

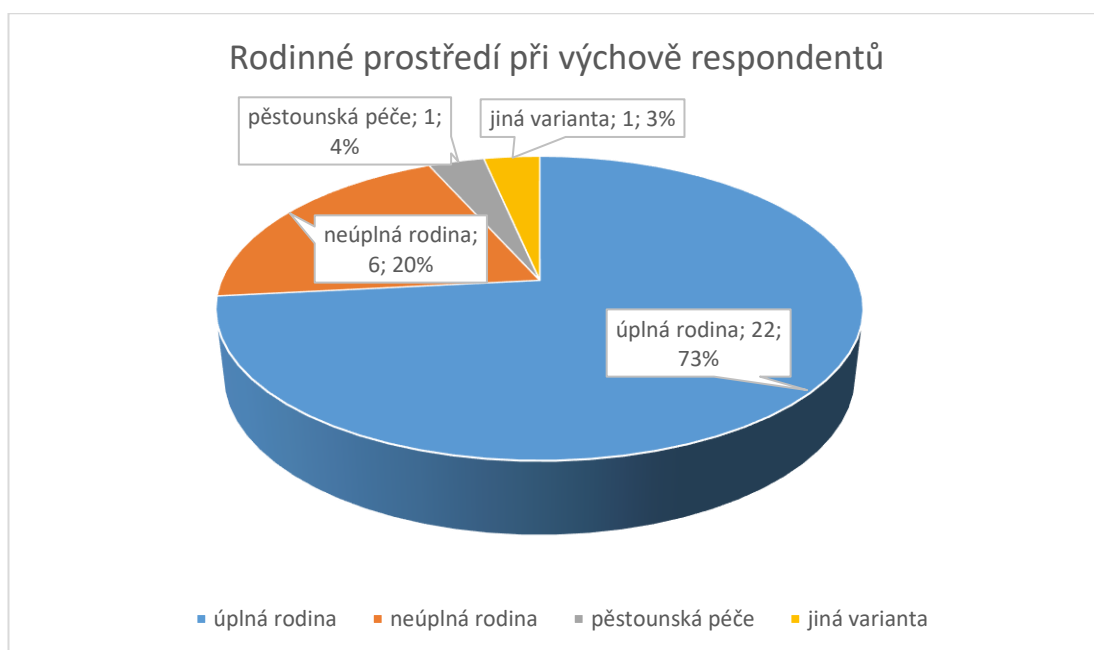
Otázka č. 3 – Jak dlouhý trest vykonáváte?

Graf č. 3: Délka trestu respondentů

U délky trestu byla největší skupina respondentů zařazena v kategorii 1–3 roky, a to 53 % jedinců (16 vězňů). Druhou nejčastější skupinou byli respondenti s délkou trestu 3–5 let, kterých bylo 6(20 %). Třetí skupinu tvořili respondenti s délkou trestu 5 a více let, bylo jich 17 % (5 respondentů). Nejméně respondentů (3, 10 %) má výši trestu do jednoho roku, jak ukazuje graf č. 3.

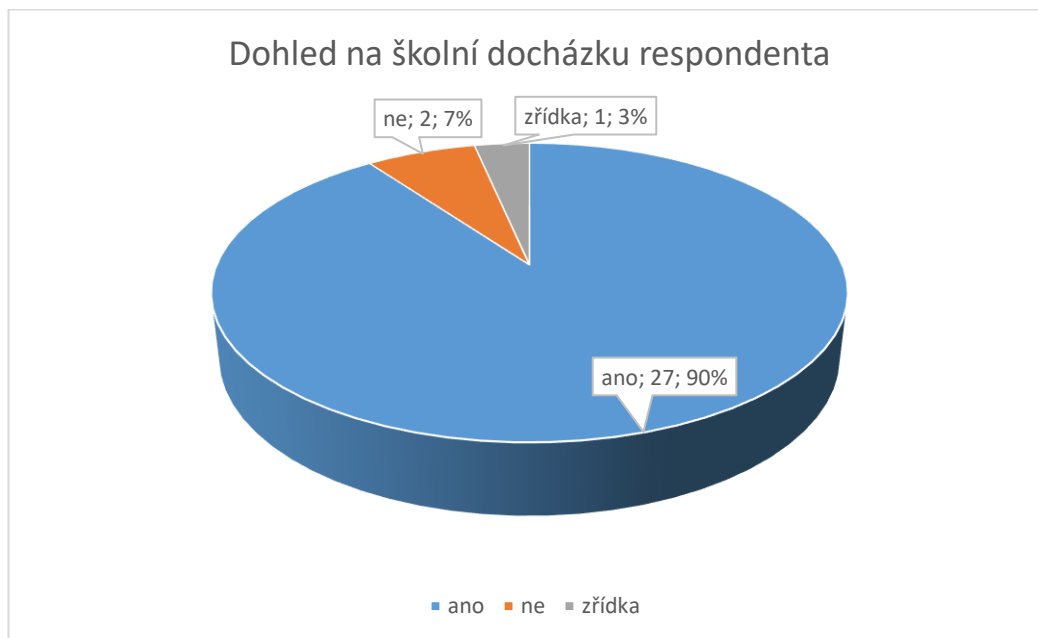
Otázka č. 4 – V jakém rodinném prostředí probíhala vaše výchova?

Graf č. 4: Rodinné prostředí výchovy respondenta

Otázka rodinného prostředí respondentů během dětství ukázala, že 73 % dotázaných (22 respondentů) mělo úplnou rodinu, 20 % (čili 6 respondentů) rodinu neúplnou a 4 % respondentů byla v pěstounské péči (1 vězeň). Jedna odpověď typu jiná varianta (3 %, viz graf č. 4) znamenala, že rodina respondenta byla nejprve úplná a později neúplná.

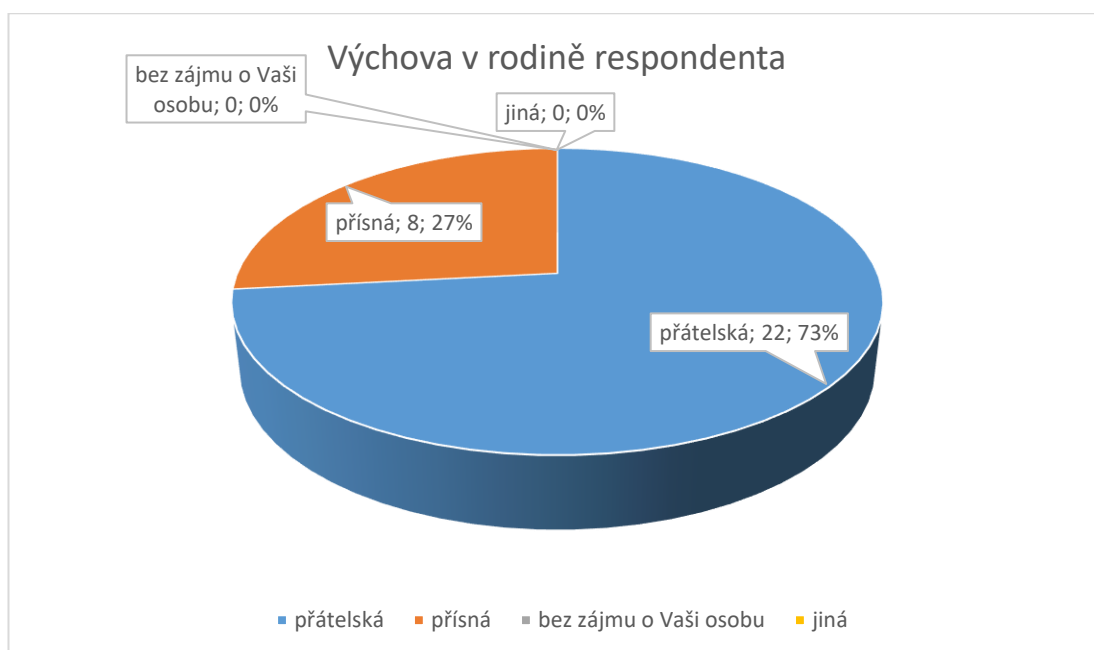
Otázka č. 5 – Dohlíželi vaši rodiče, nebo jiné pečující osoby, na vaši školní docházku?

Graf č. 5: Dohled na školní docházku respondenta

Graf č. 5 ukazuje, že 90 % respondentů (27) uvedlo, že rodiče dohlíželi na školní docházku. 7 % (2) respondentů uvedlo, že jim docházku rodiče či jiná blízká pečující osoba nehlídala a 3 % dotázaných (1 respondent) mělo kontrolu pouze zřídka.

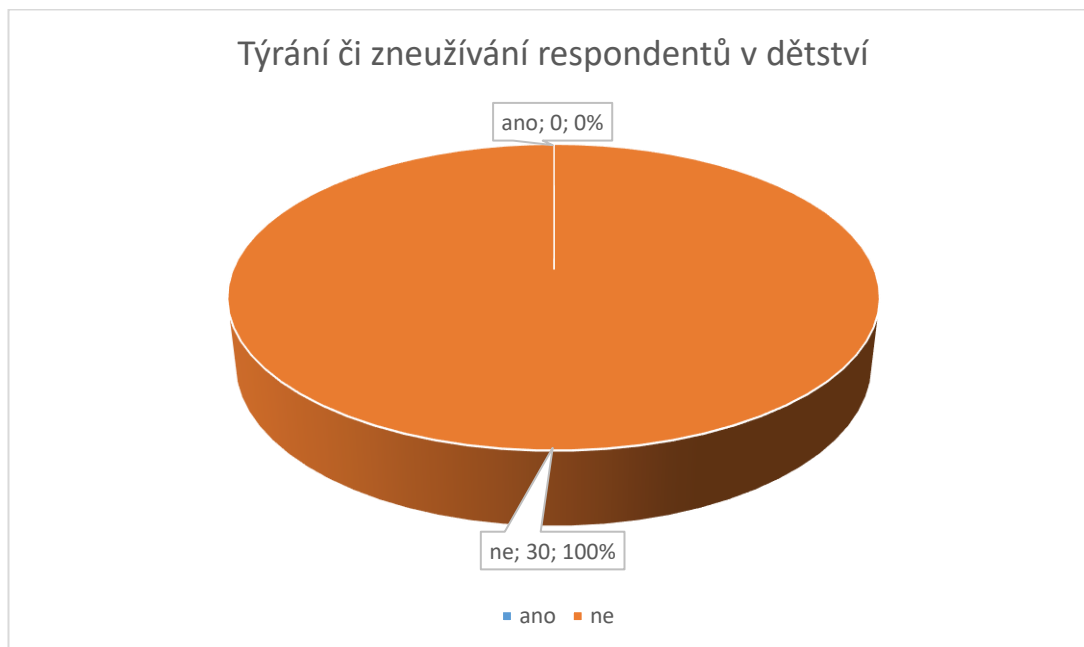
Otázka č. 6 – Jaká byla převážně vaše výchova v rodině?

Graf č. 6: Výchova v rodině respondenta

Co se výchovy v rodině týče, graf č. 6 ukazuje pouze dva ze čtyř přístupů, které se v rodinách respondentů uplatňovaly. 73 % respondentů (22) hodnotilo, že mělo spíše přátelskou výchovu, kdežto 27 % (8) výchovu přísnou. Odpovědi „bez zájmu o vaši osobu“ a „jiné“ nebyly u nikoho zaznamenány.

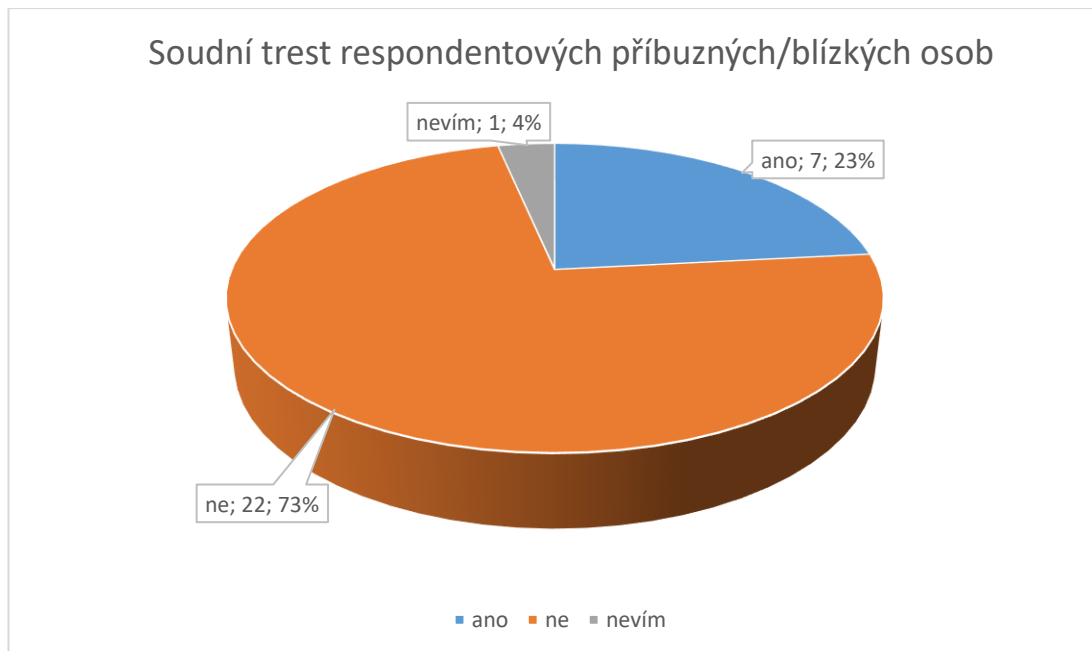
Otázka č. 7 – Docházelo ze strany rodičů, nebo jiných pečujících osob, k týrání nebo zneužívání?

Graf č. 7: Týrání či zneužívání respondentů

Jak ukazuje graf č. 7, na otázku č. 7 odpověděli všichni respondenti (30, 100 %), že ze strany rodičů ani jiných pečujících osob k týrání ani zneužívání jejich osoby nedocházelo.

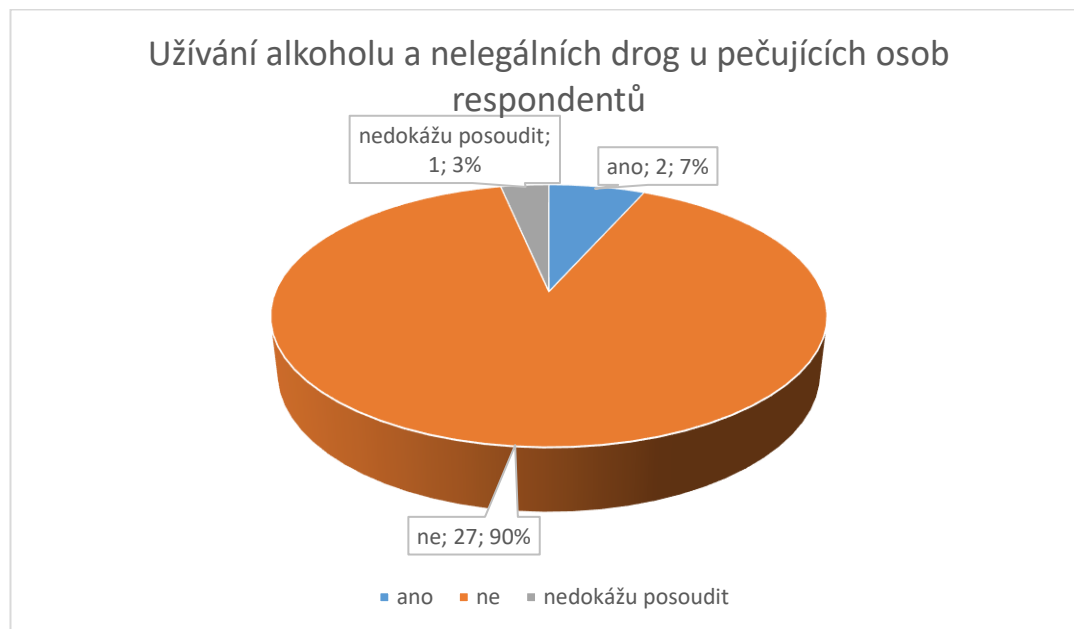
Otázka č. 8 – Byl někdo z vašich příbuzných nebo osob blízkých soudně trestán?

Graf č. 8: Soudní trest respondentových příbuzných či blízkých osob

V otázce, zda byl některý z respondentových příbuzných či blízkých osob soudně trestán, byla nejvíce zastoupena odpověď „ne“, a to 73 % (22 respondentů). Soudní trest dostaly osoby blízké a příbuzné u 23 % (7) respondentů a 4 % (1) respondentů odpověď nevědělo, jak ukazuje graf č. 8.

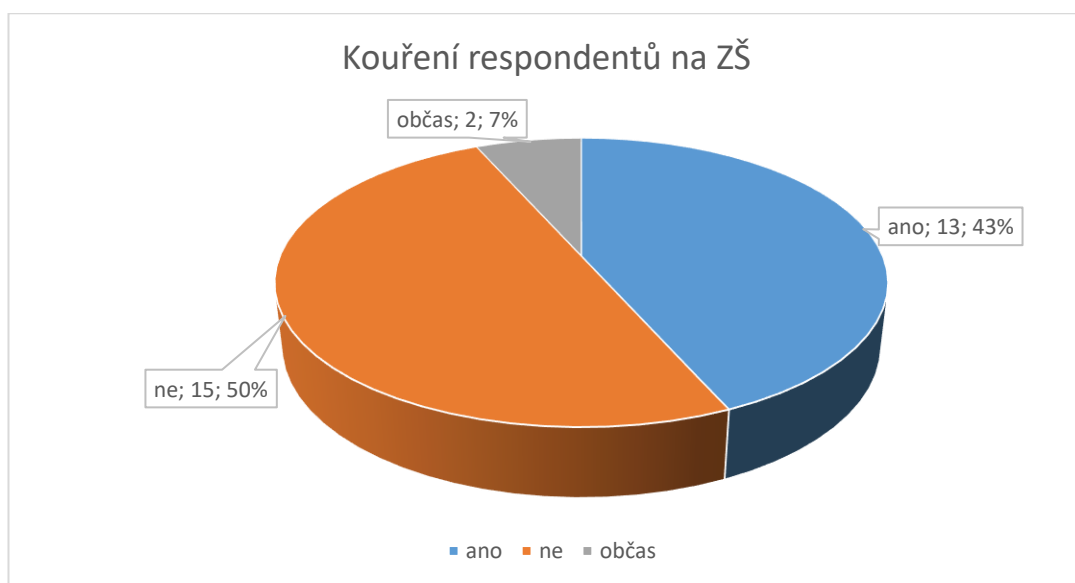
Otázka č. 9 – Užívali vaši rodiče, nebo jiné pečující osoby, ve zvýšené míře alkohol nebo jiné nelegální drogy?

Graf č. 9: Užívání alkoholu či jiných nelegálních drog ve zvýšené míře u rodičů či pečujících osob

Jak lze vidět na grafu č. 9, 90 % respondentů (27) mělo rodiče či pečující osoby, kteří ve zvýšené míře alkohol ani žádné nelegální drogy neužívali. U 7 % respondentů (2) se objevila odpověď „ano“ a dodatek, že se jednalo o zvýšenou konzumaci piva. 3 % respondentů (1) nebyla schopna toto téma posoudit.

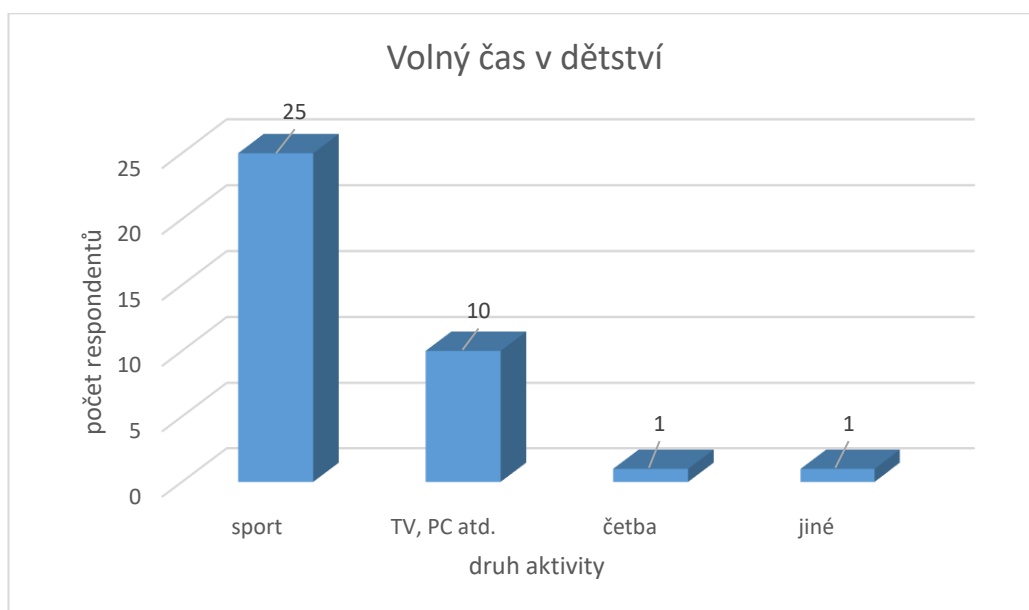
Otázka č. 10 – Kouřil jste na základní škole?

Graf č. 10: Kouření respondentů na základní škole

Otázce kouření respondentů na základní škole se věnuje graf č. 10. Ze všech respondentů 50 % (15) odpovědělo, že na základní škole nekouřili. Odpověď ano zvolilo 43 % respondentů (13) a občas pouze 7 % respondentů, čili dva.

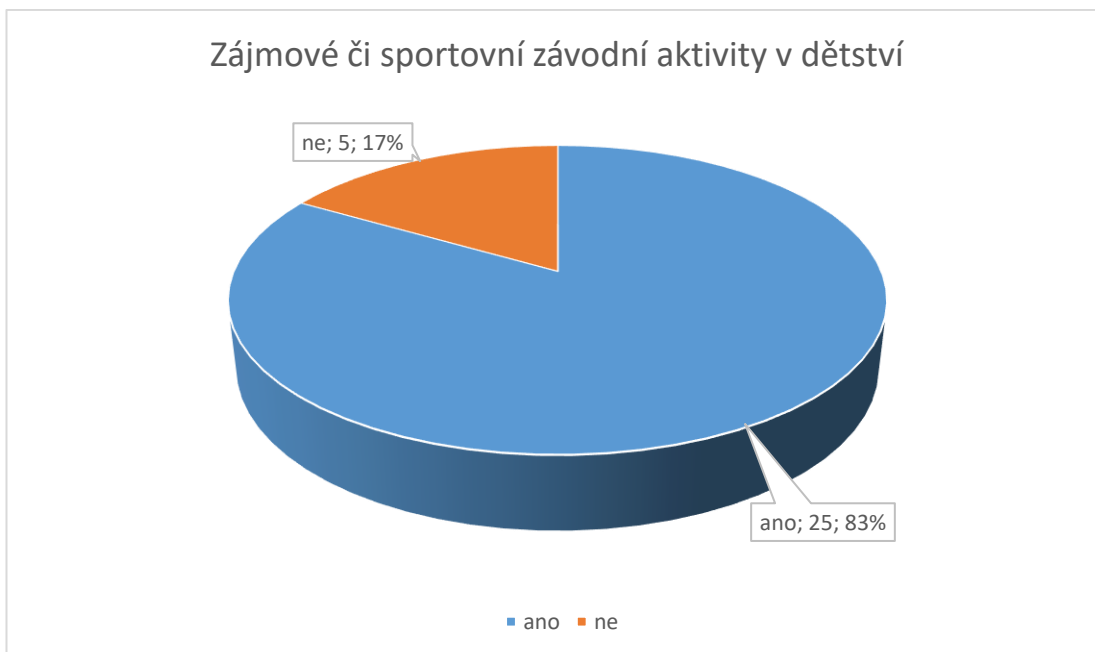
Otázka č. 11 – Jak jste nejčastěji trávil svůj volný čas v dětství?

Graf č. 11: Volný čas v dětství respondentů

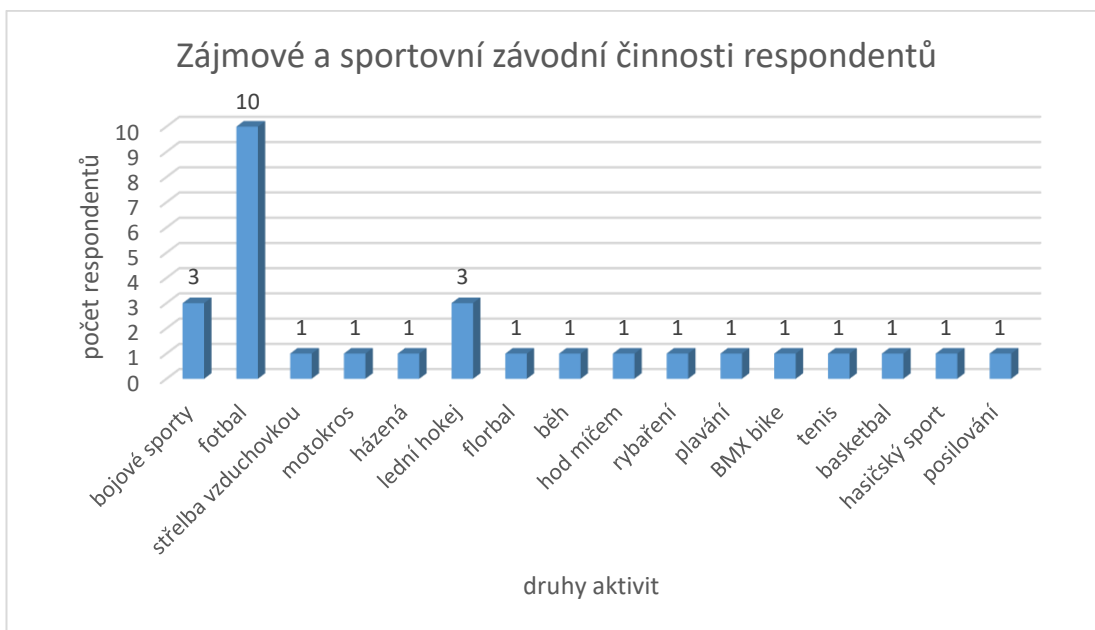
U otázky volného času v dětství respondentů byla možnost vícero možných odpovědí. Nejvíce odpovědí zaznamenala varianta sport, kterou zvolilo 25 respondentů, tj. 83 %. Druhou nejčtenější odpovědí bylo sledování TV a počítač, kterou zvolilo 10 respondentů, tj. 33 %. Variantu četba uvedl pouze jeden respondent (3 %) a variantu jiné také jeden respondent (3 %). Pod variantu jiné pak respondent uvedl přátele a rodinu.

Otázka č. 12 – Věnoval jste se v dětství nějaké zájmové nebo sportovní aktivitě závodně?

Graf č. 12: Závodní aktivity respondentů – ano/ne.

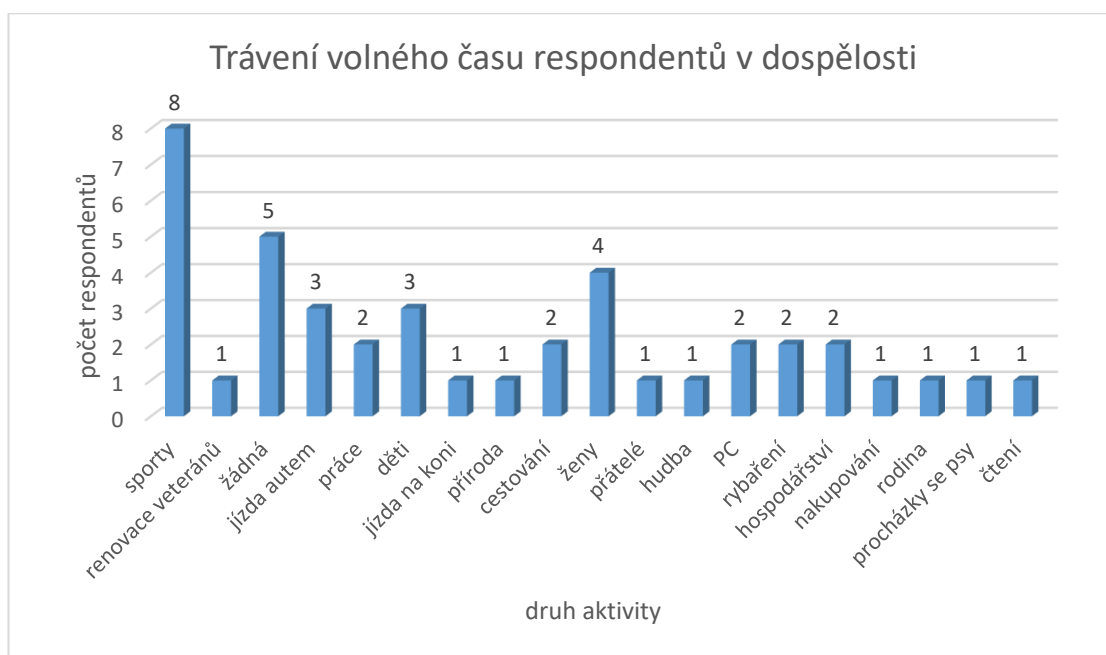
Graf č. 12 ukazuje, že 83 % respondentů (25) se v dětství věnovalo závodně nějaké sportovní či zájmové činnosti. 17 % respondentů (5) se žádné takové činnosti nevěnovalo.

Graf č. 13: Druhy závodních činností respondentů v dětství

Na graf č. 12 navazuje graf č. 13, který ukazuje, jaké závodní činnosti respondenti v dětství provozovali konkrétněji. Nejvyšší zastoupení měl fotbal, který hrálo 10 respondentů, čili 33 %. Na stejné úrovni byly bojové sporty a lední hokej, kdy každou činnost provozovali 3 respondenti, tj. 10 %. Mezi další sporty by se daly zařadit: střelba vzduchovkou, motokros, házená, florbal, běh, hod míčem, plavání, BMX bike, tenis, basketbal a posilování. Každý z nich měl po jednom zástupci z řad respondentů, čili 3 %. Zbylé varianty rybaření a hasičský sport by mohly být zařazeny do zájmové i do sportovní závodní aktivity. I u těchto případů se jednalo vždy o jednoho respondenta (3 %).

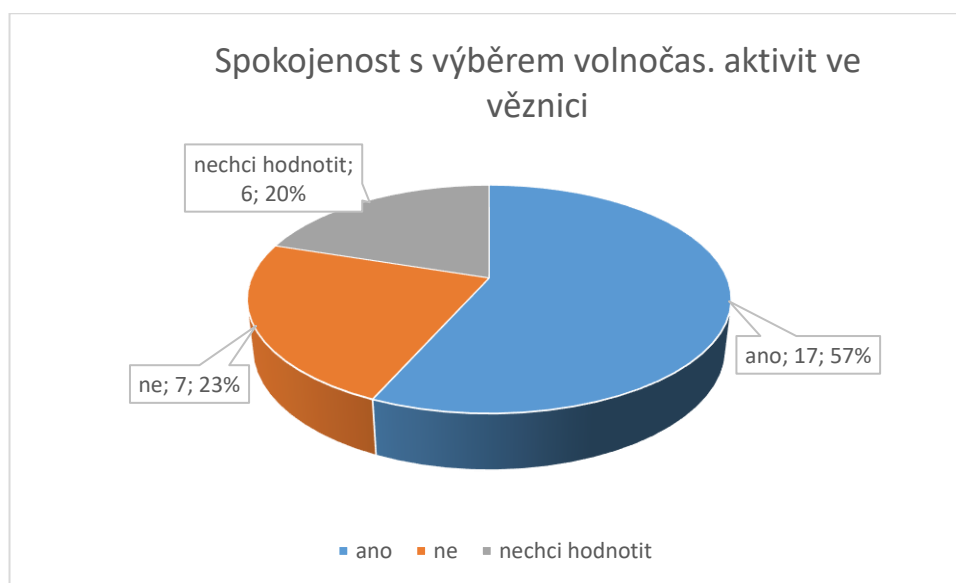
Otázka č. 13 – Jakou aktivitou trávíte nejraději svůj čas v dospělosti?

Graf č. 14: Volnočasové aktivity respondentů v dospělosti

Volný čas respondentů v dospělosti přibližuje graf č. 14. Nejčastěji zastoupené byly sporty, které napsalo 8 respondentů (27 %). Mezi sporty se objevily i konkrétní aktivity, jako bojové sporty, lední hokej, posilování a sálový futsal. Druhou nejčastější odpovědí však bylo, že se žádným aktivitám respondenti nevěnovali, kterou uvedlo 5 jedinců (17 %). Čtyřnásobně (ve 13 %) byly ve volném čase zastoupeny ženy, ať už se jednalo o ženy obecně či přítelkyně. Po třech respondentech (10 %) měly jízda autem a děti. U práce, cestování, PC, rybaření a hospodářství byly vždy 2 odpovědi, čili 7 %. Mezi aktivity, které byly v dotazníku uvedeny pouze jednou (3 %), patří: renovace veteránů, jízda na koni, příroda, přátelé, hudba, nakupování, rodina, procházky se psy a čtení.

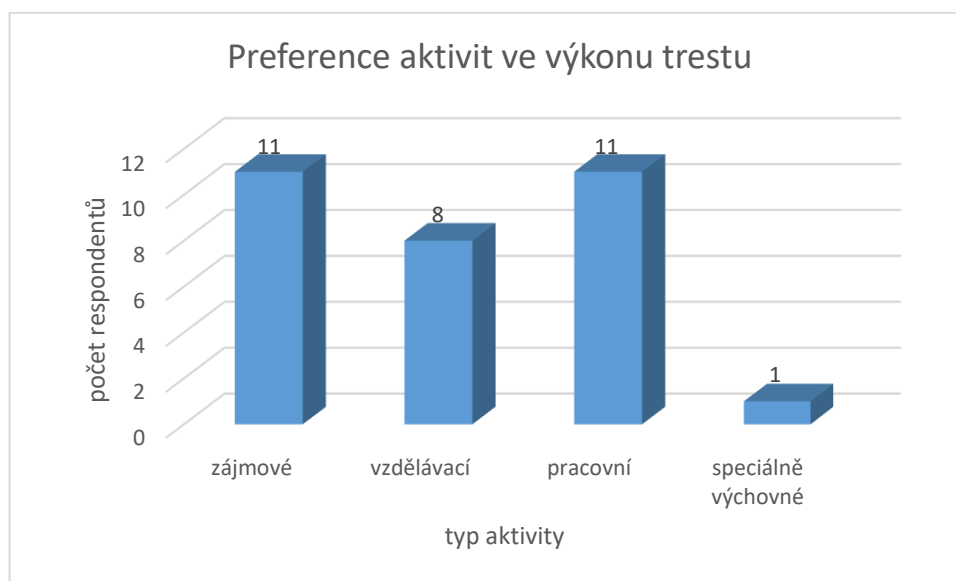
Otázka č. 14 – Jste spokojen s výběrem volnočasových aktivit ve věznici?

Graf č. 15: Spokojenost s výběrem volnočasových aktivit ve věznici

V otázce č. 14 byli respondenti dotazováni, zda jsou spokojeni s výběrem volnočasových aktivit ve věznici. 57 % respondentů (17) s výběrem aktivit spokojeno je a 23 % (7) spokojeno není. Dalších 20 % respondentů (6) nechtělo v této otázce hodnotit.

Otázka č. 15 – Jaké aktivity preferujete v rámci výkonu trestu a proč?

Graf č. 16: Preference aktivit v rámci výkonu trestu

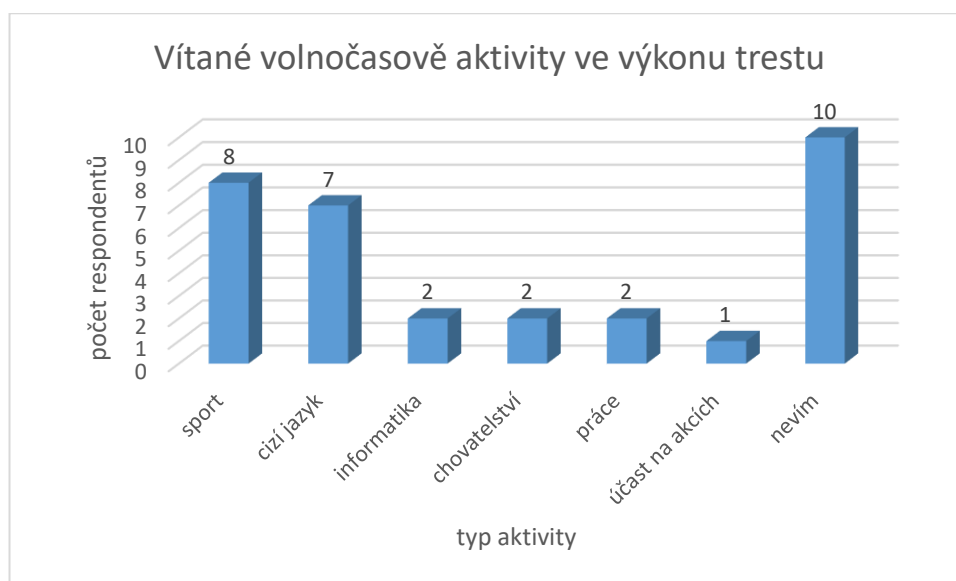
V rámci výkonu trestu je možné vybírat ze čtyř nabízených typů aktivit. Graf č. 16 ukazuje jednotlivé preference vězňů. Nejvíce byly zastoupeny aktivity zájmové a pracovní (obě po 11 respondentech), dále vzdělávací (8 respondentů) a jeden zástupce aktivit speciálně výchovných aktivit. Mezi důvody, proč daný typ aktivity preferují, bylo uvedeno několik různých důvodů. Speciálně vzdělávací aktivity nebyly nijak respondentem komentovány.

Pracovní aktivity jsou upřednostňovány, protože někteří respondenti rádi pracují (konkrétně 4), někteří chtějí přijít na jiné myšlenky či si práci krátit čas (2 případy), chtějí se vzdělávat v nových oborech (1 případ) či v práci mají dobrý kolektiv a berou to jako jednu z možností opustit věznici (1 respondent).

Zájmové aktivity jsou vybírány, aby se respondenti mohli věnovat svým koníčkům. Mezi ně jmenovali četbu (1 respondent), pohyb a sport (4 respondenti) a také cizí jazyky (1 respondent).

Vzdělávací aktivity respondenti vybírají zejména kvůli rozšíření obzorů (1 respondent), možnému přínosu do budoucnosti (1 respondent), angličtině (1 respondent) a potřebě stále se vzdělávat a poznávat (1 respondent).

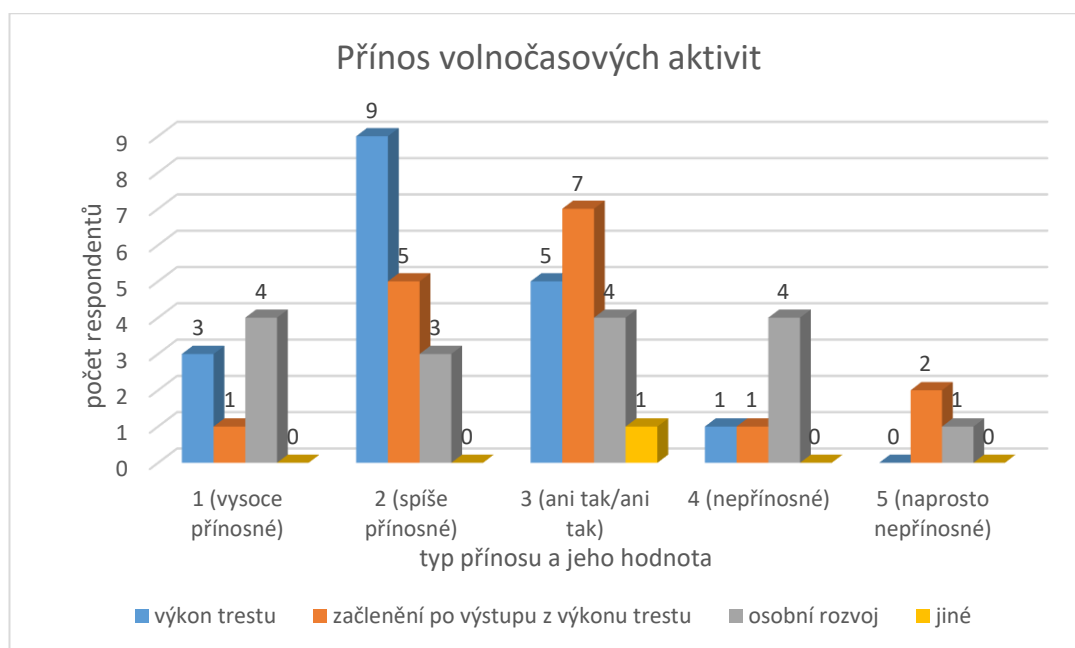
Otázka č. 16 – Jaké volnočasové aktivity byste ve výkonu trestu uvítal?

Graf č. 17: Vítané volnočasové aktivity během výkonu trestu

V grafu č. 17 je rozděleno, jaké aktivity by respondenti ve výkonu trestu uvítali. Nejvíce respondentů (10) však neví, jakou aktivitu by měli pro svůj volný čas ve vězení chtít. Dalších 8 respondentů by si přálo sportovní aktivity. Někteří svá přání ještě rozvedli, že by se mohlo jednat o fotbal, posilovnu či tělocvičnu nebo stolní tenis. Cizí jazyk by se rádo učilo 7 respondentů. Specifikovaný byl u dvou z nich, v jednom případě angličtina, v jednom němčina. Dále se objevila ve výčtu dvakrát informatika, dvakrát chovatelství a dvakrát práce. Chovatelství v sobě obsahuje jak práci se zvířaty, tak animal terapii. Jeden respondent uvedl účast na akcích, jako je hokej atd.

Otázka č. 17 – Považujete volnočasové aktivity za přínosné pro?

Graf č. 18: Přínos volnočasových aktivit pro několik proměnných

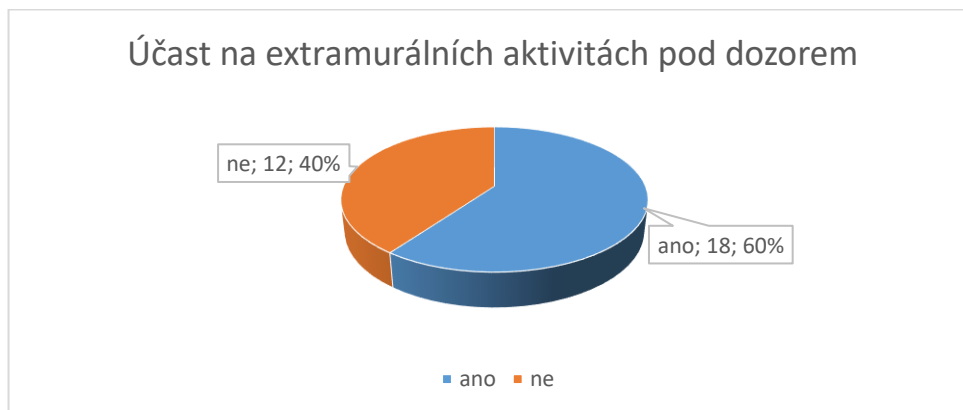
U otázky číslo 17 nebylo opět hodnoceno všemi vše, avšak tyto výsledky v grafu č. 18 ukazují, že pro výkon trestu jsou volnočasové aktivity u tří respondentů vysoce přínosné, pro 9 respondentů spíše přínosné, pro pět respondentů ani přínosné ani nepřínosné a pro jednoho respondenta nepřínosné.

Pro začlenění se po výstupu z výkonu trestu jsou volnočasové aktivity vysoce přínosné pro jednoho respondenta, spíše přínosné pro pět respondentů, ani přínosné ani nepřínosné pro 7 respondentů, nepřínosné pro jednoho respondenta. Dva respondenti si myslí, že pro tuto oblast jsou volnočasové aktivity naprosto nepřínosné.

Pro osobní rozvoj jsou volnočasové aktivity vysoce přínosné pro 4 respondenty, spíše přínosné pro 3 respondenty, ani přínosné ani nepřínosné pro 4 respondenty, nepřínosné pro 4 respondenty. Jeden respondent uvedl, že volnočasové aktivity jsou pro osobní rozvoj naprosto nepřínosné.

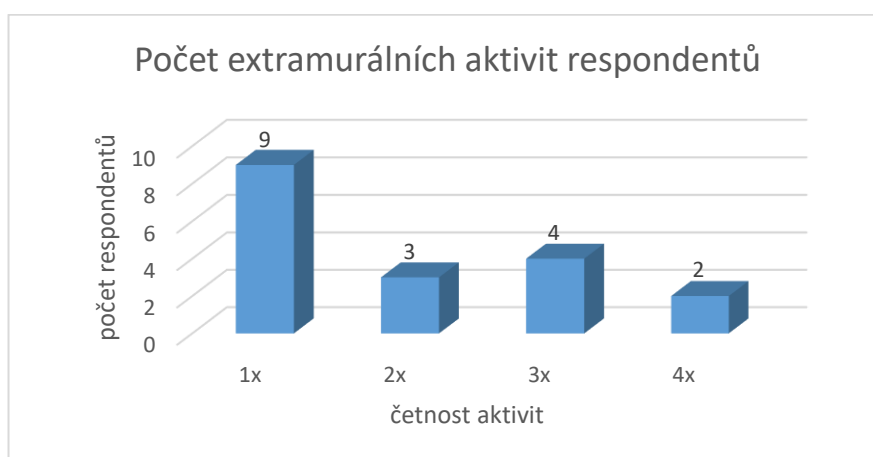
Jeden respondent uvedl i možnost jiné. V této možnosti jsou podle respondenta volnočasové aktivity možností, jak zahnat nudu.

Otázka č. 18 – Účastnil jste se extramurálních aktivit – vycházky mimo věznici pod dozorem zaměstnance (např. hokej, kino, prohlídka města)?

Graf č. 19: Účast na extramurálních aktivitách

Poslední otázka se věnovala účasti na extramurálních aktivitách pod dozorem zaměstnance. Respondenti odpovídali tak, že 60 % z nich (18) se těchto aktivit již zúčastnilo, kdežto 40 % (12) ne či prozatím ne (viz graf č. 19). Pokud dotázaný odpověděl ano, měl ještě doplnit, kolikrát se takovéto aktivity zúčastnil. Počty účastí jsou vidět v grafu č. 20. Ten ukazuje, že jednou bylo na vycházce či podobné aktivitě 9 dotázaných, dvakrát pak 3 respondenti, třikrát šli ven 4 respondenti a čtyřikrát se extramurální aktivity účastnili 2 respondenti.

Graf č. 20: Počet extramurálních aktivit u kladně odpovídajících respondentů

5 Vyhodnocení výzkumného šetření

Položky dotazníku byly sestaveny tak, aby byly srozumitelné, přehledné a cílené na zkoumanou oblast, což je v podmínkách věznice více než důležité. Dále byly otázky rozděleny podle svého zaměření do pěti částí.

Otázky 1–3 byly cíleny na zjištění základních údajů o odsouzených. Bylo zjišťováno věkové složení, nejvyšší dosažené vzdělání a velmi důležitá byla výše trestu, který v současné době vykonávají.

Otázky 4–6 byly zaměřeny na rodinné prostředí a výchovu odsouzeného, čili dva pojmy, které jsou zpravidla určující a směrodatné pro správnou socializaci každého jedince. Zde bylo zkoumáno, v jakém prostředí výchova probíhala (úplná, neúplná rodina), jaká převážně výchova byla (přísná, přátelská) a zda pečující osoby řádně dohlíželi na školní docházku.

Následoval soubor otázek 7–10 zaměřených na možnou existenci patologických jevů v rodině odsouzeného. Otázky směřovaly zejména k týrání, zneužívání a zanedbávání dotyčného pečující osobou, a dále na kriminální chování příbuzných a blízkých osob (soudně trestaní). Poslední dvě otázky této skupiny (9, 10) zjišťovaly, zda rodiče nebo pečující osoby neušly ve zvýšené míře návykové látky, a zdali sám odsouzený již na základní škole kouřil.

Blok otázek 11–13 mapuje trávení volného času odsouzeným. Jsou koncipovány tak, aby měl respondent vždy možnost hlouběji rozvést jednu z možných odpovědí.

Poslední část otázek 14–18 je plně věnována volnočasovým aktivitám ve výkonu trestu. Zde bylo zjišťováno, zda je odsouzený spokojen s nabídkou volnočasových aktivit, které z nich preferuje a jaké by pro doplnění či zpestření výkonu trestu dále uvítal v nabídce věznice. Poslední otázka dotazníku pak zjišťovala, zda a kolika odsouzeným se podařilo v rámci extramurálních aktivit (za zdí věznice) věznici opustit.

První skupina otázek a odpovědí zjišťovala základní údaje o respondentech. Malý výzkumný vzorek čítající pouze 30 osob má své opodstatnění. Respondenti pro výzkum byli vybíráni vězeňskou psychologkou tak, aby byli schopni na dané otázky

dotazníku kvalitně odpovědět a dotazník také v pořádku vrátit. První otázka mapovala věk respondentů, který se nejčastěji pohyboval v rozmezí 36–45 let, a to u 11 respondentů (graf č. 1). V odpovědi na otázku č. 2 lze spatřit korelaci mezi výší vzdělání a kriminalitou dotázaných. Zde konkrétně graf č. 2 ukazuje, že nejvíce se trestné činnosti dopouštěli absolventi středního odborného učiliště (13 osob) a odsouzení se základním vzděláním (11 osob), zatímco protipól tvořený vysokoškolačky čítal pouhou jednu osobu. Otázka č. 3 se týkala výše nepodmíněného trestu. Jak ukazuje graf č. 3, plných 16 respondentů bylo odsouzeno na 1–3 roky, což je také nejvýše zde zastoupená hodnota trestu.

Otázky č. 4, 5, 6 byly zaměřeny na výchovu a rodinné prostředí, ze kterého odsouzený pochází. Typem rodinného prostředí se zabývala otázka č. 4 zhodnocená v grafu č. 4. Zde 22 osob z 30 uvedlo, že vyrůstalo v úplné rodině. To sice částečně vyvrací teorii o vlivu úplné rodiny na úspěšnou socializaci potomka, ale zároveň také poukazuje na skutečnost, že „ideální rodinné prostředí“ nezaručuje budoucnost postrádající konflikt se zákonem. Biedermanová a Petras (2011) uvádějí, že kvalita soužití v primárním prostředí je z pohledu odsouzeného často hodnocena téměř idylicky, za což může jejich izolace a idealizace vztahů. S rodinným prostředím také úzce souvisí otázka č. 5, ve které jsou respondenti tázáni, zda bylo řádně dohlíženo na jejich školní docházku. Zde 27 osob uvedlo, že rodiče nebo jiné pečující osoby na jejich školní docházku dohlíželi. Související graf č. 5 dále ukazuje, že jen 3 dotázaní vyslovili pochybnosti v otázce dohledu nad jejich školní docházkou. Atmosférou v rodině se zabývá poslední otázka této skupiny. Zde více jak dvě třetiny odsouzených (23 osob) uvedlo, že vyrůstali v přátelské rodinné atmosféře, zatímco v přísném režimu dospívalo pouhých 7 respondentů. Zajímavé v tomto bodě je, že respondenti zde uváděli pouze protipóly rodinné výchovy, žádný neuvedl jinou variantu.

Třetí blok otázek pracoval s možností výskytu patologických jevů v rodině odsouzeného a tedy i možnou budoucí existencí jeho kriminálního chování. K otázce č. 7, zda docházelo ze strany rodičů nebo jiných pečujících osob k týrání či zneužívání, se všichni dotázaní vyjádřili negativně (graf č. 7). Otázkou však zůstává, do jaké míry je možné považovat odpovědi některých respondentů za hodnověrné. V případě anonymity dotazníku může být přítomen lidský stud a nepříjemné vzpomínky z dětství pak negativně ovlivní objektivitu odpovědí některých

dotázaných. Překvapivý výsledek přinesla otázka č. 8, kdy 22 osob uvedlo, že nikdo z jejich bližních nebyl nikdy trestán (graf č. 8). Spojení příbuzného s výkonem trestu uvedlo jen 7 dotázaných a jeden nevěděl. Další ukazatel toho, že i jedinec z nekriminálního prostředí může udělat chybný krok. S kriminalitou v rodině jsou provázány i odpovědi na otázku č. 9, kdy 27 odsouzených uvedlo, že v rodině nikdo žádné drogy ani alkohol neužíval, jen 2 osoby přiznaly konzumaci piva a jeden dotázaný nevěděl (graf č. 9). U výsledků této otázky panuje opět důvodná obava z účelové odpovědi, která má ukázat odsouzeného v „lepší světlo“. Biedermanová a Petras (2011) ve svém výzkumu programu 3Z také zkoumali trestnou činnost v rodině odsouzeného. Častou odpovědí bylo, že nikdo trestán nebyl. Pouze kolem 30 % dotázaných odpověděla, že někdo v jejich okruhu blízkých trestán byl – rodiče, sourozenci, manželé/manželky. Soudí tedy, že výskyt trestné činnosti v rodině může ovlivnit start kriminální kariéry dětí nebo dospělých, ale určitě není jediným vlivem.

Děti a mládež jsou ohroženy rizikovým chováním, které mnohdy souvisí s jejich rodinou či vrstevníky. Mezi rizikové chování patří i kouření (tabakismus). Tuto problematiku sleduje otázka č. 10, ve které je zjišťováno, zda odsouzený na základní škole kouřil (graf č. 10). Polovina odsouzených odpověděla záporně, 13 kouření přiznalo a 2 kouřili jen občas.

Čtvrtou část tvoří odpovědi na otázky 11–13, ve kterých bylo zkoumáno, jakým způsobem trávil odsouzený nejčastěji svůj volný čas v dětství, jaká konkrétní zájmová či sportovní činnost ho zajímala a jakým způsobem naplňuje nejraději svůj volný čas v dospělosti. Odpovědi v otázce č. 11 se často prolínaly, neboť respondenti volili z více odpovědí (graf č. 11). Ve sloupcovém grafu zde jasně dominuje sport, který uvedlo 25 odsouzených, následuje sledování TV a činnost na PC. Četbou a jinými aktivitami se zabývali jen 2 respondenti. Graf ve své podstatě poukazuje i na současný trend mezi odsouzenými, kdy jasně převládají sportovní aktivity. K otázce č. 12 se vyjadřují grafy dva. První výsečkový (č. 12) reaguje na uzavřenost otázky, zdali se odsouzený věnoval či nevěnoval závodní sportovní aktivitě. 26 osob zde uvedlo, že se v mládí aktivně věnovalo zájmovým či závodním aktivitám. Doplňující sloupcový graf č. 13 pak konkretizuje, o jaké aktivity se přesně jednalo. 10 respondentů hrálo aktivně fotbal, to byl také nejčastěji uvedený sport. Tři dotázaní se věnovali bojovým sportům a tři lednímu hokeji. Okrajově byly uvedeny i jiné sporty, blíže rozvedené v komentáři pod grafem. Otázka č. 13, poslední v této skupině,

odkazuje na trávení volného času v dospělosti. Zde je již patrná přímá souvislost s výběrem volnočasových aktivit ve výkonu trestu. Opět převládá sport, který volilo 8 osob. Pět dotázaných naopak uvedlo, že se žádným aktivitám v dospělosti nevěnuje (graf č. 14). To však nevyklučuje jejich nynější účast v některých aktivitách výkonu trestu.

Závěrečná skupina otázek se zabývá plně výběrem a účastí odsouzených v programech volnočasových aktivit. Popisy některých aktivit nabízených ve zkoumaném vězeňském zařízení jsou obsaženy v přílohách č. 2–13. Celkem 17 osob uvedlo, že je s nabídkou spokojeno, což je více než polovina. To zároveň dokazuje i fakt, že nabídka aktivit je dostačující a odsouzení si mohou skutečně vybrat tu aktivitu, která splňuje jejich požadavek na trávení volného času (graf č. 15). Otázka č. 15 se týkala preference jednotlivých aktivit mezi odsouzenými. Mezi nejčastěji zde volené patří zájmové a pracovní aktivity. O důvodech volby je blíže pojednáno pod grafem č. 16. Stále vzrůstající zájem o pracovní aktivity je jasným důkazem, že odsouzení chtějí pracovat. Víze vězeňství s tímto trendem pro následující období počítá a zaměstnávání odsouzených se tak dostává do popředí zájmu odborných zaměstnanců tohoto resortu. Ve Vizi vězeňství do roku 2025 (2015) je uvedeno, že průměrně je zaměstnaných 55 % odsouzených osob, ať už ve vnitřní režii nebo v cizích subjektech. S tím souvisí velmi úzce i zaměstnávání osob po propuštění z výkonu trestu, které vede k úspěšné resocializaci. Jedním ze specifických cílů Vize vězeňství je i zvýšení možností zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, protože to je dnes velmi problematické. Záznam v trestním rejstříku je často důvodem, proč práci nemohou sehnat a dochází k recidivě. Jednou z možností, jak získat lépe zaměstnání pro propuštění z věznice, je právě rozšiřování programů zacházení o konkrétní vzdělávací, pracovní a rekvalifikační programy, které reagují na situaci na trhu práce.

To, jaké aktivity by odsouzení ve stávající nabídce uvítali, je zohledněno v grafu č. 17. Zde je však nutno přihlídnout k možnostem věznice, kompetencím odborných zaměstnanců, ale i rentabilitě případně nově zařazené aktivity. I přes vizi odsouzených stran nových aktivit však 10 z 30 tázaných nevědělo, jakou aktivitu by chtělo nově zařadit. Pro odborný personál věznice bude jistě příjemným zjištěním, že 7 z 30 odsouzených by se rádo učilo cizí jazyk. Za pomoci 5-stupňové škály odpovídali odsouzení v otázce č. 17 na to, zda považují volnočasové aktivity za

přínosné pro výkon trestu, pro jejich začlenění do společnosti po výkonu trestu, pro další rozvoj jejich osobnosti, nebo za přínosné v jiném směru. I přes vysvětlení podstaty této otázky nebylo všemi respondenty hodnoceno vše. Mnozí nepochopili její význam a hloubku, či pochopit nechtěli (graf č. 18). Toto může být propojeno s kvalitou jejich vzdělání, které nejčastěji bylo učiliště bez maturity či základní. Za vysoce přínosné zde považují aktivity pro výkon trestu 3 odsouzení. Pro začlenění do společnosti po výstupu z trestu jsou vysoce přínosné pro jednoho odsouzeného. V osobním rozvoji pak vidí vysokou přínosnost 4 osoby. V možnosti „jiné“ uvedl 1 dotazovaný, že aktivity jsou pro něj možnost, jak zahnat nudu. I přes částečnou nepřesnost a neúplnost odpovědi je zřejmé, že 5 - stupňová škála má v této otázce opodstatnění a dokazuje tak jistou dávku motivace odsouzených při jejich reintegraci do společnosti. Závěrečná otázka dotazníku (č. 18) zjišťovala, zda se odsouzení během výkonu trestu měli možnost zúčastnit extramurálních aktivit (aktivit za zdmi věznic). 18 z 30 dotázaných se této aktivity již někdy zúčastnilo (výsečový graf č. 19). Doplnující sloupcový graf č. 20 pak blíže rozvádí, kolik odsouzených se kolikrát konkrétní aktivity účastnilo.

Toto jsou zpracované odpovědi, myšlenky a názory skupiny odsouzených mužů ve vazební věznici České Budějovice, které se týkaly vlivu volnočasových aktivit na jejich možnou resocializaci a potažmo i budoucí orientaci za zdmi věznic. Jak dotazníkové šetření ukázalo, je většina z úplných rodin a jejich rodiče dohlíželi na jejich školní výchovu. Výchova v rodině byla přátelská a nikdy nebyli týraní. Tři čtvrtiny respondentů uvedlo, že nikdo z blízkých nebyl trestán a téměř nikdo z blízkých neužíval drogy.

Z pohledu odsouzených se zdá, že jsou napravení a páchání trestné činnosti je minulostí. Dle mínění odborného vězeňského personálu je však toto milný náhled.

Poslední blok otázek sice ukázal, že odsouzení se volnočasových aktivit zúčastňují a respektují je, ale sami dobře vědí, že tímto se rapidně zvyšuje jejich úspěch při žádosti o podmíněné propuštění či přeřazení do mírnějšího typu věznic. Je nutné si také uvědomit, že řada odsouzených již byla několikrát ve výkonu trestu, dá se tedy hovořit o jejich recidivě. Recidiva v tomto případě předznamenává i jejich opětovný návrat do penitenciárního zařízení. Lze tedy hovořit o smysluplné resocializaci a nekonfliktním návratu do majoritní společnosti?

5.1 Vyhodnocení výzkumných otázek

1. Které volnočasové aktivity jsou odsouzenými nejvíce využívány?

Výsledky výzkumu jednoznačně potvrdily, že mezi odsouzenými dominují zájmové a pracovní aktivity. Zájmové aktivity uvedlo 11 dotázaných, kteří zde spatřují možnost, jak se věnovat svým koníčkům. Mimo akvaristiky, která dosáhla republikové úrovně mezi věznicemi, je to již zmiňovaný sport, který uvolňuje tenzi a zlepšuje fyzický a psychický stav odsouzených. V rámci prováděné sportovní činnosti a odpovídající fyzické zátěže jsou také potlačovány prvky agresivního jednání, které je v prostorách věznice více než kdekoliv jinde nežádoucí. Dále je těmito aktivitami budován pocit odpovědnosti a sounáležitosti se zbytkem skupiny, čímž se nepřímo vytvářejí pozitivní návyky tolik žádané pro budoucí resocializaci odsouzených.

Pracovní aktivity volilo taktéž 11 dotázaných. Mezi hlavní důvody volby patřilo zkrácení volného času, ale také návyk pracovat z civilního života. Práce vždy sloužila ve vězeňství jako terapeutická činnost, která vedla k prohlubování zdravých návyků a konečně i k naplňování účelu výkonu trestu, jak již bylo několikrát zmíněno v teoretické části bakalářské práce.

2. Považují odsouzení výběr aktivit za dostatečný, a jaké další aktivity by případně uvítali?

Více jak polovina odsouzených (17 osob) hodnotila nabídku aktivit jako dostatečnou a s výběrem jsou spokojeni. To odráží fakt, že věznice úspěšně naplňuje program zacházení, kterého jsou volnočasové aktivity součástí.

Mimo již zmiňované zájmové a pracovní aktivity organizuje věznice také speciálně výchovné aktivity, pod které řadí skupinovou terapii, individuální psychosociální terapii a sociálně právní poradenství. Zejména posledně zmiňované je stále podceňováno a odsouzenými zřídka využíváno, i když poznatky z této aktivity by jistě mnoha klientům usnadnili budoucí existenci.

Druhá polovina otázky se týkala případného doplnění stávajících aktivit o nové. 10 z 30 dotázaných se k tomuto vyjádřilo, že neví, jaké nové aktivity by chtěli zařadit. V této odpovědi se však do jisté míry odráží pohodlnost a nezájem odsouzených podílet se na něčem smysluplném. Když bude pomínut sport a práce,

zůstává v popředí zájmu odsouzených výuka cizích jazyků, informatika, chovatelství a účast na akcích. Výuka cizího jazyka již úspěšně probíhá v mnoha věznicích a pevně věřím, že bude realizována i v Českých Budějovicích. Práce s PC se odráží od finančních zdrojů vězeňské služby, ale i vhodných prostor k výuce. Chovatelství jako terapii odsouzeného již věznice realizují, ale opět nutno přihlídnout k dislokaci věznic a vhodným prostorám zamýšleným pro tuto činnost. V případě vazební věznice v Českých Budějovicích je však tato činnost nerealizovatelná.

3. Co má na výběr volnočasových aktivit největší vliv?

Pro odpověď na tuto otázku je třeba zaměřit do dětství odsouzeného, kdy zejména vyhodnocení otázek č. 11 a 12 jasně poukazuje na kořeny budoucích zájmů odsouzených. Konkrétně grafické vyhodnocení otázky č. 11 dokazuje, že sport hrál hlavní roli v dětství u 25 z 30 dotázaných. To potvrzuje i graf č. 12, kde většina odsouzených uvedla, že se v dětství věnovala nějaké zájmové či sportovní aktivitě závodně. Související sloupcový graf č. 13 již jen dokresluje, o jakou konkrétní aktivitu se jednalo. Zde převládá zejména fotbal (10 osob), bojové sporty a hokej, oboje po 3 osobách. To tvoří více než polovinu dotázaných, kteří si svůj návyk přinesli do dospělosti a potažmo i do výkonu trestu samotného (graf č. 14). Primárně je tedy výběr volnočasových aktivit v průběhu výkonu trestu přímo závislý na dětství a dospívání odsouzeného, přičemž svou nezanedbatelnou roli hraje zkušenost z rodinného života, kdy zejména nápodoba chování rodičů určuje i budoucnost dítěte a to bez ohledu na vzory kriminogenní, či zdravé pro sociální.

4. Jak hodnotí odsouzení význam volnočasových aktivit?

Zde v praktické části bylo již na několika místech zdůrazněno, že i přes pečlivou interpretaci této otázky odsouzeným, nebyla její podstata tázanými zcela pochopena. Dotazníkem zjištěné informace však i přes to podávají přehled o tom, jak odsouzení uvažují o smyslu a významu aktivit.

Jak ukazuje graf č. 18, za vysoce přínosné považuje aktivity celkem 8 osob, za spíše přínosné celkem 17 osob, což je více nežli polovina dotázaných. Neutrálně se k této otázce vyjádřilo 16 respondentů a za nepřínosné a zcela nepřínosné považuje aktivity 5 odsouzených. Jeden uvedl, že aktivitami zabíjí nudu.

Budou-li hodnoceny konkrétní kategorie, dojdeme k závěru, že nejčastěji volenou možností je „spíše přínosné“. Společně s kategorií „vysoce přínosné“ tak lze směle hovořit o jednoznačně kladném vlivu a přínosu volnočasových aktivit pro smysluplné trávení volného času v průběhu výkonu trestu.

6 Závěr

Úkolem této bakalářské práce bylo proniknout hlouběji do problematiky vězeňství a detailně popsat tvorbu programů zacházení, zejména pak funkci, význam a přínos volnočasových aktivit, které jsou součástí těchto programů a do jisté míry mohou mít i zásadní vliv na případnou resocializaci odsouzených.

Zvolené téma je však díky legislativě spojené s vězeňstvím a vnitřním předpisům každé věznice tak obsáhlé, že není reálné věnovat se všem aspektům této problematiky detailně.

Aby bylo pochopeno cílené ovlivňování volného času odsouzených, zabýval se úvod práce hlavními pilíři vězeňství, kterými jsou socializace a resocializace. Jedna kapitola byla věnována komplexně fenoménu výkonu trestu a jeho atributům.

Zbylé tři kapitoly obsahují již detailní informace o zákonem daném programu zacházení a volnočasových aktivitách, které z něj vyplývají, a které jsou každou věznicí dále detailně rozpracovány a uplatňovány v závislosti na počtu odsouzených, výši jejich trestu a celkových možnostech věznice.

Své místo zde nachází i popis prediktivního nástroje SARPO, který pomáhá k lepšímu a přehlednějšímu posuzování každého odsouzeného a tedy i k jeho snazšímu zařazení do programu zacházení a volnočasových aktivit. Nejen laické veřejnosti jistě dobře poslouží i výčet a rámcový popis činností a kompetencí jednotlivých odborných zaměstnanců při naplňování účelu výkonu trestu a jejich nezanedbatelnému podílu při zdárném uplatňování volnočasových aktivit.

V otázce úspěšné resocializace hraje hlavní roli prostředí a kvalitní přístup zkušených zaměstnanců Vězeňské služby.

V praktické části byl použit strukturovaný dotazník a byly zodpovězeny čtyři výzkumné otázky, které dále poslouží Vazební věznicí České Budějovice při případných úpravách programů zacházení. Průzkum zjistil, že nejvíce jsou využívány pracovní a zájmové volnočasové aktivity. Většina dotázaných má také názor, že výběr volnočasových aktivit je ve věznicí dostatečný. Návrhy nových volnočasových aktivit byly velmi široké, avšak jejich zařazení závisí zejména na možnostech konkrétní věznice.

Dle odpovědí respondentů lze spatřit jistou naději, že práce odborných zaměstnanců má své dílčí výsledky. I přes získané informace o úspěšném zapojení části odsouzených do volnočasových aktivit, zůstávám nadále skeptickým ve věci jejich úspěšné resocializace a budoucí absenci recidivy.

Jsem hluboce přesvědčen, že ani platforma, kterou vězeňská služba disponuje při tvorbě programů zacházení, nemůže zabránit opětovnému kriminálnímu chování řady propuštěných vězňů. Zastávám názor, že alfou-omegou je kvalitní socializace a výchova v sociálně silné a zdravé rodině.

V závěru si připomeňme stále platná slova filozofa, spisovatele, právníka, sociálního pedagoga a prezidenta Tomáše Garika Masaryka: „*nebát se a nekrást.*“

7 Seznam literatury

Knižní publikace

ALAN, Josef, 1989. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama. Pyramida (Panorama). ISBN 80-703-8044-6.

BAUMAN, Zygmunt, 1995. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5012-5.

BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS, 2011. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN978-80-7338-115-8.

CZAPOW, Czeslaw a Stanislaw JEDLEWSKI, 1981. *Resocializační pedagogika*. 1. Praha: SPN: Obory speciální pedagogiky, 414 s.

ČEPELÁK, Jiří, 1982. *Penitenciární psychologie*. 1. Praha: Vysoká škola SNB, 310 s.

ČERNÁ, Lada, 2012. *Vztah penologie a penitenciaristiky*. Diplomová práce. IMS Brno. Vedoucí práce PhDr. Miloslav Jůzl Ph.D.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2005. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci)*. Praha: Vydavatelství PA ČR. ISBN 80-725-1207-2.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN9788073801380.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK, 2002. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky. ISBN 80-725-1104-1.

DOLÁK, Antonín, 2011. *Netrestat, ale léčit*. Brno: IMS: Brno.

DOŇKOVÁ, Olga, 2010. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. 2nd ed. Brno: Institut mezioborových studií Brno.

FOUCAULT, Michel, 2000. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin. Studie (Dauphin). ISBN 80-860-1996-9.

GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

- GIDDENS, Anthony, 2000. *Unikající svět: jak globalizace mění náš život*. Praha: Sociologické nakladatelství. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5091-5.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA, 2002. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8635-7.
- HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN978-80-247-1168-3.
- HELUS, Zdeněk, 1973. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 259 s.
- HENDRYCH, Igor, 2010. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd. ISBN978-80-7248-574-1.
- JANDOUREK, Jan, 2012. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada. ISBN978-80-247-3679-2.
- JEDLIČKA, Richard, 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis. ISBN 80-731-2038-0.
- JŮZL, Miloslav, 2010. *Základy pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií. ISBN978-80-87182-02-4.
- JŮZL, Miloslav, 2012. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno. ISBN978-80-87182-24-6.
- JŮZL, Miloslav a Antonín OLEJNÍČEK, 2004. *Penologie a penitenciární pedagogika: (úvod do studia předmětu)*. Brno: Institut mezioborových studií, 121 s.
- KALVODOVÁ, Věra, 1995. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity. ISBN 80-210-1197-1.
- KOLLÁRIK, Teodor, 2004. *Sociálna psychológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-080-1828-3.
- MAŘÁDEK, Vladimír, 2005. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 80-736-8002-5.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed., 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. ISBN 80-736-7002-X.

- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál. ISBN978-80-7367-825-8.
- MITÁŠ, Václav, 2007. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. Praha, 122 s. Sborník materiálů určených členům občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče.
- MUNKOVÁ, Gabriela, 2001. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0279-2.
- NAKONEČNÝ, Milan, 1999. *Sociální psychologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0690-7.
- NETÍK, Karel, Stanislav HÁJEK a Daria NETÍKOVÁ, 1997. *Psychologie v právu: úvod doforenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck. Beckova skripta. ISBN 80-717-9177-6.
- NOVOTNÝ, Oto, 1997. *Trestní právo hmotné*. 3. přeprac. vyd. Praha: Codex. ISBN 80-859-6324-8.
- OPATRŇNÝ, Aleš, 2001. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském. ISBN 80-238-9101-4.
- PETRUSEK, Miloslav, 1994. *Sociologie: občanská nauka (základy společenských věd)*. 2. vyd. Praha: SPN. Učebnice pro střední školy. ISBN 80-042-6588-X.
- PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ, 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4311-3.
- PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN978-80-247-3470-5.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 1995. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8029-4.
- PŘIBÁŇ, Jiří, 1996. *Sociologie práva: systémově teoretický přístup k modernímu právu*. Praha: Sociologické nakladatelství. Základy sociologie. ISBN 80-858-5018-4.
- SOCHŮREK, Jan, 2007. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN978-80-7372-203-6.
- SOVÁK, Miloš, 1980. *Nárys speciální pedagogiky 4*. Upravené vydání. Praha: SPN: Knižnice speciální pedagogiky, 231 s.
- URBAN, Lukáš, 2011. *Sociologie trochu jinak*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada. Sociologie (Grada). ISBN978-80-247-3562-7.

URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ, 2008. *Sociální deviace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN978-80-7380-133-5.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, 2008. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN978-80-247-1428-8.

ŽÁK, Vladimír, 2013. *Zamyšlené změny ve vězeňské legislativě*. Soudce. Praha: Havlíček Brain Team, 2013(1), 14-20. ISSN 1211–5347.

Legislativa

Interní materiály Vězeňské služby, 2017. In: Praha: Generální ředitelství VS ČR.

Interní materiály Vězeňské služby, 2018. In: Praha: Generální ředitelství VS ČR.

Interní materiály Vazební věznice České Budějovice, 2018. In: České Budějovice.

Interní materiály věznice Vinařice, 2018. In: Vinařice.

Metodický list č. 15/2007 ředitele odboru vazby a trestu, *kterým se upravuje obsah a způsob vedení osobní karty obviněných a odsouzených*, 2007. In: Praha: Generální ředitelství VS ČR.

Nařízení generálního ředitele č. 35/2011, *které stanovuje pravidla pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody*, 2011. In: Praha: Generální ředitelství VS ČR.

Nařízení generálního ředitele č. 28/2015 *o organizaci duchovní služby ve VS ČR*, 2015. In: Praha: Generální ředitelství VS ČR.

Nařízení generálního ředitele VS ČR č. 36/2013, *kterým se stanoví pravidla pro zpracování komplexní zprávy o odsouzeném prostřednictvím nástroje SARPO*, 2013. In: Praha: Generální ředitelství VS ČR, ročník 2013.

Nařízení generálního ředitele VS ČR č. 42/2009, *kterým se stanoví pravidla pro zřizování a činnost oddělení specializovaného pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování ve vazebních věznicích a věznicích Vězeňské služby České Republiky*, 2009. In: Praha: Generální ředitelství VS ČR.

Vize vězeňství do roku 2025, 2015. In: Praha: Generální ředitelství VS ČR.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., *kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody*,

Zpráva Generálního ředitelství 2017: *Struktura vzdělávání ve VS ČR*, 2017. Praha: Generální ředitelství VS ČR.

Zákon č. 140/1961 Sb., *trestní zákon*,

Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*,

Zákon č. 169/1999 Sb., *o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých souvisejících zákonů*,

Internetové zdroje

Vězeňská služba České Republiky: *Účel výkonu trestu*[online], 2019. Praha [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-pankrac/o-nas/vykon-vezenstvi/ucel-vykonu-trestu/>

Vězeňská služba České Republiky: *jednotný model zacházení s doživotně odsouzenými*[online], 2019a. Praha [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-ceske-budejovice/o-nas/vykon-vezenstvi/jednotny-model-zachazeni-s-doivotne-odsouzenymi/>

8 Seznam zkratk

OVVaT – oddělení výkonu vazby a trestu

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

OVT – oddělení výkonu trestu

VIS – vězeňský informační systém

VS – vězeňská služba

VOVVaT – vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu

9 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník k bakalářské práci

Příloha č. 2 – Program zacházení: zájmová aktivita – akvaristika

Příloha č. 3 – Program zacházení: vzdělávací aktivita – historie

Příloha č. 4 – Program zacházení: speciálně výchovná aktivita – individuální psychosociální terapie

Příloha č. 5 – Program zacházení: speciálně výchovná aktivita – individuální sociálně právní poradenství odsouzení muži

Příloha č. 6 – Program zacházení: zájmová aktivita – kondiční cvičení, stolní tenis

Příloha č. 7 – Program zacházení: zájmová aktivita – muzikoterapie

Příloha č. 8 – Program zacházení: pracovní aktivita – práce pro potřeby věznice

Příloha č. 9 – Program zacházení: vzdělávací aktivita – právní minimum

Příloha č. 10 – Program zacházení: speciálně výchovná aktivita – skupinová terapie ženy

Příloha č. 11 – Program zacházení: speciálně výchovná aktivita – sociálně právní poradenství ženy

Příloha č. 12 – Program zacházení: vzdělávací aktivita – základy společenských věd

Příloha č. 13 – Program zacházení: speciálně výchovná aktivita – základy přípravy stravy

Dotazník

1. Kolik je vám let?

- a) 18 až 25
- b) 26 až 35
- c) 36 až 45
- d) 46 a více let

2. Jaké je vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

- a) ZŠ (ukončené i neukončené ZŠ)
- b) SOU
- c) SŠ
- d) VOŠ
- e) VŠ

3. Jak dlouhý trest vykonáváte?

- a) do jednoho roku
- b) 1 rok až 3 roky
- c) 3 roky až 5 let
- d) 5 a více let

4. V jakém rodinném prostředí probíhala vaše výchova?

- a) úplná rodina
- b) neúplná rodina
- c) pěstounská péče
- d) jiná forma (uveďte jaká).....

5. Dohlíželi vaši rodiče, nebo jiné pečující osoby na vaši školní docházku?

- a) ano
- b) ne
- c) zřídka

6. Jaká byla převážně vaše výchova v rodině?

- a) přátelská
- b) přísná
- c) bez zájmu o vaši osobu
- d) jiná (uved'te).....

7. Docházelo ze strany rodičů, nebo jiných pečujících osob k týrání nebo zneužívání?

- a) ano
- b) ne
- c) nedokážu posoudit

8. Byl někdo z vašich příbuzných nebo osob blízkých soudně trestán?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

9. Užívali vaši rodiče, nebo jiné pečující osoby ve zvýšené míře alkohol nebo jiné nelegální drogy?

- a) ano (uved'te jaké).....
- b) ne
- c) nedokážu posoudit

10. Kouřil jste na základní škole?

- a) ano
- b) ne
- c) občas

11. Jak jste nejčastěji trávil svůj volný čas v dětství?

- a) sport
- b) četba
- c) TV, počítač atd..
- d) jiné (uved'te).....

12. Věnoval jste se v dětství nějaké zájmové nebo sportovní aktivitě závodně?

- a) ano (uveďte jaké).....
- b) ne

13. Jakou aktivitou trávíte nejraději svůj čas v dospělosti?

.....

14. Jste spokojen s výběrem volnočasových aktivit ve věznici?

- a) ano
- b) ne
- c) nechci hodnotit

15. Jaké aktivity preferujete v rámci výkonu trestu a uveďte proč?

- a) speciálně výchovné.....
- b) vzdělávací.....
- c) zájmové.....
- d) pracovní.....

16. Jaké volnočasové aktivity byste ve výkonu trestu uvítal?

.....

17. Považujete volnočasové aktivity za přínosné pro?

Označte na škále 1- vysoce přínosné, 2- spíše přínosné, 3- ani tak/ ani tak 4 - nepřínosné, 5- naprosto nepřínosné

- a) Výkon trestu 1 2 3 4 5
- b) Začlenění po výstupu z výkonu trestu 1 2 3 4 5
- c) Osobní rozvoj 1 2 3 4 5
- d) Jiné (uveďte).....

18. Účastnil jste se extramurálních aktivit- vycházky mimo věznici pod dozorem zaměstnance (např. hokej, kino, prohlídka města)?

- a) ano (uveďte kolikrát)
- b) ne

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Akvaristika – zájmová aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracoval:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: cílem zájmové aktivity je uvolnit tenzi a stres. Zmírnit krizi z uvěznění a tím i zlepšit fyzický a psychický stav odsouzených. Vytvořit předpoklad k návyku na smysluplné využití volného času.

Obsah: jedná se o relaxačně zájmovou aktivitu se zaměřením na skupinovou sociálně společenskou interakci.

Metody a formy: neřízená aktivita.

Cílová skupina: aktivita je určena pro odsouzené muže, kteří mají zájem a vztah k této aktivitě.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla denně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny, i ve dnech pracovního volna či klidu. Délka aktivity s přihlédnutím na psychosociální potřeby zúčastněných osob nepřesáhne 120 minut.

Počet osob – max. 5 odsouzených mužů ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení.

Zajištění: zájmovou aktivitu zajišťuje pedagog volného času ve spolupráci s dozorcí OVVaT.

Doba konání: dle týdenních plánů aktivit pro odsouzené schvalované ved. OVVaT.

Vyhodnocení: evidence docházky v elektronické podobě na disku, hodnocení zaneseno do VIS.

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Historie – vzdělávací aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracoval:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: účelem kurzu historie je získání základních znalostí z historie Evropy se zaměřením na ČR a státní útvary jí předešlé, včetně spojitosti s okolními státy a jejich historií v kontextu evropských dějin. Aktivita bude zaměřena na získání základního povědomí o dějinách. Hlavním cílem je seznámení se s hlavními dějinnými událostmi provázejícími historii ČR v kontextu evropských dějin a národů.

Obsah: obsahem této aktivity je získání základní orientace v dějinách Evropské civilizace s důrazem na ČR.

Metody a formy: tato aktivita se provádí formou pravidelných skupinových setkání s odsouzenými zahrnující prezentaci docházky. Má charakter tzv. otevřené vzdělávací činnosti tím, že do ní průběžně odsouzené osoby vstupují a vystupují. K výuce bude využita literatura zabývající se historií a DVD nosiče s historickou tematikou.

Cílová skupina: aktivita je určena pro odsouzené muže ve vysokém stupni zabezpečení, kterým je tato aktivita stanovena v Programu zacházení.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla 2x měsíčně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny, s ohledem na pracovní dobu vedoucího aktivity v odpoledních hodinách. Délka aktivity s přihlédnutím na psychosociální potřeby zúčastněných osob nepřesáhne 60 minut.

Počet osob – max. 10 odsouzených mužů ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení.

Zajištění: vzdělávací aktivitu vede speciální pedagog xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Doba konání: 2x měsíčně, pondělí 18.00 – 19.00 hod., v kulturní místnosti oddílu vysoké ostrahy.

Vyhodnocení: příprava, evidence docházky a vyhodnocení aktivity bude vedeno v elektronické formě.

Projekt vzdělávacího programu odsouzených „Právní minimum výstupní oddělení muži“ vedený pod č. j.: xxxxxxxxxxxxxxxxxxxze dne 21. 11. 2017 se touto aktualizací ruší.

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

**Individuální psychosociální terapie – speciálně výchovná
aktivita**

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracoval:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: Navození možnosti změny chování odsouzených ve VTOS a po propuštění z VTOS. Cílem je podpořit adaptační mechanismy, naučit se lépe zacházet se zátěžovými situacemi a stresem a zamyslet se nad žebříčkem hodnot ve vztahu k současnému a budoucímu jednání.

Obsah: obsahem této aktivity je získání zkušeností a návyků pro zvládnání náročných životních situací během VTOS a po propuštění z VTOS.

Metody a formy: tato aktivita se provádí formou zrcadlení jednání odsouzených, rozpoznávání stereotypních vzorců, které si člověk nevědomky přináší ze svého původního i současného prostředí, které většinou negativně ovlivňují jeho současnou existenci, uvědomění si vlastních očekávání vůči lidem obecně, zpracování nevyřešených konfliktů a traumatizujících zážitků z minulosti, nácvik potřebných komunikačních a sociálních dovedností, zvyšování schopnosti empatie a schopnosti navazovat hodnotné mezilidské vztahy, odstranění různých škodlivých návyků, neopodstatněných strachů a úzkostí atd. Dle uvážení psychologa mohou být začleněny metody sloužící k sebepoznání a psychorelaxační techniky. Primárně se jedná o formu aktivity s poskytováním psychologické péče.

Cílová skupina: odsouzení muži, kteří mají zájem a vztah k této aktivitě.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována dle týdenního plánu aktivit odsouzených v kanceláři psychologa.

Počet osob – 1 odsouzený

Zajištění: speciálně výchovnou aktivitu vede psycholog xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx.

Doba konání: v pondělí 9.00–10.00 hod dle týdenního plánu aktivit.

Vyhodnocení: evidence docházky a vyhodnocení bude vedeno v elektronické formě.

Projekt „Skupinová a individuální terapie“ vedený pod č.j
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Individuální sociálně právní poradenství odsouzení muži – speciálně výchovná aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracovala:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: cílem činnosti je vést odsouzené k vytváření správného vztahu ke společnosti jako takové, k jejím zákonitostem a následně potom k využívání získaných poznatků v běžném životě. Dalším cílem je získání orientace v sociální politice a rozšíření sociálního vědomostního rozhledu odsouzených, který by měl přispět k úspěšné resocializaci.

Obsah: Obsahem této aktivity je získání orientace ve finanční gramotnosti, rodinné politice, náhradní rodinné péči, ústavní péči, orientace v důchodovém pojištění, penzijním připojištění, řešení náročných životních situacích po stránce sociální a právní.

Metody a formy: tato aktivita se provádí formou individuálních pohovorů s odsouzenými zahrnující prezentaci docházky.

Cílová skupina: odsouzení muži, kteří mají zájem a vztah k této aktivitě.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla 1x týdně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny, s ohledem na pracovní dobu vedoucího aktivity v odpoledních hodinách. Délka aktivity bude přizpůsobena potřebám zúčastněných osob, nepřesáhne 120 minut.

Počet osob – dle zájmu a potřeby.

Zajištění: speciálně výchovnou aktivitu vede sociální pracovnice
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Doba konání: každou středu, 15.00 – 17.00 hod., v kanceláři soc. pracovnice

Vyhodnocení: evidence docházky a vyhodnocení bude vedeno v elektronické formě.

Projekt „Sociálně právní poradenství“ vedený pod č.j XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Kondiční cvičení, stolní tenis – zájmová aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracoval:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: cílem činnosti je uvolnit tenzi, smysluplně využít volný čas a tím i zlepšit fyzický a psychický stav odsouzených. Udržovat se a rozvíjet tělesnou zdatnost a motorické schopnosti v oblasti dynamiky, síly, vytrvalosti, koordinace, reakce a rychlosti. Zvyšovat odolnost organismu vůči negativnímu vlivu vnějšího prostředí. Prostřednictvím odpovídající fyzické zátěže potlačovat možnosti případného agresivního jednání v rámci prováděné sportovní činnosti. Vytvářet a upevňovat pocit odpovědnosti vůči celému kolektivu hráčů.

Obsah: obsahem zájmové aktivity kondiční cvičení jsou strečinková cvičení na uvolnění a protažení posilovaných svalových skupin a kolektivní sportovní hra stolní tenis.

Metody a formy: neřízená aktivita.

Cílová skupina: aktivita je určena pro odsouzené muže, kteří mají zájem a vztah k této aktivitě.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla denně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny, i ve dnech pracovního volna či klidu. Délka aktivity s přihlédnutím na psychosociální potřeby zúčastněných osob nepřesáhne 60 minut.

Počet osob – max. 5 odsouzených mužů ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení.

Zajištění: zájmovou aktivitu zajišťuje pedagog volného času ve spolupráci s dozorci OVVaT.

Doba konání: dle týdenních plánů aktivit pro odsouzené schvalované ved. OVVaT

Vyhodnocení: evidence docházky v elektronické podobě na disku P, hodnocení zaneseno do VIS.

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Muzikoterapie – zájmová aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracoval:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: cílem je abreakce vězňených osob, sociální interakce a socializace odsouzených, neverbální komunikace a korekce chování a spolupráce s ostatními ve skupině. Tím zmírnit dopad krize z uvěznění prostřednictvím hudby a hry na hudební nástroj a rozvíjet kreativitu, uvolnit tenzi u odsouzených a vytvořit předpoklady k návyku na smysluplné využití volného času.

Obsah:

- a) vlastní produkce hudby a zpěvu (hra na kytaru, hra na keyboard, rytmické nástroje)
- b) produkce hudby ve skupině osob

Metody a formy: neřízená aktivita.

Cílová skupina: aktivita je určena pro odsouzené muže, kteří mají zájem a vztah k této aktivitě.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla denně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny, i ve dnech pracovního volna či klidu. Délka aktivity s přihlédnutím na psychosociální potřeby zúčastněných osob nepřesáhne 60 minut.

Počet osob – max. 5 odsouzených mužů ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení.

Zajištění: zájmovou aktivitu zajišťuje pedagog volného času ve spolupráci s dozorci OVVaT.

Doba konání: dle týdenních plánů aktivit pro odsouzené schvalované ved. OVVaT.

Vyhodnocení: evidence docházky v elektronické podobě na disku P, hodnocení zaneseno do VIS.

Č. j.: Českých Budějovicích 18. 12. 2017

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Práce pro potřeby věznice – pracovní aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracoval:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl:

1. Pracovně nezařazení – zařazením do pracovních aktivit, vypěstovat návyk na pravidelnou práci. Naučit se určitému vztahu k práci jako možnosti získání finančních prostředků k obživě, pochopit smysl práce jako nezbytné životní potřeby, vytvořit si určitý režim dne a posílení volných vlastností. Uvolnění tenze a stresu.

2. Pracovně zařazení – rozšiřování a prohlubování návyků na pravidelnou pracovní činnost. Vytváření předpokladů k návyku trávit smysluplně volný čas. Uvolnění tenze a stresu.

Obsah: obsahem této aktivity je získání pracovních zkušeností a návyků

Metody a formy: řízená forma dle instrukcí a poučení

Cílová skupina: odsouzení

Organizační záležitosti: prostory vazební věznice a přilehlé prostory, okresní a krajský soud, Probační a mediační služba ČR, Zotavovna Pracov, letiště Planá, Dolní Vltavice

Zajištění: zaměstnanci VV České Budějovice

Doba konání: dle potřeb věznice

Vyhodnocení: evidence docházky – elektronickou formou

Projekt „název“ vedený pod č.j xxxxxxxxxxxxxxxx

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Právní minimum – vzdělávací aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracoval/a:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: cílem činnosti je vést odsouzené k vytváření správného vztahu ke společnosti jako takové, k jejím zákonitostem a následně potom k využívání získaných poznatků v běžném životě. Dalším cílem je získání orientace v základní právní problematice a rozšíření sociálního vědomostního rozhledu odsouzených, který by měl přispět k úspěšné resocializaci.

Obsah: obsahem této aktivity je získání orientace v základní právní gramotnosti při řešení náročných životních situacích po stránce sociální a právní.

Metody a formy: tato aktivita se provádí formou pravidelných skupinových setkání s odsouzenými zahrnující prezentaci docházky. Má charakter tzv. otevřené vzdělávací činnosti tím, že do ní průběžně odsouzené osoby vstupují a vystupují.

Cílová skupina: aktivita je určena pro odsouzené muže, kteří mají zájem a vztah k této aktivitě, a kteří se připravují na výstup z výkonu trestu odnětí svobody.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla 1x týdně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny i ve dnech pracovního volna či klidu, s ohledem na pracovní dobu vedoucího aktivity i v odpoledních hodinách. Délka aktivity s přihlédnutím na psychosociální potřeby zúčastněných osob nepřesáhne 60 minut.

Počet osob – max. 7 odsouzených mužů ve věznici s ostrahou se středním stupněm zabezpečení.

Zajištění: vzdělávací aktivitu vede speciální pedagog xxxxxxxxxxxx

Doba konání: dle týdenního plánu aktivit, v kulturní místnosti oddílu

Vyhodnocení: příprava, evidence docházky a vyhodnocení bude vedeno v elektronické formě.

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Skupinová terapie ženy – speciálně výchovná aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracoval:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: cílem speciálně výchovné aktivity je posílení sebereflexe a náhledu na vlastní chování, rozvoj sociálních dovedností, rozšíření pohledu na problémy související s pácháním trestné činnosti a možnosti jejich řešení. Dále řešení aktuálních otázek a problémů souvisejících s životem na oddělení, případně řešení aktuálních problémů jednotlivých odsouzených žen při využití skupinové dynamiky.

Obsah: 1) Emoce, jejich rozpoznání, přiměřené vyjadřování a zvládnání 2) Sebeovládání a sebeřízení 3) Asertivita 4) Sociální percepce 5) Blízké vztahy 6)

Překonání závislosti na návykových látkách, smysluplnost života 7) Sebevědomí, jádrová schémata a kompenzatorní chování.

Metody a formy: Teoretický výklad, skupinová diskuse na určená témata, praktický nácvik.

Cílová skupina: Aktivita je určená pro odsouzené ženy.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla 1x týdně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny, s ohledem na pracovní dobu vedoucího aktivity v odpoledních hodinách. Délka aktivity s přihlédnutím na psychosociální potřeby zúčastněných osob nepřesáhne 60 minut.

Počet osob – max. 16 odsouzených žen.

Zajištění: speciálně výchovnou aktivitu vede psycholog OVVaT.

Doba konání: každou středu od 14:00 do 15:00 hod., v kulturní místnosti.

Vyhodnocení: příprava, evidence docházky a vyhodnocení bude vedeno v elektronické formě.

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Sociálně právní poradenství ženy – speciálně výchovná aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....
Předkládá:

.....
Zpracovala:

.....
DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....
SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: cílem činnosti je vést odsouzené k vytváření správného vztahu ke společnosti jako takové, k jejím zákonitostem a následně potom k využívání získaných poznatků v běžném životě. Dalším cílem je získání orientace v sociální politice a rozšíření sociálního vědomostního rozhledu odsouzených, který by měl přispět k úspěšné resocializaci.

Obsah: obsahem této aktivity je získání orientace ve finanční gramotnosti, rodinné politice, náhradní rodinné péči, ústavní péči, orientace v důchodovém pojištění, penzijním připojištění, řešení náročných životních situacích po stránce sociální a právní.

Metody a formy: teoretický výklad, skupinová diskuse na určená témata, praktický nácvik.

Cílová skupina: aktivita je určená pro odsouzené ženy.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla 1x týdně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny, s ohledem na pracovní dobu vedoucího aktivity v dopoledních hodinách. Délka aktivity bude přizpůsobena potřebám zúčastněných osob, nepřesáhne 60 minut.

Počet osob – max. 16 odsouzených žen.

Zajištění: speciálně výchovnou aktivitu vede sociální pracovníce xxxxxxxxxxxxxxxx

Doba konání: každou středu, 10.00 – 11.00 hod., v kulturní místnosti.

Vyhodnocení: evidence docházky a vyhodnocení bude vedeno v elektronické formě.

Projekt „Sociálně právní poradenství“ vedený pod č.j xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Základy společenských věd muži – vzdělávací aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....

.....

Předkládá:

Zpracovala:

.....

DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....

SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Cíl: cílem aktivity je vést odsouzené k vytváření kvalit, které souvisejí s orientací odsouzených v sociální realitě a s jejich začleňováním do různých společenských vztahů a vazeb. Otevírat cestu k realistickému sebepoznání a poznávání osobnosti druhých lidí a k pochopení vlastního jednání i jednání druhých lidí v kontextu různých životních situací. Seznámit odsouzené se vztahy v rodině a širších společenstvích, s hospodářským životem, činností důležitých politických institucí a orgánů a s možnými způsoby zapojení jednotlivců do občanského života. Učit odsouzené

respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití a přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání i jejich důsledky. Rozvíjet občanské a právní vědomí odsouzených, posilovat smysl jednotlivců pro osobní i občanskou odpovědnost a motivovat odsouzené k aktivní účasti na životě demokratické společnosti.

Obsah: obsahem této aktivity je získání orientace v základních sociálních a interpersonálních vztazích v kontextu současné občanské společnosti.

Metody a formy: tato aktivita se provádí formou pravidelných skupinových setkání s odsouzenými zahrnující prezentaci docházky. Má charakter tzv. otevřené vzdělávací činnosti tím, že do ní průběžně odsouzení vstupují a vystupují.

Cílová skupina: aktivita je určena pro odsouzené muže v ostraze s vysokým stupněm zabezpečení, kteří mají zájem a vztah k této aktivitě.

Organizační záležitosti: aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla 4x měsíčně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny, s ohledem na pracovní dobu vedoucího aktivity v odpoledních hodinách. Délka aktivity s přihlédnutím na psychosociální potřeby zúčastněných osob nepřesáhne 60 minut.

Počet osob – max. 5odsouzených mužů ve věznici s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení.

Zajištění: vzdělávací aktivitu vede speciální pedagog xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Doba konání: každý týden, středa 18,00 – 19,00, v kulturní místnosti oddílu s vysokým stupněm zabezpečení.

Vyhodnocení: příprava, evidence docházky a vyhodnocení bude vedeno v elektronické podobě.

V Českých Budějovicích 19. 9. 2017

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Cílová skupina: OVT

Základy přípravy stravy – speciálně výchovná aktivita

Osnova:

1. Cíl
2. Obsah
3. Metody a formy
4. Cílová skupina
5. Organizační záležitosti
6. Zajištění
7. Doba konání
8. Vyhodnocení

.....

Předkládá:

.....

Zpracoval/a:

.....

DOPORUČUJI x NEDOPORUČUJI

.....

SCHVALUJI x NESCHVALUJI

Obsah: obsahem této aktivity je osvojení teoretických znalostí z oblasti přípravy stravy, seznámení se s jednotlivými druhy potravin, výběr vhodných potravin a praktická příprava pokrmu.

Metody a formy: teoretický výklad, vztahující se k danému tématu, názorná ukázka, praktický nácvik, skupinová a individuální práce.

Cílová skupina: aktivita je určena pro odsouzené ženy, které mají zájem a vztah k této aktivitě.

Organizační záležitosti: Aktivita bude realizována v předem stanoveném datu a čase, zpravidla 1x týdně, dle časového rozvrhu aktivit programu zacházení, a to v pracovní dny i ve dnech pracovního volna či klidu, s ohledem na pracovní dobu vedoucího aktivity i v odpoledních hodinách. Délka aktivity s přihlédnutím na psychosociální potřeby zúčastněných osob nepřesáhne 180 minut.

Počet osob – max. 16 odsouzených žen umístěných ve věznici s ostrahou se středním stupněm zabezpečení.

Zajištění: speciálně výchovnou aktivitu vede speciální pedagog
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Doba konání: dle týdenního plánu aktivit, v kuchyňce oddílu „D“

Vyhodnocení: příprava, evidence docházky a vyhodnocení bude vedeno v elektronické formě.